Eugène IONESCO

TOPLU OYUNLARI 2

Kel Şarkıcı

❖

Ders

Türkçesi
Hasan Anamur

Mitos Boyut

TİYATRO / OYUN DİZİSİ 74

Bu kitaptaki oyunların Fikir ve Sanat
Eserleri Yasasından ve yasalardan
kaynaklanan tüm hakları
yazarı ve çevirmenine aittir.
Yayınlanan oyunların sahnelenmesi,
oynanması, herhangi bir amaçla
eserlerden yararlanılması ancak
eser sahibinin iznine bağlı olduğundan,
bu eserden yararlanacak olan
kişi veya kurumlarla, kuruluşların
yazarın ajansına ve çevirmenine
başvurmaları zorunludur.

Copyright:
La Cantatrice chauve © Èditions Gallimard 1964
La Leçon © Èditions Gallimard 1970

İki Oyunun da Türkiye Yayın Hakları:
Copyright © TEM Yapım Yayıncılık Ltd. 1997

Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları
Oyun Dizisi 74
Eugène Ionesco / Toplu Oyunları 2

1. Basım: 1997

Baskı: Yeni Güven Matbaası-Topkapı-İstanbul;

TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Kazancı Yokuşu 18/12; Osmanlı İş Merkezi / Taksim-34437 İstanbul
Tel: 212. 249 87 37-38 ; Fax: 212. 249 02 18
E.posta: mitosboyut@gmail.com
web: www.mitosboyut.net

Mitos-Boyut Yayınları / Oyun Dizisi 74

EUGENE IONESCO

TOPLU OYUNLARI 2

KEL ŞARKICI

(Kel Kantocu)

[La Cantatrice Chauve]

♦

DERS

[La Leçon]

Türkçesi

Hasan Anamur

Mitos Boyut

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / Hasan Anamur 1. Ionesco ve Tiyatrosu, 5

2. Kel Kantocu, 20

3. Ders, 31

KEL ŞARKICI (Kel Kantocu), 37

DERS, 79

IONESCO ve TİYATROSU

Hasan Anamur

Eugène Ionesco (Slatina / Romanya, 26 Kasım 1909 - Paris 1994)[1] çağımızın en ilginç tiyatro yazarlarından biridir. Asıl adı Eugen Ionescu olan Romen kökenli bu Fransız yazar, 1950'li yıllarda sahnelenmeye başlanan oyunlarının içerikleri ve anlatım özellikleriyle tiyatro alanına yeni bir anlayış, yeni bir yaklaşım getirmiş ve bu alanda devrim denebilecek bir değişimi gerçekleştirmiş bir tiyatro adamıdır. Aynı yıllarda, Beckett, Adamov, Genet, Tardieu, Vian, Pinter gibi başka yazarların da birbirlerinden habersiz olarak benzer bir anlayışı ve yaklaşımı sergileyen ve genelde 'absürd tiyatro' başlığı altında toplanan 'öncü' oyunlar yazmış oldukları görülüyor.[2]

Kendisiyle yapılan bir söyleşide:

"Tiyatro oyunları yazmam öylesine, kendiliğinden oldu. Nasıl olduğunu ben de tam bilmiyorum, ama ne bir davayı savunmaktı benim amacım, ne de çağdaşlarıma bir kurtuluş yolu göstermek. Peşime takılmış olsalardı, zaten hepsi tepe taklak giderlerdi. Ben, sanırım, ortaya bir yapıt koyma gereksinimi duydum"[3]

diyen Ionesco'nun oyunlarının özellikleri ve ayırıcı nitelikleri nelerdir? Bu yazıda bu soruyu Ionesco'nun kendi tiyatrosu üzerine görüşlerine de yer vererek yanıtlamaya çalışacağız. Ionesco, oyunlarının yanı sıra kalıcı romanlar, öyküler, masallar da yazmış, son derece ilginç resimlerini topladığı bir kitap da yayımlamıştır. Ama tiyatrodaki başarısı öteki alanlardaki yazınsal ve sanatsal ürünlerini gölgelemiştir. Ionesco'nun gölgede kalmış bir başka önemli yönü de, olayın içinden gelen birinin gözüyle yaptığı, son derece sağlam ve inandırıcı gözlemlere ve görüşlere dayalı tiyatro eleştir-

menliğidir. Eleştirmenliğinin özgün yanıysa ele aldığı ve incelediği oyunların hemen tümünün kendi oyunları oluşudur. Ionesco bu yola, ilk oynanışlarında yadırganan, tepkiyle karşılanan oyunlarını açıklamak ve savunmak, temel tiyatro anlayışını anlatmak, olumsuz eleştirileri yanıtlamak ve çürütmek için başvurmuştur. Engellenmez bir tutku olarak yazarın yaşamı boyu süregiden bu tutum, kimi tiyatro eleştirmenleri - örneğin, İngiliz eleştirmen Kenneth Tynan ve Fransız eleştirmen Jean-Jacques Gautier - ile Ionesco arasında zaman zaman hırçınlık boyutuna ulaşan yazılı tartışmalara bile yol açmıştır(4). Bu arada, Ionesco, tiyatrosu üzerine kendisine önerilen neredeyse bütün söyleşilere katılmayı, kendisine yöneltilen tüm soruları yanıtlamayı da her zaman kabul etmiştir; bu ilginç yazar, kimi bir kitap boyutuna ulaşan ve yayımlanan bu söyleşileri tiyatro anlayışını ve düşüncelerini açıklama ve - ilk yıllarda - savunma fırsatları olarak görmüştür (5).

Daha sonralarıysa, oyunlarını ilginç tanıtım yazılarıyla yayınlamaya başlamıştır. Bir yazarın kendi yapıtı üzerine görüşleri her zaman o yapıtın nesnel gerçeğini yansıtmayabilir. Ionesco'nun yazınsal tartışmalarında, söyleşilerinde, tanıtım yazılarındaysa bu yazarın kendi yapıtına gerçekten nesnel bir biçimde yaklaştığı; düşüncesini ve anlayışını son derece açık bir biçimde dile getirdiği gözlenmekte, bu yazıların satır aralarında da birtakım söylenmemiş, yazıya aktarılmamış noktaların ipuçları yakalanmaktadır. Tanınmış bir tiyatro eleştirmeni olan ve 1947-1953 yılları arasında da Comédie-Française'in yöneticiliğini yapan Pierre-Aimé Touchard'a göre: "Başka hiçbir yazar kendi oyunlarının içyapısını Ionesco kadar iyi tanımlayamamıştır."(6)

Ionesco tiyatrosunun iyi anlaşılmasına, tiyatroda yapmak istediklerinin doğru algılanmasına büyük önem veren bir yazardır. Bu titizliğini en iyi gösteren örneklerden biri de,

düşüncesini geniş kitlelere açıklamak için başvurduğu şu ilginç yoldur: Tiyatrosunu doğrudan sahneden savunmak, eleştirileri sahneden yanıtlamak, tiyatro anlayışını açıklamak amacıyla *L'Impromptu de l'Alma / Alma Doğaçlaması* (1956) başlıklı tek perdelik bir oyun yazmış ve bu oyunda kendisini de sahneye çıkartarak görüşlerini kendi ağzından söylemiştir. Bu arada ilginç bir başka nokta da, bunu yaparken, yaratıcılık sürecinde ilk kez, daha önce var olan betiklerden esinlenmiş oluşudur. Bu betikler, **Molière**'in aynı amaçlı *L'Impromptu de Versailles / Versailles Doğaçlaması* (1663) başlıklı tek perdelik oyunu ile **Jean Giraudoux**'nun **Molière**'den esinlenerek benzer nedenlerle yazdığı tek perdelik *L'Impromptu de Paris / Paris Doğaçlaması* (1937) başlıklı oyunudur.

L'Impromptu de l'Alma / Alma Doğaçlaması'nda kendisini sahneye çıkartarak oyunlarını savunduran Ionesco, bir yandan da, takma adlarla karşısına aldığı dönemin üç ünlü eleştirmeni ve kuramcısıyla inceden inceye alay eder. Bunu yapmaktan amacı, kendi deyimiyle, "tiyatro üzerine bir tartışma başlatmak ve kendi görüşlerini açıklamak"tır.(7)

Ionesco, tiyatro üzerine görüşlerini bir başka oyununda da - *Victimes du devoir / Görev Kurbanları*'nda (1953) - hiç beklenmedik bir biçimde oyunun içine eklediği bir bölümde sahneden açıklamıştı. Bir önceki oyunu gibi henüz Türkçe'ye çevrilmemiş olan bu oyundaki bu bölüm de Ionesco'nun tiyatrosunun doğru anlaşılmasında temel başvuru kaynaklarından biridir. Bu bölümde Ionesco, "tiyatroda gerçek bir yenileşmeye gidilmesi gerektiği"ni vurgular. Onun düşüncesindeki yeni tiyatro "mantıkdışı bir tiyatro", daha doğrusu "Aristotelesci olmayan bir tiyatro", Aristoteles mantığı dışında gelişen bir tiyatrodur. Yenileşme konusunda da şunları söyletir oyundaki sözcülerinden biri olan Nicolas d'Eu'ye: "Günümüz tiyatrosu eski biçimlerin tutsağı

olmaktan kurtulamadı; bir Paul Bourget'nin psikolojisi hâlâ aşılabilmiş değil". Bundan sonraysa, "başka bir mantığın olabilirliği"ni düşletir sözcüsüne: "Günümüz tiyatrosu çağımızı biçimlendiren yeni düşüncenin anlatım biçimleriyle uyumlu değil. Oysa yeni mantık tiyatroda da geçerli olmalıdır."(8)

Tiyatroda çağa uygun yeni bir mantığın gerekliliği belirlendikten sonra Ionesco'nun düşüncesinin temeli ile amacı biçimlenmeye başlar. Şöyle der Ionesco'nun oyundaki sözcüsü: "Başka bir mantıktan ve başka bir psikolojiden esinlenerek çelişki olmayanı çelişki haline getireceğim, genel kanının çelişkili saydığını da çelişkisiz kılacağım". Bu yaklaşımın nedeni, Ionesco'nun bir söyleşide belirttiği gibi, ona göre "evrenin, nesnel gibi görünmesine karşın, gerçekte tümüyle gerçeküstü, tuhaf, yadırgatıcı, garip oluşu"dur.(9)

Çağdaş insan bu ikilem arasında yaşamaktadır. Ionesco'nun tiyatrosunun kaynağını, yaşamı biçimlendiren bu gerçeğin bilincine varış oluşturur; **Martin Esslin**'in 'absürd' diye adlandırdığı duygu da buradan doğar. Ancak bu 'absürd'ün - bizim görüşümüze göre 'aykırılık duygusu'nun -, **Camus**'nün düşüncesinin temelini oluşturan ve aynı 'absürd' terimiyle belirtilen ve *Caligula* yazarının felsefesini tanımlayan kavramdan ayırdedilmesi gerekir (10).

Ionesco ile **Camus**'nün düşünceleri, gerçi, *Jeux de massacre / Ölüm Oyunları*'nda (1970) görüldüğü gibi, ölümün insanoğlu için kaçınılmazlığı izleğinde buluşmaktadır. Ne var ki, Ionesco'nun tiyatrosunda yaptığı yalnızca bir saptamadır; yukarıda da değinildiği gibi, Ionesco hiçbir zaman yol gösterici olmak istemez. Bu oyunlarda karşımıza, yalnızca, günlük yaşamdaki mantıktan farklı yeni bir mantığa göre ayarlanmış, ancak günlük yaşamın içine yerleştirilmiş bir dramatik dünya çıkar. Bu dünya, anlatım gücünü de buradan alır. Bir başka deyişle, her günkü 'mantıklı' yaşamın

içinde 'mantıklı' kişilerce 'mantıksız' olarak nitelendirilecek olaylar, durumlar, gelişmeler, Ionesco'nun oyunlarında, doğal bir çevre içinde yaşayan oyun kişilerince son derece 'mantıklı', son derece 'doğal' sayılırlar; oyunun bildirisi de bu çarpıcı karşıtlıklar, karşı-anlamlar yoluyla verilir. Ionesco mantığına göre, saat altıyken sahnedeki saatin altıyı göstermesi ve altı kez vurması, sahnedeki oyuncunun da saatin altı olduğunu söylemesi kadar beylik, anlamsız ve tiyatro anlatımı bakımından mantıksız bir şey olamaz.

Bu tiyatroda mantıklı, anlamlı ve bildiri taşıyabilecek nitelikteki anlatım, örneğin, *La Cantatrice chauve / Kel Kantocu*'nun (1950) (11) ilk sahnesinde olduğu gibi, duvar saati, altıyı gösterirken on yedi kez vurduğunda sahnedeki oyuncunun saatin dokuz olduğunu söylemesi; örneğin, *Amédée ou Comment s'en débarrasser / Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı*'da (1953) görüldüğü gibi, bir karı-kocanın herkesinkinden farklı olmayan evlerinin yatak odasında on beş yıldan beri bir ölünün olması ve gittikçe büyüyerek her yeri kaplayabilmesidir. Bir Fransız eleştirmenin belirttiği gibi, "Riemann'ın ya da Lobaçevski'nin geometrisi Euclides'in geometrisine ne kadar benzerse, Ionesco'nun yapıtı da klasik anlayıştaki bir yapıta o kadar benzer. Yanlış değildir, ancak başkadır. Yapısal olaraksa aynı yetkinliktedir" (12).

Bu arada, çağımızın en önemli tiyatro yazarlarından biri olan **Jean Giraudoux**'dan da (1881-1945) ilginç olduğunu düşündüğümüz bir alıntı yapmak istiyoruz. Tiyatrosu ve tiyatro üzerine görüşleri Ionesco'ca yakından bilinen **Giraudoux**, 1937'deki bir yazısında –tiyatro anlayışını açıkladığı tek perdelik bir oyunda–, **André Antoine**'ın savunduğu ve kurduğu 'özgür tiyatro'da sergilediği gerçekçi yaklaşımı, her zamanki alaycı anlatımıyla eleştirerek şöyle der:

"Gerçekten de çok hoştu özgür tiyatro! Saat beş oldu dendiğinde, sahnede mutlaka beşi vuran gerçek bir saat olur-

du... Oysa tiyatronun olabilmesi için o saatin yüz ikiyi çalması gerekir"[13]. "Benim için tiyatro iç dünyanın sahneye yansımasıdır. Ben dramatik malzememi düşlerimden, sıkıntılarımdan, belirsiz arzularımdan, iç çelişkilerimden üretirim," der Ionesco.[14]

"Derinlik" kavramını, "insan gerçeğinin belirmeye başlaması için zorunlu üçüncü boyut" olarak değerlendiren Ionesco, temelde, "en derin insansal gerçekler" olarak tanımladığı "aşk, ölüm, yaşamı garipseme, yaşamın onulmaz acısını yüreğinden atamama duyguları ile toplumsal kaygıları aşan gönül düşleri"nden esinlenir[15]. Bir başka deyişle, Ionesco'nun oyunları genelde tarihsel-toplumsal bağlamın dışında kurulurlar. Yazarın bu tutumu bilinçlidir, çünkü onun amacı, "evrensel 'ben'e ulaşmak ve bunu dile getirmek"tir [16]. Ona göre "siyasal tiyatro toplumun beklentilerini yansıtmaktan uzaktır; bu tür tiyatro yaşama belirli ve amaçlı bir bakış açısından baktığı, bu yüzden de sınırlı bir insan ve toplum gerçeğini yansıttığı için insansal yanını yitirmiştir [17].

Gerçi Ionesco, *Rhinocéros* (1960) / *Gergedanlar* ve *Macbett* (1972) / *Macbett* gibi siyasal bildirili oyunlar da yazmıştır. *Gergedanlar*'da, bugün de yakından tanık olduğumuz ciddi bir tehlikeyi, tekboyutlaşmayı, birörnekleşmeyi, topluma bir tek düşüncenin, bir tek yaşam biçiminin egemen oluşunu ve bunun sonucu olarak da insanın insanlıktan uzaklaşarak "gergedanlaşma"sını gözler önüne sermiş ve, yine düşsel simgeler kullanmasına karşın ilk kez tarihsel bir gerçekten esinlenen siyasal–toplumsal içerikli bir genel uyarı yapmış, bir tür direniş çağrısında bulunmuştur.

Macbett'te de iktidar hırsını acımasız bir biçimde eleştirmiştir. Ancak bu eleştirileri hiçbir zaman gergedanlaşarak, olaylara belli bir siyasal ideoloji açısından bakarak yapmaz. Ona göre: "Başkalarından farklı düşünmek demek, aslında

düşünmek demektir. Düşündüklerini sanan ötekilerin yaptığıysa, ortalıkta dolaşan kalıplaşmış sözleri hiç kafa yormadan benimsemekten başka bir şey değildir." (18).

"(...) Sonunda haklı çıkan hep yalnız adam olur. Dünyayı, her zaman, tanınmayan, önceleri ötekilerden ayrı yaşayan bir avuç insan değiştirmiştir. Yalnız, bu durumda da, azınlık giderek çoğunluk olur. Başlangıçtaki 'bir avuç kişi' çoğunluğu oluşturmaya, en dinlenir kişiler onlar olmaya başlandığında, doğru yeniden yanlışa dönüşür. Ben, oldum olası, başkalarının düşündüklerinden farklı düşünmüşümdür."(19)

Ionesco'nun temelde ilgilendiği, yukarıda da belirtildiği gibi, insan ve insanın yaşam içindeki öze ilişkin sorunlarıdır. Bu, duygu ortaklığı yoluyla evrensel bir boyuta ulaşarak tüm insanlığı kavrayan bir iç dünya; ayrı bir mantıktan kaynaklanan gerçekdışı ya da gerçeküstü, düşsel kökenli bir dünyadır. Ionesco da, 1982'deki bir söyleşisinde: "Benim tiyatrom gerçeküstücülükle ve usdışılıkla beslenir,"(20) demiştir. Otuz yıl kadar önce de tiyatrosunu: "gerçeküstücülüğün düşsel yanıyla uyumlu bir tiyatro" olarak nitelemişti.(21) Bunu, gerçeküstücülük okulunun kurucusu ve gerçeküstücülük bildirgesinin yazarı **André Breton** da, Ionesco'nun oyunlarını ilk izleyişinde görmüş ve bunları gerçeküstücülüğün gecikmiş örnekleri olarak selamlamıştı: "İşte, biz, tiyatroda bunu yapmak istemiştik. Gerçeküstücü bir şiir yarattık, gerçeküstücü bir resim yarattık, ama gerçeküstücü bir tiyatro yaratamamıştık; yapmamız gereken tiyatro buydu."(22) Ancak Ionesco bu akım içinde bulunmamıştır. Gerçeküstücü anlayışın tiyatroya yansıması konusundaysa şunları yazar: "1952-1953 yıllarında oyunlarımı gördükten sonra **Philippe Soupault, Breton** ve **Benjamin Péret** bana: 'İşte bizim yapmak istediğimiz de buydu!' dediler. Ancak akımlarına ilgi duymama karşın, ne onların, ne de yeni-gerçeküstücülerin gruplarında oldum. Gerçeküstücü bir tiyatronun neden o

zamanlar değil de ancak bugün gerçekleşebildiğinin açıklamasınıysa şöyle yapıyorum: Tiyatro her zaman şiirin yirmi ya da otuz yıl gerisinden gitmiştir, sinemaysa tiyatrodan daha ileridedir"[23].

Ionesco'nun "yeni bir mantık"tan kaynaklanan öncü tiyatrosunda gerçek ile gerçekdışının iç içe olduğu bir dünya kurulur ve bu yeni dünyada yaşayan Ionesco kişileri sahneden "yeni bir psikoloji... bir karşıtlıklar psikolojisi... başka bir psikoloji" sergilerler[24]. Ionesco'nun **Marx Brothers**'ı - Türk sinema seyircisinin 'Üç Ahbap Çavuşlar' ya da 'Arşak Palabıyıkyan, Kıvırcık, Dilsiz...' olarak tanıdığı bürlesk komedya kahramanlarını - andıran kişileri, geleneksel anlamda psikolojik gerçeklik yüklü değillerdir. *Victimes du devoir / Görev Kurbanları*'nda bu yaklaşım Ionesco'nun sözcüsü **Nicolas d'Eu**'nün ağzından şöyle açıklanır: "Biz, kimlik kavramını, karakterlerin tutarlılığı ilkesini bir yana bırakacak, hareketi, dinamik psikolojiyi öne çıkartacağız... Aslında hiçbirimiz kendimiz değilizdir... Kişilik diye bir şey yoktur. Herkesin içinde karşıt olan ya da karşıt olmayan güçler vardır... (...) Karakterler, geleceğin onlara vereceği yeni biçime göre biçimlerini yitirirler. Her insan kendisi olmaktan çok başkasıdır"[25]. Bu nedenle, genelde, Ionesco'nun oyun kişilerinin belirli bir kimlikleri yoktur; bunlar, birkaç özel durum, örneğin *Amédée ou Comment s'en débarrasser / Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı* dışında, karakter tutarlılığı göstermezler. Ionesco'nun kişileri, bu yaklaşımın doğal sonucu olarak, kimi oyunlarda, birbirlerinin yerine bile geçebilecek yapıdadırlar. *La Cantatrice chauve / Kel Kantocu*'da olduğu gibi, oyunun son sahnesinde, Bay ve Bayan Smith'in yerlerine Bay ve Bayan Martin geçerler ve perde yavaşça kapanırken Smith'lerin ilk sahnedeki repliklerini yenilemeye başlarlar. Ionesco'ya, aynı zamanda, konusunun evrenselliğini vurgulama olanağı da sağlayan bu uygulama *Macbett*'te de

görülür. Bu oyunda, I.Tablo'da Glamiss ile Candor arasındaki replikler IX.Tablo'da Macbett ile Banco arasında yinelenir. İnsanlık durumunu temel alan ve yeni bir mantık ile yeni bir psikoloji ekseni üzerine oturtulmuş olan bu tiyatronun dili de, doğal olarak, yeni bir dil, anlatımı da kendine özgü bir anlatımdır. Çünkü her yeni anlayış kaçınılmaz olarak kendine özgü yeni bir dil ve yeni bir anlatım biçimi yaratır. "Dili yenilemek, der Ionesco, anlayışı, dünya görüşünü yenilemek demektir. Her yeni sanatsal anlatım, düşüncenin bir gereği olarak, bilinen gerçeğin sınırlarının genişlemesiyle örtüşen bir varsıllaşmadır" (26). Ionesco için "anlatım hem içerik hem de biçim demektir" (27). Ionesco'nun oyunlarında anlatımın ayrılmaz öğesi olan görsel araçların her biri temel kavramların, temel izleklerin, duyguların, düşüncelerin... simgeleri olarak çıkarlar karşımıza. Eyleme olumsuzluk, karamsarlık, umutsuzluk yükleyen 'gömülme / batma / düşme' ve 'büyüyerek / çoğalarak her yeri kaplama' simgesi ile bunun karşıtı olan ve iyimserlik, umut, kurtulma anlamı taşıyan 'havalanma / yükselme / uçma' simgesi gibi.

Amédée ou Comment s'en débarrasser / Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı'da, örneğin, önce yatak odasında durmadan büyüyen, sonra da bütün evi kaplayan ölü erkek imgesi, karı-koca arasındaki duygusal ve cinsel sorunlar gerçeğinin, bir bunalımın somutlaştırılmış simgesidir. Aynı oyunun sonundaki uçma / yükselme imgesi de yine bir simgedir. Bir başka anlatım imgesi de giderek her yeri kaplayan maddedir: *Amédée ou Comment s'en débarrasser / Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı*'daki ölü ve mantarlar; *Les Chaises / Sandalyeler*'de sandalyeler; *Le Nouveau locataire / Yeni Kiracı*'da mobilyalar; *L'Avenir est dans les oeufs / Gelecek Yumurtalardadır*'da yumurtalar; *Rhinocéros / Gergedanlar*'da gergedanlar; *Ölüm Oyunları*'nda ölüler... insanların yaşam alanlarının giderek olumsuz nesnelerle kaplanmasını ve yaşam alanının

yok oluşunu anlatınak için çarpıcı bir biçimde kullanılır. Ionesco'nun oyunlarını 'birinci dönem oyunlar' ve 'ikinci dönem oyunlar' diye ikiye ayırarak incelemek sanırız kimi oyunlar arasındaki farklı özelliklerin daha belirgin görülmesini sağlayacaktır. Ionesco'nun 'birinci dönem oyunlar'ı olarak adlandırdığımız oyunlarının tümü tek perdelik oyunlardır; bunların büyük bir bölümü de yazarın ilk oyunlarıdır [28]. Bunlar, geleneksel tiyatro kalıplarına karşı gerçekleştirdikleri başkaldırı ('karşı oyun', 'komik dram', 'natüralist komedi', 'trajik fars') başlık altlarında vurgulanan; yazara özgü belirli bir mantıkla eklemlenmelerine karşın birbirlerinden kopukmuş izlenimi veren repliklerden oluşan; özetlenebilecek bir konuları olmayan; kişileri üç boyutluluktan uzak kuklalara benzeyen; en ciddi konuları bile kimi kez abartılı bir güldürü anlayışıyla ele alan; sözcük ve dil oyunları, mantık cambazlıkları üzerine kurulu, yaşamın çelişkilerini vurgulamayı amaçlayan ve bunu çarpıcı bir biçimde aktaran, kimi kezse yazarın düşüncelerini doğrudan sahneye getiren oyunlardır. Ionesco'nun 'ikinci dönem oyunları'nm[29] 'birinci dönem oyunlar'ından farklı yanları bunların tek perde boyutunu aşmaları; özetlenebilecek bir konuları olmaya başlaması; kimi oyun kişilerinin bir tür psikolojik derinlik göstermesi; bu oyunlarda, ender de olsa, siyasal ve toplumsal konulara değinilmesi ve anlatımın simgesel malzemeye çok daha fazla dayandırılmasıdır. Oyunları sahnelenirken yanlış, hatta değişik bir uygulamanın bütünün anlamını zedeleyebileceğini, hatta tümüyle bozabileceğine inanan Ionesco, kendini yalnızca bir oyun yazarı olarak görmez; bir sahneye koyucu gibi, ya da sahneye koyucuya yol gösterici gibi davranarak, bütün oyunlarına çok sayıda sahne açıklamaları koyar: Oyunlarındaki sessizliklerin sürelerinden ışıkların ayarlanmasına, oyuncuların hareketlerinden giysilerine varıncaya kadar neredeyse tüm ayrıntıları belirler. Bir başka

deyişle, oyunlarını sahneye koyucuya koşulsuz teslim etmek istemez. Koşullarından birincisi, Paris'te sahneye konan oyunlarının provalarını izlemek; ikincisi de bunları denetlemektir. Ionesco, Antonin Artaud'nun yönetmeni öne çıkartan, tiyatroyu bir yönetmen etkinliği olarak gören, yazarı bir anlamda devre dışı bırakan anlayışının karşısındadır. O, yönetmeni yazarın hizmetinde, yazarın yapıtını yazarın istediği biçimde sahneleyecek bir uygulamacı olarak da görür. Bir başka deyişle, Artaud'nun metni ikinci plana iten devrimci sahneleme anlayışından sonra Ionesco'yla - ve öteki 'aykırı tiyatro' yazarlarıyla - yeniden bir metne dönüş olgusu başlar. Ionesco'nun 'birinci dönem oyunlar'ından olan ve bu kitapta çevirilerini sunduğumuz *La Cantatrice chauve* / *Kel Kantocu* ile *La Leçon* / *Ders* bu dönemin tüm özelliklerini taşımaktadırlar.

DİPNOTLAR:

(1) Burada, yine Mitos-Boyut Yayınevince yayımlanan *Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı*, *Ölüm Oyunları* ve *Macbett* çevirilerimizin Önsöz'ünde Ionesco'nun doğum yeri ve yılı konusunda yaptığımız bir yanlışı düzeltmek istiyoruz. O Önsöz'ümüzde Ionesco'nun doğum tarihi olarak Ionesco yorumcuları ve yaşamöykücülerince benimsenmiş olan bilgileri aktarmıştık. Ancak bu tarihin (1912), 'öncü tiyatro' yazarlarını genç göstermek amacıyla Ionesco'nun yaşını küçültmek için eleştirmen Jacques Lemarchand'ın 1950'lerde bilerek verdiği bir yanlış bilgiden, Ionesco'nun da 1990'lara kadar bu oyuna katılmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bkz.: Marie-Claude Hubert: *Eugène Ionesco*, Paris, Seuil, 1990 ve *Eugène Ionesco: Théâtre Complet*, *Bibliothèque de la Pléiade* (Edition présentée, établie et annotée par Emmanuel Jacquart), Paris, Gallimard, 1991, ss.LXVIII-LXIX. Oyunlarla ilişkin alıntılarımız bu yayından yapılacaktır. Romen kökenli olmasına, Romanya'da doğmasına karşın Ionesco anadilinin Fransızca olduğunu yazmıştır: "Fransızca benim ilk dilimdir. Okumayı, yazmayı, saymayı Fransızca öğrendim; ilk kitaplarım Fransızcadır, okuduğum ilk yazarlar Fransızdır. Beni asıl zorlayan Romen kültürüyle - böyle bir kültür varsa tabii - ilişkim oldu. Kendimi Fransız kültürü-

nün içinde daha az rahatsız hissediyorum" (*Antidotes*, Paris, Gallimard).

(2) ESSLİN, Martin: *The Theater of the Absurd*, London, 1961; Fransızca çevirisi: *Théâtre de l'absurde* (Çevirenler: Marguerite Buchet, Francine Del Pierre, Fance Frank), Paris, Buchet / Chastel, 1963, s.182. Ionesco, Beckett, Adamov, Genet, Tardieu, Vian, Buzzatti, Grass, Pinget ve Pinter'in oyunlarını inceleyen bu yapıt Türkçeye çevrilmemiştir. Bu yazarların oyunlarını 'absürd tiyatro' genel başlığı altında toplayan ilk eleştirmen Martin Esslin'dir. Biz, bu Önsöz'de açıklamaya çalışacağımız nedenlerle, 'aykırı tiyatro' teriminin bu tiyatroyu daha iyi tanımladığı görüşündeyiz. Bu arada, Aziz Nesin'in adının da, yeni bir dünya, yeni bir bakış açısı, yeni bir tiyatro anlayışı ve yeni bir anlatım sergileyen 'aykırı tiyatro' yazarları arasında bulunması gerektiğine inanıyoruz. Ionesco'nun, Beckett'in oyunlarındaki izleklere benzer izlekler - özellikle de insanlık durumu, ölüm, kalıcılık ve yalnızlık izlekleri - üzerine *Biraz Gelir misiniz?*, *Bir Şey Yap Met*, *Çiçu*, *Tut Elimden Rovni*, *Hadi Öldürsene Canikom*, *Bir İnsan Başı Üzerine Üç Sesli Üzünç* gibi aynı tiyatro anlayışıyla 'aykırı' oyunlar yazmış olan Aziz Nesin'in adı, kanımızca, oyunları yazıldıkları yıllarda yayımlanmadıkları, oynanmadıkları, özellikle de - bugün bile - bir Batı diline çevrilmedikleri için bu yazarlar arasına girememiştir. (Aziz Nesin'in tiyatrosu üzerine bkz.: ANAMUR, Hasan: "Aziz Nesin'in Oyunlarında Ölüm ve Yalnızlık", *Gösteri*, Temmuz 1995, Sayı:176, ss.42-44).

(3) İONESCO, Eugène: *Antidotes*, Paris, Gallimard, 1977, s.181. Başlığı *Ağubozanlar* olarak çevrilebilecek bu kitapta Ionesco'nun *Le Figaro*, *Le Monde*, *l'Express*, *France-Observateur* ve *Magazine littéraire*'de yayımlanan siyasal, yazınsal, ekinsel konulardaki yazıları, söyleşileri ve tartışmalarının bir bölümü toplanmıştır. Bu önemli belge kitap henüz Türkçeye çevrilmemiştir.

(4) İONESCO, Eugène: *Notes et contre-notes*, Paris, Gallimard, 1962. Ionesco'nun değişik tarihlerde genel olarak tiyatro, özel olarak da kendi tiyatro anlayışı ve oyunları üzerine yazdığı yazılar ile Ionesco'yla yapılan söyleşileri içeren *Notlar ve Karşı-Notlar* başlıklı bu önemli belge kitap da henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Ionesco'nun *Le Figaro*, *Le Monde*, *l'Express*, *France-Observateur* ve *Magazine littéraire*'de yayımlanan siyasal, yazınsal, ekinsel konulardaki yazılarını, söyleşilerini ve tartışmalarını içeren *Antidotes* / *Ağubozanlar* da (Paris, Gallimard, 1977); *La Nouvelle Revue Française*, *Le Figaro*, *L'Express*, *Le Quotidien de Paris*, *Paris-Match*, *Le Monde* ile Brüksel'de yayımlanan *Le Soir*'da çıkan yazılarını kapsayan *Un Hom-*

me en question da (Paris, Gallimard, 1979) Türkçeye henüz çevrilmemişlerdir.

(5) Ionesco'yla yapılan söyleşilerin kimi kitap olarak yayımlanmıştır: * BONNEFOY, Claude: *Entretiens avec Eugène Ionesco*, Paris, Pierre Belfonds, 1966. Ionesco*'yla Söyleşiler* başlıklı bu kitap daha sonra *Entre la vie et le rêve (Yaşam ile Düş Arasında)* başlığıyla da yayımlanmıştır. * TARRAB, Gilbert: Ionesco à coeur ouvert, Montréal, Le Cercle du livre de , France, 1970 * ABASTADO, Claude: Ionesco, Paris, Bordas, 1971. Bunların yanı sıra Ionesco'nun dergi ve gazetelerde yayımlanmış önemli söyleşileri vardır.

(6) TOUCHARD, Pierre-Aimé: "*La loi du théâtre*" (*"Tiyatronun Yasası"*), in Cahiers des Saisons, no:15, Hiver 1959 (7) IONESCO, Eugène: L'Impromptu de l'Alma ou le Caméléon du berger, in Théâtre Complet, Paris, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1991, ss.423-466 (ve 1612-1624: *Notice et Notes* d'Emmanuel Jacquart), s.428. Türkçeye çevrilmemiş olan bu oyun (*Alma Doğaçlaması* ya da *Çobanın Bukaklemunu*) ilk kez 20 Şubat 1956'da Paris'te, Studio des Champs-Elysées'de oynanmıştır). Ionesco bu oyununda bir yandan kendi tiyatro anlayışını açıklar ve savunurken bir yandan da gerçekçi ve epik tiyatro anlayışlarını alaycı bir yaklaşımla eleştirir ve epik tiyatro yapan ünlü bir yazarı (Brecht), geleneksel tiyatro anlayışına yakın ünlü bir kuramcı / denemeciyi (Roland Barthes) ve ünlü bir eleştirmeni (Bernard Dort), Bartholoméus I, Bartholoméus II ve Bartholoméus II-I adlarıyla gülünçleştirerek sahneye çıkarır.

(8) IONESCO, Eugène: *Victimes du devoir*, s.242.

(9) "Ionesco entre deux chaises" ("Ionesco iki sandalye arasında"), *Le Nouvel Observateur*, 26 Eylül 1982, s.17.

(10) Albert Camus'nün tiyatrosu ve felsefesi üzerine bkz.: ANAMUR, Hasan: "Caligula İstanbul'da", *Çağdaş Eleştiri*, Şubat 1985, s.54-57 ve *Eleştirmen Gözüyle. Cumhuriyet Dönemi Eleştiri Seçkisi II*. 1960-1990, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, s.183-189.

(11) Türkçeye daha önce *Kel Şarkıcı* başlığıyla çevrilmiş olan *La Cantatrice chauve*'a (Genco Erkal ve Ülkü Tamer, İstanbul, Ataç Kitabevi, 1961) biz *Kel Kantocu* başlığını öneriyoruz. Bunun nedeni, oyunda söz konusu edilen kişinin bir kadın oluşu, 'şarkıcı' kavramının bir kadını çağrıştırmakta yetersiz kalışı, ayrıca bu sözcüğün 'kel' sıfatıyla birlikte kullanımının yazarın amaçladığı çarpıcılığı ve gülünç aykırılığı vermeyişidir. 'Cantatrice' ile 'kantocu' sözcükleri arasındaki ses benzerliği ve anlam yakınlığı da bize bu başlığı seçtirmiştir.

(12) BENMUSSA, Simone: "Les ensevelis dans le théâtre de Ionesco" ("Ionesco'nun Tiyatrosundaki Gömülenler"), in Cahiers Renaud-Bar-

rault, no.22-23, Mayıs 1958,

(13) GIRAUDOUX, Jean: *L'Impromptu de Paris / Paris Doğaçlaması* (1937). Giraudoux da Ionesco gibi gerçekçi tiyatro anlayışından uzak oyunlar yazmıştır. Ancak onun tiyatrosu, alttan alta ince bir alay, yer yer fars öğeleri bile içermesine karşın özellikle anlatım bakımından Ionesco'nun tiyatrosundan farklı, şiirsel ağırlıklı yapıtlardan oluşur. Jean Giraudoux'nun La Folle de Chaillot (1945) başlıklı oyununu Deli Sarayı olarak 1950'ler İstanbul'una uyarlayan; Ionesco'dan da La Leçon / Ders, Les Chaises / Sandalyeler, Rhinocéros / Gergedan ve Le Roi se meurt / Kral Ölüyor'u Türkçeye çeviren Fikret Adil de, birbirlerinden çok farklı sanılan bu iki yazarın tiyatro anlayışlarının temelindeki yadırgatıcı benzerliği sezmiş olmalıdır.

(14) IONESCO, Eugène: L'Impromptu de l'Alma / Alma Doğaçlaması, s.465 (15) IONESCO, Eugène: Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar, s.274

(16) a.y., s.191

(17) a.y., s.195

(18) IONESCO, Eugène: Antidotes / Ağubozanlar, s.11.

(19) a.y., s.12

(20) "Ionesco entre deux chaises" ("Ionesco iki sandalye arasında"), Le Nouvel Observateur, 26 Eylül 1982, s.18.

(21) IONESCO, Eugène: Victimes du devoir / Görev Kurbanları, s.242

(22) BRETON, André. Bkz.: RUBREAUX, R.: Les Critiques de notre temps et Ionesco, Paris, Garnier, 1973, s.8.

(23) IONESCO, Eugène: *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar,*

(24) IONESCO, Eugène: *Victimes du devoir / Görev Kurbanları*, s.242

(25) a.y., s..242-243 ve *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar*, s.274.

(26) IONESCO, Eugène: *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar*, s.157

(27) a.y., s.156

(28) Ionesco'nun 'birinci dönem oyunları' olarak nitelendirilebilecek oyunları, oynanış yıllarına göre şunlardır: * La Cantatrice chauve (1950) / Kel Kantocu olarak çevirisini sunuyoruz. İlk çevirisi: *Kel Şarkıcı* (Çev.: Genco Erkal-Ülkü Tamer), Ataç Kitabevi, İstanbul, 1961 * *La Leçon* (1951) / *Ders*. Çevirisini sunuyoruz. İlk çevirisi: *Ders* (Çev.: Fikret Adil, Kent Yayınları, no.3, İstanbul, 1962. * *Les Chaises* (1952) / *Sandalyeler*, (Çev.: Fikret Adil), Kent Yayınları, no.3, İstanbul,1962.* *Victimes du devoir* (1953) / *Görev Kurbanları* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Le Maître* (1953) / *Üstat* (Bu oyun Türkçeye *Önder* başlığıyla çevrilmiştir. (Çev.: Genco Erkal-Cemal Süreyya-Ülkü Tamer), De Yayınevi, İstanbul, * *La jeune fille à marier* (1953) / *Gelinlik Kız* (Çev.: Genco Er-

kal-Cemal Süreyya-Ülkü Tamer), De Yayınevi, İstanbul, * *Jacques ou la soumission* (1955) / *Jacques ya da Boyun Eğme.* Bu oyun Türkçeye, *Jack ya da Boyuneğme* olarak çevrilmiştir: (Çev.: İ.Denker-P.Caporal), Ataç Kitapevi, İstanbul, 1962. * *L'Avenir est dans les oeufs* (1955) / *Gelecek Yumurtalardadır.* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Le Tableau* (1955) / *Tablo.* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *L'Impromptu de l'Alma ou le Caméléon du berger* (1956) / *Alma Doğaçlaması ya da Çobanın Bukaklemunu.* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Le Nouveau locataire* (1957) / *Yeni Kiracı.* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Scène à quatre* (1959) / *Dörtlü Oyun.* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Délire à deux* (1962) / *İki Kişilik Hır Gür* (Yayımlanmamıştır.)

(29) Ionesco'nun 'ikinci dönem oyunları' arasında şunları sayabiliriz: * *Amédée ou Comment s'en débarrasser* (1954) / *Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı*, (Çev.: Hasan Anamur), Mitos-Boyut, İstanbul, 1996. Bu oyunun iki çevirisi daha vardır: * *Amédée ya da Nasıl Başından Atarsın Onu*, (Çev.: Gülsevi Mirza), Düzlem Yayınları, İstanbul, 1991. * *Amédée ya da Ondan Nasıl Kurtulmalı*, (Çev.: Meltem Kıran-Özlem Uzundemir), in *Absürd Tiyatro*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s.27-118. * *Tueurs sans gages* (1959) / *Kirasız Katil.* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Rhinocéros* (1960) / *Gergedan*, (Çev.: Fikret Adil), Ataç Kitabevi, İstanbul, 1962. * *Le Roi se meurt* (1962) / *Kral Ölüyor* (Çev.:Fikret Adil), Ataç Yayınevi, İstanbul, 1963 * *Le Piéton de l'air* (1963) / *Hava Yayası*, (Türkçeye çevrilmemiştir). * *La Soif et la Faim* (1966) / *Susuzluk ve Açlık*, (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Jeux de massacre* (1970) / *Ölüm Oyunları*, (Çev.: Hasan Anamur), Mitos-Boyut,İstanbul, 1997 * *Macbett* (1972) / *Macbett*, (Çev.: Hasan Anamur), Mitos-Boyut, İstanbul, 1997 * *Ce formidable bordel!* (1973) / *Şu Kahpe Dünya!*, (Türkçeye çevrilmemiştir). * *L'Homme aux valises* (1975) / *Valizli Adam* (Türkçeye çevrilmemiştir). * *Voyages chez les morts* (1980) / *Ölülere Yolculuklar* (Türkçeye çevrilmemiştir).

KEL KANTOCU

Hasan Anamur

Türkçeye daha önce *Kel Şarkıcı* olarak çevrilmiş olan [1] *La Cantatrice chauve*'un yeni bir çevirisini *Kel Kantocu* başlığıyla sunuyoruz. 'Şarkıcı' yerine 'kantocu' karşılığını önermemizin nedeni, oyunda bir kez geçen bu anlatımda sözü edilen kişinin kadın oluşu, 'şarkıcı' karşılığının kadın kavramını çağrıştırmakta yetersiz kalışı, 'şarkıcı'nın 'kel' sıfatıyla birlikte kullanımının yazarın amaçladığı çarpıcılığı ve gülünç aykırılığı vermeyişi, son olarak da 'cantatrice' ile 'kantocu' sözcüklerinin gerek sessel benzerlik gerekse içerik bakımlarından daha uygun karşılıklar oluşlarıdır. Oyunun başlığının ilginç bir öyküsü vardır. Ionesco önceleri oyununa *L'Anglais sans peine / Kolay İngilizce; L'Heure anglaise / İngiltere saati; Big-Ben folies / Big-Ben Çılgınlıkları; Une heure d'anglais / Bir Saatlik İngilizce Dersi* başlıklarından birini koymayı tasarlamış, ancak yönetmen **Nicolas Bataille**'ın bu başlıkların oyunun salt İngilizleri alaya alma amacıyla yazılmış olduğu izlenimi yaratabileceği uyarısı üzerine uygun başka bir başlık aramaya başlamıştır. Bu arayış döneminde, son provalardan birinde, İtfaiye Şefi rolünü oynayan Henri-Jacques Huet, uzun Nezle monoloğunu söylerken, bir ara dili sürçerek 'sarışın kadın öğretmen' yerde 'kel kantocu' deyince, provayı izlemekte olan Ionesco oyunun başlığını bulmuştur.[2]

Ionesco'nun 1949 yılında yazdığı ve ilk oyunu olan *Kel Kantocu,* ilk kez 11 Mayıs 1950 günü Paris'te, Pierre Leuris'in yönetimindeki küçük Noctambules Tiyatrosu'nda oynanmıştır. 18.30 seanslarında oynanan oyunu sahneye **Nicolas Bataille** koymuştur. Yadırgatıcı adı tiyatro çevresinde ilk kez duyulan bu yazarın geleneksel tiyatro anlayışını

aşan, bu anlayışı alaya alan bu tek perdelik oyunu seyirci çekmediği için yirmi beş gösterimden sonra sahneden kaldırılmıştır. Oyunu izleyen eleştirmenlerin büyük bölümü de Kel Kantocu'yu ve yazarını, deyim yerindeyse, yerden yere vurmuşlardır. Ne var ki, bu oyun, dönemin yeniliklere açık yazın ve tiyatro adamları ile eleştirmenlerinin dikkatini çekmiş, hatta bunların bir bölümünce gerçek bir tiyatro olayı, tiyatroda bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir.(3)

Jean Giradoux'nun genel tiyatro anlayışına - Ionesco'nun *Kel Kantocu*'su bu anlayışla temelde örtüşmektedir - ve André Breton'un bu oyun üzerine görüşüne "Ionesco ve Tiyatrosu" başlıklı Önsöz'ümüzde değinmiştik. *Kel Kantocu*, 7 Ekim 1952'de ikinci kez yine çok küçük bir salonu olan Huchette Tiyatrosu'nda, Ionesco'nun ikinci oyunu olan *Ders*'le birlikte yeniden sahneye konmuş ve 26 Nisan 1953'e kadar gösterimde kalmıştır. *Kel Kantocu* ile *Ders* 1957 yılında Huchette Tiyatrosu'nda bir kez daha sahnelenmiş ve bu gösterim bu kez o kadar büyük bir başarıya ulaşmıştır ki, bu iki oyun o günden bu yana, yaklaşık kırk yıldır aynı salonda aralıksız oynanmaktadır. Ionesco, *Kel Kantocu*'yu yazmayı İngilizce öğrenirken düşündüğünü söylemektedir. Bu serüveni *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar*'da ayrıntılarıyla anlatır ve oyununu tanıtır. "Ionesco ve Tiyatrosu" başlıklı Önsöz'ümüzde, Ionesco'nun tiyatrosu üzerine yazdığı yazılarında oyunlarının önemli bir bölümünü çeşitli yönleriyle açıklamış ve incelemiş olduğunu ve oyunlarını savunmayı sevdiğini söylemiştik. *Kel Kantocu* üzerine yapılmış ve *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar*'da yayımlanmış bir konuşmasının kimi bölümlerinin aşağıda sunacağımız çevirisi yazarın bu tutumunun bir örneğidir. Bu metinde Ionesco, kendine özgü alaycı yaklaşımıyla ilk oyunu olan *Kel Kantocu*'yu yazma öyküsünü anlatmakta ve oyunun içeriğini açıklamaktadır. "Kel Kantocu"(4) Dilin Tragedyası"1948'de, ilk oyunum *Kel Kantocu*'yu yaz-

madan önce tiyatro yazarı olmayı düşünmüyordum. Bütün istediğim İngilizce öğrenmekti. İngilizce öğrenince insan İngilizce öğrenir, tiyatro yazarı olmaz. Ben, İngilizce öğrenemediğim için tiyatro yazarı oldum. Kel Kantocu'nun İngiliz burjuvazisini alaya aldığını söyleyenler çıktı; ama ben İngilizce öğrenemedim diye öç almak için yazmadım bu oyunu. İtalyanca, Rusça ya da Türkçe öğrenmek isteyip de öğrenemeseydim, sonra da oturup bir oyun yazsaydım, bu kez de bu oyunun İtalyan, Rus ya da Türk toplumlarını alaya aldığını söyleyenler çıkacaktı. Galiba durumu açıklamam gerek. Başıma gelen şu: Dediğim gibi, İngilizce öğrenmek amacıyla, dokuz ya da on yıl önce, İngilizce öğrenmeye yeni başlayanlar için Fransızca-İngilizce bir konuşma kitabı satın almıştım. Çalışmaya koyuldum. Büyük bir iyi niyetle, ders kitabımdan çıkarttığım tümceleri ezberlemek için yeniden yazıyordum. Sonra, bunları dikkatle okurken, İngilizce değil ama son derece şaşırtıcı birtakım gerçekler öğrendim: Haftanın yedi gün olduğunu, örneğin, bunu ben de biliyordum aslında; ya da döşemenin aşağıda, tavanın yukarıda olduğunu, bunu da biliyordum, sanırım, ama üzerinde uzun boylu düşünmemiştim hiç ya da düşünmüştüm ama unutmuştum, fakat bu bana birdenbire şaşırtıcı olduğu kadar tartışılmaz bir doğru olarak görünüyordu. Defterime aktardıklarımın basit İngilizce tümcelerin Fransızcaya çevirileri değil, temel gerçekler, derin saptamalar olduklarını anlamayacak kadar da felsefeden uzak değildim. İngilizce öğrenmekten yine de vazgeçmedim. İyi de etmişim, çünkü, kitabın yazarı, bu evrensel gerçeklerden sonra bana özel gerçekleri de açıklıyordu; bunu yapmak için de, Eflatun'un yönteminden esinlenerek kişileri karşı karşıya getirip konuşturma yoluna başvuruyordu. Üçüncü derste, gerçek mi yoksa yazarın düşgücünün ürünleri mi olduklarını hâlâ anlayamadığım iki kişi getiriliyordu karşı karşıya: Bay ve Bayan Smith. Hayretler içinde, Bayan Smith'in kocasına, çocuklarının olduğunu, Londra

civarında oturduklarını, soyadlarının Smith olduğunu, Bay Smith'in bir resmi dairede çalıştığını, Mary adında bir hizmetçileri olduğunu, onun da İngiliz olduğunu, Martin adında yirmi yıldır tanıştıkları dostlarının olduğunu; evlerinin bir saray olduğunu, çünkü 'her İngiliz'in evinin onun sarayı olduğunu' söylüyordu. Kendi kendime Bay Smith'in bunları az buçuk bilmesi gerektiğini söylüyordum; ama, böyle dalgın insanlar da yok değildir kuşkusuz; ayrıca, türdeşlerimize unutabilecekleri ya da pek bilincinde olmadıkları şeyleri hatırlatmak da iyi bir şeydir. Kitapta, bu özel gerçeklerin yanı sıra yaşanan anla ilgili birtakım gerçekler de vardı: örneğin, Smith'ler akşam yemeğinden kalkmışlardı; saat de akşamın dokuzuydu, İngiltere saatiyle. İzninize sığınarak, Bayan Smith'in açıkladığı gerçeklerin tartışma götürmez temel doğruları dile getirir nitelikli oluşları ile İngilizce ders kitabımın yazarının tümüyle Descartesçı tutumuna dikkatinizi çekmek istiyorum; çünkü, burada hemen göze çarpan, gerçeğin araştırılmasında başvurulan son derece yöntemli gelişmeydi. Beşinci derste, Smith'lerin dostları Martin'ler geliyorlardı; bu dört kişi arasında bir konuşma başlıyordu ve, herkesin bildiklerini dile getiren kalıp tümceler üzerinde daha karmaşık gerçekler kuruluyordu: "Köy büyük kentten daha sakindir", diyordu birileri; "Ama kent daha kalabalıktır; kentte daha çok mağaza vardır", diye yanıtlıyordu ötekiler; bu da bir önceki kadar doğrudur, ayrıca, karşıt gerçeklerin birlikte var olabileceğini de kanıtlar. İşte o an kafamda bir şimşek çaktı. Benim için artık İngilizcemi geliştirmek değildi söz konusu olan. İngilizcede sözcük dağarımı zenginleştirmeye çabalamak, 'içerik'lerini, ne anlattıklarını dikkate almadan, Fransızca olarak da pekâlâ söyleyebileceğim şeyleri bir başka dile çevirmek için sözcükler öğrenmek, günümüz düşünce yöneticilerinin haklı olarak onaylamayacakları bir biçimsellik günahı işlemek olacaktı. Benim tutkum artık daha büyüktü: ben artık çağdaşlarıma, Fransızca-İngiliz-

ce konuşma kitabı sayesinde bilincine vardığım temel gerçekleri ulaştıracaktım. Ayrıca, tiyatro diyalog demek olduğu için Smith'lerin, Martin'lerin, Smith'ler ile Martin'lerin diyalogları salt tiyatroydu. Bu durumda benim bir tiyatro oyunu yapmam gerekiyordu. Sonuçta, görüldüğü üzere tümüyle öğretici bir tiyatro yapıtı olan *Kel Kantocu*'yu yazdım. Bu oyunun başlığı neden mi önceleri düşündüğüm gibi L'Anglais sans peine / Kolay İngilizce, ya da daha sonraları istediğim gibi L'Heure anglaise / İngiltere saati değil de *Kel Kantocu*? Bunu anlatmak çok uzun sürer: *Kel Kantocu*'nun böyle adlandırılmasının nedenlerinden biri oyunda kel ya da saçlı hiçbir kantocunun bulunmayışıdır. Bu ayrıntı yeterli sayılmalı. Oyunun önemli bir bölümü İngilizce ders kitabımdan alınmış tümcelerin art arda konmasıyla yapılmıştır; bu kitaptaki Smith'ler ile Martin'ler benim oyunumdaki Smith'ler ile Martin'lerdir, aynıdırlar, aynı kesinlemeleri söylerler, aynı eylemleri ya da aynı 'eylemsizlikler'i yaparlar. 'Öğretici tiyatro'da özgünlük aranmaz, insanın kendi düşüncesini söylemesi gerekmez: bu tür oyunlarda böyle bir tutum nesnel gerçeklik karşısında işlenmiş ciddi bir suç sayılır; yapılması gereken yalnızca, kafamıza yerleştirilmiş düşünceleri, bize aktarılmış olan öğretimi, alçakgönüllülükle aktarmaktır. Salt gerçeği bu derece öğretici bir biçimde açıklayan sözlerde en ufak bir değişiklik yapmak benim ne haddime? Doğuştan öğretim eğilimli olduğum için oyunun özellikle özgün olmamalı, ben de yeteneğimi sergilememeliydim! ... Ama, *Kel Kantocu*'nun metni yalnızca başlarda bir ders (ve bir araklama) oldu. Nasıl olduğunu anlamadan bir şeyler oldu: Metin, bütün direncime karşın gözlerimin önünde yavaş yavaş değişti. Büyük bir itinayla okul defterime yazıp öylece bırakmış olduğum basit ve açık tümceler bir süre sonra süzüldüler, kendi başlarına hareketlendiler, bozuldular, nitelik değiştirdiler. Ders kitabından aktarıp titizlikle, yanlışsız olarak art arda yazmış olduğum replikler zıvanadan çıktı-

lar. Şu tartışılmaz, kesin gerçek gibi şeyler oluştu: "döşeme aşağıdadır, tavan yukarıdadır." Haftanın yedi günü pazartesi, salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi ve pazardır, gibi son derece yadsınmaz ve sağlam bir kesinleme bozuldu ve kahramanım Bay Smith haftanın üç günden oluştuğunu, bu günlerin de salı, perşembe ve salı olduğunu öğretmeye başladı. Kişilerim, tam bir burjuva olan karı-koca Martin'ler bellek yitimine uğradılar: Birbirlerini her gün görmelerine, birbirleriyle her gün konuşmalarına karşın birbirlerini tanımaz oldular. Başka ciddi uyarıcı gelişmeler de oldu: Smith'ler bize, kim olduğu anlaşılamayan Bobby Watson diye birinin ölümünü bildiriyorlardı; bunun kim olduğu anlaşılamıyordu çünkü bize, ayrıca, kadın, erkek, çoluk, çocuk, kedi, ideolog, kentin dörtte üçünün adının Bobby Watson olduğunu söylüyorlardı. Üstüne üstlük beklenmedik bir beşinci kişi, bir İtfaiye Şefi de çıkageliyor ve karı-kocaların huzurlu birlikteliklerinin karmaşasına tuz biber ekiyor, öyküler anlatmaya başlıyordu. Öykülerinde muazzam bir inek yavrulayan genç bir boğadan, dağ doğuran bir fareden filan söz ediyordu; - derken İtfaiye Şefi, kentin öbür ucunda çıkacağını üç gün önceden not defterine yazmış olduğu bir yangını söndürmek üzere gidiyor, bu arada Smith'ler ile Martin'ler de yeniden aralarında konuşmaya başlıyorlardı. Ne yazık ki, karşılıklı söyledikleri, birbirlerine halkalanan temel ve bilge gerçekler çıldırmış, dil eklemsizleşmiş, kişiler çözülmüşlerdi; anlamsızlaşan sözün içeriği boşalmıştı ve oyun neden çıktığı anlaşılmayan bir kavgayla bitiyordu, çünkü kahramanlarım birbirlerinin yüzlerine replikler fırlatmıyorlardı; fırlattıkları tümce parçaları, hatta sözcükler bile değildi, yalnızca heceler, ya da ünsüzler ya da ünlülerdi!... Gerçeğin bir tür çöküşünü yaşamıştım. Sözcükler anlamlarını yitirmiş sessel kabuklara dönüşmüşlerdi; kişiler de, tabii, psikolojilerinden arınmışlardı; dünya bana alışılmadık bir ışık altında belki de gerçek ışığıyla, tüm yorumlamaların ve

neden-sonuç ilişkisinin ötesinde görünüyordu. Bu oyunu (evet, bu nesne sonunda bir tür oyuna ya da karşı-oyuna, yani gerçek bir oyun parodisine, bir komedya komedyasına dönüşmüştü), gerçekten büyük bir rahatsızlık içinde, başım döne döne, midem bulana bulana yazdım. Arada bir durmak zorunda kalıyor, şeytana uyup bunu yazmayı hâlâ niye sürdürdüğümü kendime sora sora gidip kanepeye uzanıyordum; kanepe boşluğa düşecek, beni de birlikte götürecek diye de ödüm kopuyordu. Ama bu çalışmayı bitirince yaptığım işle gurur duydum. Dilin tragedyası!... gibi bir şey yazdığımı düşünüyordum. Oyun oynandığında, bunu bir komedya, hatta gır gır bir sahneleme olarak algılayan seyircilerin (hâlâ da öyle algılıyorlar) neşe içinde güldüklerini duymak beni epey şaşırttı. Ama bu rahatsızlığı hissedenler, yanılgıya düşmeyenler de oldu (Jean Pouillon, örneğin). Kimileri de bu oyunda Berstein'in tiyatrosu ve oyuncularıyla dalga geçildiğini fark ettiler: Bunun ilk farkına varanlar da Nicolas Bataille'ın oyuncuları oldu ve oyunu (özellikle ilk gösterimlerde) bir melodram gibi oynadılar. Daha sonraları, ciddi ve bilgiç eleştirmenler, bu yapıtı inceleyip onu yalnızca burjuva toplumun bir eleştirisi ve bulvar tiyatrosunun bir parodisi olarak yorumladılar. Bu yorumu da kabul ettiğimi biraz önce söyledim. Ancak benim düşüncemde şu ya da bu topluma ilişkin küçük-burjuva kafa yapısının gülünç eleştirisi yoktu. Benim ele aldığım, özellikle, bir tür evrensel küçük burjuvazidir. Küçük-burjuva, kafasında edinilmiş değişmez düşünceler, sloganlar olan, dünyanın her yerinde görülen tutucu adamdır. Bu tutuculuğu açığa vuransa küçük-burjuvanın otomatik konuşmasıdır. *Kel Kantocu*'nun ya da İngilizce (ya da Rusça ya da Portekizce) ders kitabının hazır deyimlerden, en bilinen kalıplardan oluşan metni bu niteliğiyle bana dilin, insan davranışlarının otomatizmini, 'hiçbir şey söylemeden konuşmayı', söyleyecek kişisel hiçbir şeyi olmayanların konuşmasını, iç yaşam yokluğunu, günlük ya-

şamın makineleşmişliğini, yaşadığı toplumsal ortamla yoğurulan ve özdeşleşen insanı keşfettirdi. Smith'ler, Martin'ler artık konuşamıyorlar, çünkü artık düşünemiyorlar, artık düşünemiyorlar, çünkü artık heyecanlanamıyorlar, tutkuları yok, var olmayı bilemiyorlar, herhangi birine, herhangi bir şeye 'dönüşebilirler', çünkü var olmadıkları için onlar zaten başkaları, kişisizlik dünyasındalar, birbirleriyle değiştirilebilirler: Martin, Smith'in yerine konabilir ya da tersine, kimse de bunun farkına varmaz. Tragedya kişisi değişmez, kırılır; o kendisidir, gerçektir. Komedya kişileriyse var olmayan kişilerdir". Ionesco'nun bu metinde kendine özgü alaycı yaklaşımıyla anlattığı ilk oyunu olan *Kel Kantocu*'yu yazma öyküsüne, oyunun içeriğine ve tiyatrosunun kimi özelliklerine birkaç ekleme yapabiliriz. *Kel Kantocu*'da Ionesco, temelde, dilsel karşıtlıklar ve dilin iletişim kurulmasındaki yetersizliği üzerinde durur. Bu düşüncesini, kalıplaşmış günlük dili eleştirerek, bu eleştiriyi de dilin anlamsal ve mantıksal boyutlarıyla oynayarak ilginç bir yaklaşımla açıklar. Ionesco, alışılmış dil kalıplarını oluşturan ve belli kalıplar içinde kullanılması beklenen anlambirimlerden / sözcüklerden birini söylemin dizimsel ekseninde değiştirerek ya da mantığını kendi içinde çürüten tümceler kurarak amacına ulaşır. Örneğin, İtfaiye Şefi'nin 'Nezle' monologundan sonra Bay Martin'in: "Nezle olunca kurdele içmek gerekir", repliğindeki 'kurdele' anlambirimi / sözcüğü burada kullanılmaması gereken bir anlambirim / sözcüktür.. Bu kalıp tümcede 'kurdele', sözdizim ve dilbilgisel yapı bakımından yanlış kullanılmamıştır; ancak içerdiği anlam bakımından yadırgatıcıdır: bu yadırgatıcı abuk sabukluk, bu anlambirimin / sözcüğün bu kalıplaşmış anlatım biçiminde bir ilaç ya da tedavi yöntemi niteliğinde bir kavram çağrıştıran bir anlambirim / sözcük yerine kullanılışından gelmektedir. Bay Martin'in repliğini izleyen ve buna yanıt olan Bay Smith'in repliği: "Bir işe yaramaz, ama kesinlikle içmeli"yse mantık-

sal boyuttaki yadırgatıcılığa, aynı tümce içinde anlam bakımından karşıt iki mantıksal yapının kullanılmasına örnek gösterilebilir. Bu tümcede mantık eylemin olumsuz olmasını gerektirmektedir. Ancak Bay Smith'in mantığı - Ionesco'nun kişileri aracılığıyla sergilediği mantık - günlük yaşamımızı düzenleyen ya da düzenlediğini sandığımız Descartes'çı mantıkla hiçbir zaman örtüşmez. Böylece, dilin düşünülmeden anlamsız kullanımından doğduğu kadar kişilerin birbirlerini dinlememelerinden de doğan ve kişileri birbirlerine kapalı kılan bir iletişim sorunu çıkar ortaya. Bu iletişim sorununun temelindeyse Ionesco'nun gerçek bildirisi vardır: Smith'ler de, Martin'ler de artık konuşamamaktadırlar, çünkü artık düşünememektedirler; artık düşünememektedirler, çünkü artık yaşam heyecanı duymamaktadırlar, hiçbir tutkuları kalmamıştır, var olmayı bilmemektedirler, herhangi birine, herhangi bir şeye 'dönüşebilirler'; var olmadıkları için, onlar başkalarıdır, kişiselliği olmayan bir dünyadır onlarınki, başkalarıyla değiştirilebilirler: Smith'lerin yerine Martin'ler konabilir, ya da tersi yapılabilir, kimse de bunun farkına varmaz. Trajik kişi değişmezdir, zorlanırsa kırılır: Çünkü o kendisidir, gerçektir. Komik kişilerse, var olmayan insanlardır (5). Ionesco, kimi kez, dilde bulunmayan sözcükler de üretir. Mary'nin okuduğu şiirin ilk sözcüğü olan 'les polycandres' Fransızcada olmayan bir sözcüktür. Biz çevirimizde, herhangi bir anlamı olmayan bu sözcüğe karşılık olarak bir başka sözcük üretmek yerine bu sözcüğü 'polikandralar' biçiminde bırakarak anlamsızlık ve yadırgatıcılık özelliğini sessel özelliğiyle birlikte korumak istedik. Ionesco'nun kendine özgü dili ve anlatımı çevirmenler ve sahneye koyucular için her zaman tuzaklarla doludur.. Kel Kantocu'nun içerik düzeyinde bir özelliği de, kimi sahnelerde, sözcüklerin ardında, cinselliğe, hatta cinsel tutkuya ilginç göndermeler oluşudur. Bu nitelikteki göndermeler kimi başka 'birinci dönem oyunlar'da da önemli yer tutar. Cinsel-

lik, özellikle Ders'te, tecavüzle ve cinayetle sonuçlanan bir saldırganlık boyutuna ulaşır. Kel Kantocu'da, Ionesco'nun oyunlarında da sık sık karşılaşılacak bir başka temel özellik daha görülmektedir; bu da eylemin bir crescendo gibi her aşamada daha bir ivme kazanarak, hızlanarak doruğa doğru yükselmesidir. Smith'ler ile Martin'ler arasında önce çok çekingen, çok sakin bir biçimde başlayan konuşmalar giderek baş döndürücü bir kavgaya - ya da söz dalaşına - dönüşür; kavga - ya da söz dalaşı - doruğa vardığında ışıklar söner. Ancak oyun bitmez; yeniden başlar. Bu da Ionesco'nun başka oyunlarında da görülecek temel bir özelliktir - örneğin Ders'te. Çünkü Ionesco'nun oyunlarının genelde sarmal, dairesel bir yapısı vardır. Bu oyunların sonları ile başları kaçınılmaz bir süreklilik içinde birleşir. Bu yapı sayesinde bitmeden yeniden başlayan eylem, yapıtın evrensel içeriğini ortaya çıkartır. Bu sarmal yapı kimi kez de - Macbett'te olduğu gibi - oyunun içindeki bölümlerde kullanılır. Ionesco'nun oyunlarının - özellikle de 'birinci dönem oyunlar'ının - temelindeki bir başka özellik de bunların bürlesk birer güldürü oluşlarıdır. Ancak, bu oyunlarda trajik boyut da eksik değildir. Bu özellik 'ikinci dönem oyunlar'da daha belirginleşir. Yer yer duygusal bölümlere de rastlanan bu oyunlarda yaşamın trajik boyutu bir güldürü örtüsü altına saklanmak istenir gibidir. *Kral Ölüyor* ya da *Ölüm Oyunları* gibi doğrudan ölüm izleği üzerine kurulmuş oyunlarda da, genele yayılan bürlesk anlatım, gerçeği güldürüyle yumuşatır. *Kel Kantocu* Ionesco'nun tiyatrosunun 'birinci dönem oyunlar'ının özelliklerinin pek çoğunu kapsayan, dünya tiyatro tarihinde özel yeri olan bir yapıttır.

DİPNOTLAR:

(1) *Kel Şarkıcı*, (Çevirenler: Genco Erkal, Ülkü Tamer), Ataç Kitabevi, İstanbul, 1961.

(2) Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ionesco, Eugène: *Notes et Contre-notes* / *Not-*

lar ve Karşı-Notlar, ss.162-164. Bu yazı ilk kez 1959 yılında Cahiers des Saisons'da yayımlanmıştır.

(3) *Kel Kantocu*'nun gerçek bir tiyatro olayı olduğunu hemen anlayan yazın ve tiyatro adamları ile eleştirmenler arasında gerçeküstücülük akımının öncüsü André Breton ile aynı akımın tanınmış ozanlarından Philippe Soupault, tiyatro yazarı Jean Tardieu, romancı Raymond Queneau, tiyatro ve sinema oyuncusu Gérard Philipe ile eleştirmen Jacques Lemarchand gibi önemli adlar vardır. Lemarchand, Ionesco'nun Tiyatro Yapıtları'nın 1. cildine yazdığı Önsöz'de bu gösterinin havasını şöyle anlatır: "Kel Kantocu Mayıs 1950'de Noctambules Tiyatrosu'nda oynandığında izleyicilerden yükselen hoşnutsuzluk mırıltılarını, öfke patlamalarını, alayları hep gülümseyerek anımsamışımdır. O gün, izleyiciler arasında bulunan saygın kişilerden bir bölümünün homurtuları ve alaycı gülüşleriyle daha da zevklenen son derece hoş bir akşam geçirmiştim. (...) Bir kez değil, on, on beş, yirmi kez şu konuşma başlangıcına tanık oldum oyundan çıkarken: "Peki ama neden *Kel Kantocu*? Oyunda yanılmıyorsam bir kantocu filan yoktu, değil mi, hayatım? - En azından ben görmedim. Üstelik de kelmiş! Oyunda kel biri de yoktu!... Ya itfaiyeciye ne demeli? İtfaiyecinin ne işi vardı ki oyunda? Bizim gibi insanlarla alay etmeye mi kalkışıyor bunlar?" Saygın kişilerin 'anlamamış' oldukları açıktı; onlara bir kel kantocu gösterileceği vaat edilmişti ama bir kel kantocu gösterilmemişti; kendilerini aldatılmış, paraları çalınmış hissediyorlar ve bunu affetmiyorlardı. (...) Bu tür, zekâlarıyla başları dertte olan insanlar vardır. Onlara göre zekâları Spartalı bir tilki gibidir; açtır, acımasızdır, hep uyanıktır; onu sürekli beslemeleri gerekir; bir gün ölüvereceği, dişlerinin sallanacağı düşüncesiyse tir tir titretir onları.(...) Neyin ne olduğunu mutlaka anlamaları gerekir. Bu saygın kişiler, altlarında açıklama olmayan fotoğraflardan, altyazısız Japon filmlerinden, Paris'ten görülmeyen güneş tutulmalarından nefret ederler."

(4) Ionesco, Eugène: *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar*, ss.155-160. 1958'de İtalya'da Fransız Kültür Merkezi'nde yapılmış olan bir konuşmanın bu kitaba alınan başlangıç bölümü.

(5) a.y. S. 160

DERS

Hasan Anamur

Ders, Ionesco'nun yazdığı ikinci oyundur. 1950 yılının Haziran ayında yazılmış ve ilk kez 20 Şubat 1951'de Paris'te Théâtre de Poche'ta (Cep Tiyatrosu) oynanmıştır. Yönetmen Marcel Cuvelier aynı zamanda Öğretmeni de oynamıştır. *Ders* de, *Kel Kantocu*'nun ilk gösteriminde olduğu gibi, fazla ilgisi uyandırmamıştır. Oyun 1951 Temmuz'unda Lancry Tiyatrosu'nda da kısa bir süre oynanmış, 7 Ekim 1952'deyse, bu kez Huchette Tiyatrosu'nda, *Kel Kantocu*'yla birlikte oynanmaya başlanmış ve bu gösteri 26 Nisan 1953 tarihine kadar sürmüştür. İki oyun Şubat 1957'de aynı tiyatroda bir kez daha birlikte sahnelenmiştir. Bu tarihten beri de aynı tiyatroda aralıksız olarak oynanmaktadır. Ionesco *Kel Kantocu*'yu, bu oyuna ilişkin Önsöz'ümüzde de belirttiğimiz gibi, bir İngilizce ders kitabından esinlenerek yazdığını söylemişti. 'Komik oyun' olarak nitelediği *Ders*'i de kızının aritmetik kitabından esinlenerek yazdığını söyler: "Kendi kendime, aritmetiğin en basit öğelerinden, benzetme yanlış olmazsa, aritmetiğin abecesinden yola çıkarak pekâlâ bir oyun yazılabilir, dedim." (1) Ancak *Ders*'te aritmetiğin yanı sıra betikbilim ve dilbilim de vardır. Ionesco'nun tiyatrosunun I. cildine ilginç bir Önsöz yazmış olan eleştirmen **Jacques Lemarchand**'ın da belirttiği gibi, *Kel Kantocu*'da oyun boyunca bir kel kantocu bekleyip de kel kantocu diye birini göremeyen izleyiciler bu kez bir saat boyunca sahnede verilen gerçek bir dersle karşılaşınca iyice şaşırıyorlardı. Hatta bu ders, bu eleştirmene göre: "Mareşal Foch'un Harp Okulu'nda verdiği derslerin neredeyse şıp demiş burnundan düşmüştü."(2). Ionesco'yla birlikte tiyatroda yeni bir güldürü türünün oluştuğu söylenebilir. Bu, farstan bürleske kadar

her türlü güldürü öğesini içermesine karşın trajik boyutu da çağrıştıran bir güldürüdür. Ionesco oyunlarının nasıl oynanması gerektiğini anlatırken bunu şöyle açıklar: "Bürleski son sınırına kadar götürmek. Orada, parmak ucuyla hafif bir dokunuş, belli belirsiz bir kayış, ondan sonra insan kendini trajiğin içinde bulur. Hokkabazların yaptıkları gibi bir el çabukluğu becerisiyle olmalıdır bu. Bürleskten trajiğe geçiş seyirci farkına varmadan yapılmalıdır. Bunu oyuncular da fark etmemelidirler, belki biraz. Işık değişmesi gibi olmalıdır bu geçiş. *Ders*'te bunu yapmaya çalıştım."[3] Ders değişik yorumlara yol açmış bir oyundur. 1947-1953 yılları arasında Comédie-Française'in yöneticiliğini yapmış olan tanınmış tiyatro eleştirmeni **Pierre-Aimé Touchard**'a göre bu oyun, öğretmen ile öğrenci arasında her zaman var olan egemen olma düşüncesinin karikatürleşmiş anlatımıdır. Touchard'ın yorumunda cinsel boyut yoktur ve öğretmen öğrencisini, 'diş ağrısı'nı bahane ederek dersini dinleme zorunluluğundan kaçmaya yöneldiği için öldürür. Touchard bu yorumunu genelleştirerek öğretmeni, iktidarını korumak için uyumsuzları ortadan kaldıran tüm diktatörlüklerin simgesi olarak görür. Oyunun sonunda bu yorumu destekleyen bir 'gamalı haç', dolayısıyla da siyasal bir gönderme de kuşkusuz vardır.

Martin Esslin bunu şöyle yorumlar: "Bu, oyunun tek bildirisi değildir, hatta bu, oyunun genel anlamı içinde ikincil bir boyuttur. Ionesco'nun gerçekte anlatmak istediği, iktidar denen şeyin doğasında var olan cinsellik; bir de, insan ilişkilerinin temelini oluşturan iktidar ile sözel anlatım yetisi arasındaki bağıntıdır. Öğretmen öğrencisi üzerinde egemenlik kurmuştur; ama onun üzerinde de, bir anne gibi, haşarı çocuğunun yaramazlıklarını onaylamayan, ama onu sevdiği için bunlara göz yumarak şımartan hizmetçi kadının egemenliği vardır. Oyunda anlatılana göre, öğrenciler hep öğ-

retmenlerine tutulurlar; öğretmenler de her zaman tecavüz eder ve öldürürler. (...) Burada bize gösterilen egemen olma olgusunun içinde doğal olarak var olan cinsellik ve sadizmdir. Ionesco, her egemen olma olgusunun ardında, öğretmen ile öğrenci arasındaki ilişkilerin zararsız görünümünün ardında bile, her zaman, iktidarın ayrılmaz niteliği olan şiddet ve egemen olma, saldırganlık ve cinsellik gerçeklerinin var olduğunu söyler."(4) Biz, cinsellik ve egemenlik duygusu konularında **Esslin**'in yorumuna katılıyoruz. Ancak gamalı haçın bir siyasal amaca yönelik olarak kullanılmış olduğunu düşünmüyoruz. Bize göre burada Ionesco'nun amacı beklenmedik ve çarpıcı bir imge kullanarak seyirciyi şaşırtmaktır. Bu Ionesco'nun oyunlarında sık sık başvurduğu bir uygulamadır. *Kel Kantocu*'da 'yangın', 'İtfaiye şefi' simgeleriyle, Mary'nin şiiriyle anlatılan cinsellik *Ders*'te 'bıçak' simgesiyle ve oyunun son sahnesindeki orgazmla somutlaşır. Tüm metin boyunca da cinselliğe doğrudan gönderme yapan ya da Öğretmenin ağzından kaçan başka sözcükler, başka durumlar da vardır. Öğretmenin sürekli yinelediği: "Dudaklarım yanıyor" da cinselliğe bir göndermedir. Bunlar metni alttan alta bir ağ gibi örerler. Bu ağın ucu bulunamazsa, Ionesco'nun mantığı yakalanamazsa Ders'i yorumlamak güçleşir. Ionesco'nun bütün oyunları gibi bu oyun da çevirmenler ve yönetmenler için tuzaklarla bezenmiştir. (5) Örneğin, Ionesco'nun her türlü dilsel, sözcüksel, ses uyumsal, anlamsal, mantıksal cambazlıklara başvurarak Fransızca aracılığıyla anlattığını varış dilinde eşdeğerli olarak yeniden kurabilmek için yazarın söylemek istediğini iyi bilen ve hisseden çevirmenin zaman zaman yaratıcı olarak devreye girip çeviri metni yazarın düşündüğü yönde ve biçimde, özgün bir bir yaklaşımla üretmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımı çıkış metnine 'ihanet' olarak değil, tam tersine, Ionesco'nun da hoşuna gidecek aykırı bir yaklaşımla, yazara gerçek bağlılık

olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bunun tersi bir tutum, çıkış metnine dil düzeyinde bağlı kalan bir çeviri ortaya gerçekten anlamsız bir çeviri metin çıkarmaktadır. Örneğin, Öğrenci'nin bir yerden sonra sık sık tekrarlamaya başladığı: 'J'ai mal aux dents'ın düz çevirisi: 'Dişim ağrıyor'dur. Ancak 'mal de dents' halk dilinde 'aşk sancısı' anlamına geldiği için bu repliği sözcüksel düzeyde değil, oyunun içeriğine uygun gerçek anlamıyla çevirmek gerekir. Bu nedenle bu deyişi 'Dudaklarım yanıyor' diye çevirmeyi uygun gördük. Çevirimizde, sağlam gerekçelere dayanarak başka yorumlar da yaptık. Örneğin, Ionesco'nun Fransızca olarak verdiği dille ilgili örnekleri Türkçeye uyguladık. Bunların oyunun gerçek anlamını aktardığını umuyoruz. 'Aykırı tiyatro' yapıtlarına Türkçede yakıştırılan 'saçma tiyatro' tanımı ile sözcük düzeyinde yapılmış çeviriler arasında yadsınmaz bir ilişki olduğunu düşünüyoruz. *Ders*, görünürde aritmetik, dilbilim ve betikbilim alanlarında verilen kendine özgü bir 'ders' çevresinde kurulmuştur. Bu oyunun birinci aşamasında - aritmetik aşamasında - sorgulanan aritmetiğin ilkeleri, Ionesco'nun deyişiyle "aritmetiğin abecesi"dir. Sayılar arasındaki ilişkiyi bir türlü anlayamayan Öğrenci'nin şaşkınlığının ve sorduğu alışılmamış soruların Ionesco'ya da yabancı olmadığı düşünülebilir. Dilbilim ve betikbilim alanlarıyla da iletişim olgusu bu kez diller arası boyutuyla ele alınır ve Ionesco'ya özgü ciddi olmayan, ancak birlikte yanıtsız ya da sorulabilir soruları da taşıyan sonuçlara ulaşılır. Bu oyunda bilim bir bilim-kurguya, bilim-kurgusal bir oyuna dönüştürülmüştür de denebilir. Ancak bu oyun temelde cinsellik öğesi üzerine oturtulmuştur ve açık bir orgazmla biter. *Ders*'te gözlenen Ionesco oyunlarına - özellikle de 'birinci dönem oyunları'na özgü özellikler arasında şunları sayabiliriz: Sarmal / dairesel yapı bu oyunda da vardır. Oyun bittiği yerde yeniden başlar, son sahne oyunun birinci sah-

nesidir ve bu böylece sürüp gider ve içeriğin evrenselliği vurgulanır. Eylem bu oyunda da bir crescendo gibi ivme kazanır. Başlangıçta son derece çekingen olan Öğretmen giderek değişir ve son derece saldırganlaşır. Buna karşılık başlangıçta hareket dolu bir genç kız olan Öğrenci, tersine bir oluşumla giderek durgunlaşır, oyunun sonundaysa tümüyle hareketsizleşir. Oyunun kurgusu tümüyle bu denge değişimi olgusu üzerine kuruludur. Ionesco tiyatrosunun ayrılmaz bir öğesi olan maddenin sayısal olarak önlenmez bir biçimde artması olgusu da Öğrenci'nin o gün derse gelen ve öldürülen kırkıncı öğrenci oluşuyla, kırk tabutla, görsel olarak da önceki öğrencilerin odanın bir köşesine üst üste yığılmış olan çantalarıyla verilir. (6) Bu kitaptaki ve *Amédée ya da Nasıl Kurtulmalı*, *Ölüm Oyunları* ve *Macbett* çevirilerimizin sunulduğu Eugène Ionesco/*Toplu Oyunlar I*'deki (Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul, 1997) Önsöz'lerimizde Ionesco'nun tiyatrosu ve bu oyunların başlıca özellikleri ayrıntılara fazla girilmeden verilmeye çalışılmıştır. Çevirilerde, metne sözcük düzeyinde bir bağlılığı aşan ve yazarının söylemek istediğini, sözcüklerin ardındaki gerçek anlamı aktarmayı amaçlayan - metnin anlamına bağımlı - bir yöntem uygulanmıştır..

DİPNOTLAR:

(1) Emmanuel Jacquart'ın Ionesco'yla yaptığı söyleşi. Bkz.: Eugène Ionesco: *Théâtre Complet, Bibliothèque de la Pléiade* (Edition présentée, établie et annotée par Emmanuel Jacquart), Paris, Gallimard, 1991, s.1493.

(2) Jacques Lemarchand'ın, Ionesco*'nun Tiyatro Yapıtları*'nın 1. cildine yazdığı Önsöz, Paris, Gallimard, 1953.

(3) Ionesco, Eugène: *Notes et Contre-notes / Notlar ve Karşı-Notlar*, Paris, Gallimard, 1962.

(4) ESSLIN, Martin: *The Theater of the Absurd*, London, 1961; Fransızca çevirisi: *Théâtre de l'absurde* (Çevirenler: Marguerite Buchet, Francine Del Pierre, Fance Frank), Paris, Buchet/Chastel, 1963, ss.140-141.

(5) Ionesco, bir söyleşisinde, kendine özgü anlatımıyla, Royal Shakespeare Theater'ın gepgenç yönetmeni Peter Hall'ün 1955 yılında *Ders*'in İngilizce çevirisini okuduktan ve oyunu sahneye koymaya karar verdikten sonra Paris'e kendisiyle görüşmeye geldiğini anlatır. Hall'ün geliş nedeni, çok kötü olduğundan, metni anlaşılmaz hale soktuğundan emin olduğu, ama aslında iyi olan çeviri üzerinde onunla çalışma isteğidir. Genç Hall'e göre Ionesco gibi bir yazar böyle 'aptalca şeyler' yazmış olamazdı! (Bkz.: BONNEFOY, Claude: *Entretiens avec Eugène Ionesco*, Paris, Pierre Belfonds, 1966.)

(6) Peter Hall, Ionesco'yla aynı görüşmesinde *Ders*'te Öğretmen'in işlediği cinayetlerin bu kadar çok sayıda oluşuna da karşı çıkmıştır: "Öğretmenin günde iki öğrenci öldürmesini, bunların ikisini bir tabuta koymasını, buna kentte kimsenin şaşırmamasını doğal, olabilir kabul ediyordu. Ama günde kırk öğrenci öldürmesini, işte bunu kabul etmedi. Uzun süre pazarlık ettikten sonra, bir uzlaşma sağlayabildim, öğretmen günde dört öğrenci öldürecekti. Dört olabilirdi, ama kırk tane olanaksızdı". (Bkz.: BONNEFOY, Claude: *Entretiens avec Eugène Ionesco*, Paris, Pierre Belfonds, 1966).

EUGÈNE IONESCO

KEL ŞARKICI

(Kel Kantocu)

[LA CANTATRICE CHAUVE]

Karşı-oyun

Türkçesi

Hasan ANAMUR

KİŞİLER

BAY SMITH
BAYAN SMITH
BAY MARTIN
BAYAN MARTIN
MARY, Hizmetçi kız
İTFAİYE ŞEFİ

Kel Şarkıcı,
ilk kez 11 Mayıs 1950'de Paris'te Noctambules Tiyatrosu'nda,
Nicolas Bataille Topluluğu'nca oynanmıştır.
Oyunu Nicolas Bataille sahneye koymuştur.

1. SAHNE

Bir İngiliz burjuva ailesinin İngiliz koltuklarla döşenmiş oturma odası Bir İngiliz akşamı. Bir İngiliz olan Bay Smith, ayağında İngiliz terlikleriyle bir İngiliz koltukta İngiliz piposunu tüttürerek bir İngiliz gazetesi okumaktadır. Gözüne İngiliz gözlüğünü takmıştır; küçük, kırlaşmış bir İngiliz bıyığı vardır. Onun yanında, bir başka İngiliz koltukta, o da İngiliz olan Bayan Smith İngiliz çoraplar onarmaktadır. İngiliz duvar saati İngiliz saatiyle onyedi kez çalar.

BAYAN SMITH O, saat dokuz olmuş. Çorba içtik, balık yedik, domuz yağlı patates, İngiliz salatası yedik. Çocuklar İngiliz suyu içtiler. İyi yedik, bu akşam. Çünkü biz Londra civarında oturuyoruz, adımız da Smith.

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Patates domuz yağında çok iyi olur, salatanın yağı da tam kıvamındaydı. Köşedeki bakkalın yağı karşıdaki bakkalın yağından çok daha iyi, yokuşun altındaki bakkalın yağından bile daha iyi. Ama ötekilerin yağları kötü demek de istemiyorum doğrusu.

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Ama, en iyi yağ her zaman köşedeki bakkalın yağıdır...

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Mary patatesleri iyi pişirmişti, bu defa. Geçen sefer iyi pişirmemişti. İyi pişmemiş olursa sevmem.

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Balık tazeydi. Neredeyse parmaklarımı yiyordum. İki kez aldım. Yok, üç kez. Ondan sonra da tu-

valete gitmek zorunda kaldım. Sen de üç kez aldın. Yalnız üçüncü kez ilk iki kez aldığından daha az aldın, bense çok daha fazla aldım. Ben senden daha çok yedim, bu akşam. Nasıl oluyor? Her zaman sen daha çok yersin. İştahına diyecek yoktur.

BAY SMITH *(Dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Ama çorba galiba biraz fazla tuzlu olmuştu. Senden daha tuzluydu. Hah, hah, hah. Pırasası boldu ama soğanı azdı. Keşke Mary'ye içine biraz da anason koymasını söyleseydim. Gelecek sefere söylerim.

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Küçük oğlumuzun canı bira içmek istedi; sana benziyor, büyüdüğünde çatlayıncaya kadar içecek. Şişeye nasıl baktığını gördün mü yemekte? Ama ben bardağına sürahiden su koydum. Susamıştı, içti. Hélène bana benziyor; iyi bir ev kadını, tutumlu, piyano çalıyor. Hiç İngiliz birası içmek istemez. Yalnız süt içip lapa yer küçük kızımız gibi. O daha iki yaşında. Adı Peggy. Ayvalı ve fasulyeli turta bir harikaydı. Turtayla birlikte birer kadeh Avustralya Bourgogne şarabı içsek fena olmazdı, ama çocuklara açgözlülük örneği olmayalım diye şişeyi sofraya getirmedim. Onlara yaşamda azla yetinmeyi ve ölçülü olmayı öğretmemiz gerek.

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Bayan Parker, Popesco Rosenfeld adında, İstanbul'dan yeni gelmiş Romanyalı bir bakkal tanıyormuş. Yoğurt yapmada üzerine yokmuş. Edirne'deki Yoğurtçuluk Okulu'ndan diplomalıymış. Yarın gidip ondan koca bir tencere folklorik Romen yoğurdu alacağım. Böyle şeyler pek bulunmuyor buralarda, Londra civarında.

BAY SMITH *(Okumasını sürdürürken dilini şaklatır)*

BAYAN SMITH Yoğurt mideye, böbreklere, apandisite ve kutsamaya çok iyi gelir. Komşumuz John'ların çocuklarını tedavi eden Doktor Mackenzie King öyle diyor. İyi bir doktor. Ona güvenilebilir. Kendi üzerinde denemediği hiçbir ilacı vermez hastalarına. Parker'ı ameliyat etmeden önce hasta olmadığı halde önden kendisi karaciğerinden ameliyatı oldu.

BAY SMITH Öyleyse, nasıl oldu da doktor paçayı kurtardığı halde Parker öldü?

BAYAN SMITH Ameliyat doktorda başarı oldu, Parker'da olmadı da ondan.

BAY SMITH Demek Mackenzie iyi bir doktor değil. Ameliyat ya her ikisinde de başarılı olmalıydı ya da her ikisi de ölmeliydi.

BAYAN SMITH Neden?

BAY SMITH Vicdanı olan bir doktor, eğer birlikte iyileşemiyorlarsa, hastasıyla birlikte ölmelidir. Kaptanlar gemileriyle ölürler, dalgalar arasında. Gemilerinden sonra yaşamazlar.

BAYAN SMITH Hasta ile gemiyi karşılaştıramazsın.

BAY SMITH Nedenmiş? Geminin de hastalıkları olur; zaten senin doktorun bir gemi kadar sağlıklı; işte, bunun için de gemisiyle ölen kaptan gibi o da hastasıyla birlikte ölmeliydi.

BAYAN SMITH Ya! Bunu düşünmemiştim... Belki de doğrudur... peki, bundan hangi sonucu çıkartıyorsun?

BAY SMITH Doktorların tümü şarlatandır. Bütün hastalar da. İngiltere de yalnızca deniz kuvvetleri namusludur.

BAYAN SMITH Ama denizciler değil.

BAY SMITH Tabii.

(Sessizlik.)

BAY SMITH *(Elinde gazetesiyle.)* Anlayamadığım bir şey var. Gazetelerde neden hep ölenlerin yaşları veriliyor

da doğanlarınki verilmiyor? Çok anlamsız bir şey.

BAYAN SMITH Bak bunu hiç düşünmemiştim!

(Bir sessizlik daha. Duvar saati yedi kez çalar. Sessizlik. Duvar saati üç kez çalar. Sessizlik. Duvar saati sıfır kez çalar)

BAY SMITH *(Hep gazetesini okumaktadır)* A, burada Bobby Watson'ın öldüğünü yazıyor.

BAYAN SMITH Tanrım, zavallı adam, ne zaman ölmüş?

BAY SMITH Neden öyle şaşırmış gibi numara yapıyorsun? Sen de pekâlâ biliyorsun. İki yıl oldu öleli. Hatırlasana, cenazesine gitmiştik, bir buçuk yıl önce.

BAYAN SMITH Tabii ki hatırlıyorum. Hemen hatırladım, ama senin bunu gazetede görünce neden bu kadar şaşırdığını anlamıyorum.

BAY SMITH Gazetede görmedim. Onun ölümünü konuşalı üç yıldan fazla oldu. Öylesine birdenbire geliverdi aklıma!

BAYAN SMITH Yazık oldu! Ne kadar da iyi bakardı kendine!

BAY SMITH Bütün Büyük Britanya'nın en yakışıklı cesediydi! Yaşını göstermiyordu. Zavallı Bobby, öleli dört yıl olmuştu ama cesedi hâlâ sıcaktı. Gerçek bir canlı cesetti. Ne kadar da neşeliydi!

BAYAN SMITH Zavallı Bobby, ne iyi bir kadındı.

BAY SMITH Bir 'adam'dı, demek istiyorsun yani.

BAYAN SMITH Hayır, ben karısını kasdediyorum. Onun adı da onunki gibi Bobby'ydi, Bobby Watson. İkisinin de adları aynı olduğu için birlikte olduklarında birbirlerinden ayırt edilemiyorlardı. Ancak erkek olanı öldükten sonra hangisinin hangisi olduğu anlaşılabildi. Ama bugün bile kadın olanını ölenle karıştırıp başsağlığı dileyenler var. Sen de tanıyor muydun kadın olanını?

BAY SMITH Bir kez görmüştüm, tesadüfen, Bobby'nin ce-

nazesinde.

BAYAN SMITH Ben hiç görmedim. Güzel mi bari?

BAY SMITH Hatları düzgün ama güzel denemez. Çok uzun boylu ve çok yapılı. Hatları düzgün değil ama çok güzel denebilir. Boyu çok kısa ve çok zayıf. Şan dersleri veriyor.

(Duvar saati beş kez çalar. Uzun bir sessizlik)

BAYAN SMITH Peki ne zaman evleneceklermiş, o ikisi?

BAY SMITH En geç bahara.

BAYAN SMITH Nikâhlarına gitmemiz gerekecek.

BAY SMITH Düğün hediyesi almamız da gerekecek. Ne almalı acaba?

BAYAN SMITH Düğünümüzde bize getirilen, hiçbir işimize de yaramayan yedi gümüş tepsiden birini götürsek olmaz mı?

(Kısa sessizlik. Duvar saati iki kez çalar)

BAYAN SMITH Bu kadar genç yaşta dul kalmak üzücü bir şey bir kadın için.

BAY SMITH Neyse ki çocuğu yoktu.

BAYAN SMITH Bir o eksikti! Bir de çocuklar! Zavallı kadın, ne yapardı ki çocuklarla!

BAY SMITH Daha genç. Yine evlenebilir. Yas giysileri de çok yakışıyor.

BAYAN SMITH Ama o zaman çocuklarla kim ilgilenir? Biliyorsun, bir kızları bir de oğulları var. Onların adları neydi?

BAY SMITH Anne ve babaları gibi Bobby ve Bobby. Bobby Watson'un amcası yaşlı Bobby Watson zengindir; oğlanı da sever. Bobby'nin eğitimini üstlenebilir.

BAYAN SMITH Öyle yapması gerek. Bobby Watson'un halası yaşlı Bobby Watson da Bobby Watson'un kızı Bobby Watson'un eğitimini üstlenebilir. Öyle olursa, Bobby Watson'un annesi Bobby de yeniden evlenebilir. Bir ta-

libi var mı?

BAY SMITH Var, Bobby Watson'un amca çocuklarından biri.

BAYAN SMITH Kim? Bobby Watson mu?

BAY SMITH Hangi Bobby Watson'dan söz ediyorsun?

BAYAN SMITH Ölen Bobby Watson'un öteki amcası yaşlı Bobby Watson'un oğlu olan Bobby Watson'dan.

BAY SMITH Yok, bu o değil, başkası. Ölen Bobby Watson'un halası yaşlı Bobby Watson'un oğlu olan Bobby Watson bu.

BAYAN SMITH Şu gezgin tüccar Bobby Watson mu demek istiyorsun?

BAY SMITH Bütün Bobby Watson'lar gezgin tüccardır.

BAYAN SMITH Ne zor meslek! Ama iyi para getiriyor.

BAY SMITH Evet, rekabet olmadığı zaman.

BAYAN SMITH Ne zaman olmuyor rekabet?

BAY SMITH Salı, perşembe ve salı.

BAYAN SMITH Ya! Haftada üç gün ha? Peki Bobby Watson bu günler ne yapıyor?

BAY SMITH Dinleniyor, uyuyor.

BAYAN SMITH Ama haftanın bu üç günü rekabet yoksa neden çalışmıyor ki?

BAY SMITH Her şeyi bilemem. Bütün aptal sorularını da yanıtlayamam!

BAYAN SMITH *(Alınmış)* Bunu beni aşağılamak için mi söylüyorsun?

BAY SMITH *(Geniş bir gülümsemeyle.)* Öyle olmadığını biliyorsun.

BAYAN SMITH Bütün erkekler aynı! Ya gün boyu hiçbir şey yapmadan ağzınızda sigarayla oturur durursunuz ya da günde elli kez pudralanır, dudaklarınızı boyarsınız; tabii durmadan kafayı çekmiyorsanız!

BAY SMITH Erkekler de kadınlar gibi yapsalardı, gün boyunca sigara içip pudralansalar, dudaklarını boyasalar,

viski içselerdi o zaman kim bilir neler diyecektin?

BAYAN SMITH Beni hiç ilgilendirmez! Ama bunu canımı sıkmak için söylüyorsan, o zaman... bu tür şakadan hiç hoşlanmadığımı çok iyi bilirsin!

(Çorapları uzağa fırlatıp atar ve dişlerini gösterir. Ayağa kalkar.[1]*)*

BAY SMITH *(O da ayağa kalkar ve sevgi gösterileriyle karısına doğru gider)* Aman da benim kızarmış pilicim, neden öyle ateş püskürüyormuş bakayım, laf olsun diye söylediğimi biliyorsun! *(Beline sarılıp onu öper)* Ne gülünç yaşlı ve sevdalı bir çiftiz biz! Haydi gel, ışığı söndürelim, gidip mışıl mışıl uyuyalım!

2. SAHNE

Aynı kişiler ve Mary.

MARY *(Girer)* Ben evin hizmetçisiyim. Çok güzel bir öğleden sonra geçirdim. Bir erkekle sinemaya gidip kadınlı bir film izledim. Çıkınca da içki ve süt içtik, sonra da gazete okuduk.

BAYAN SMITH Umarım güzel bir öğleden sonrası geçirmiş, bir erkekle sinemaya gitmiş, içki ve süt içmişsinizdir.

BAY SMITH Gazeteyi unuttun!

MARY Konuklarınız Bay ve Bayan Martin kapıdalar. Beni bekliyorlardı. Tek başlarına girmeye cesaret edemiyorlardı. Yemeğe gelmişler, bu akşam.

BAYAN SMITH Ha, evet. Biz de onları bekliyorduk. Karnımız da acıkmıştı. Gelmiyorlar diye yemeği yalnız yiyecektik. Bütün gün hiçbir şey yemedik. Bir yere ayrılmamanız gerekirdi!

MARY Bana siz izin verdiniz.

BAY SMITH Bilerek yapmadık!

MARY *(Bir kahkaha atar. Sonra ağlar. Gülümser)* Kendime bir oturak aldım.

BAYAN SMITH Mary'ciğim, rica etsem kapıyı Bay ve Bayan Martin'e açar mısınız, lütfen. Biz de gidip hemen giyinelim.

(Bay ve Bayan Smith sağdan çıkarlar. Mary soldaki kapıyı açar; Bay ve Bayan Martin girerler).

3. SAHNE

Mary, Martin çifti.

MARY Neden bu kadar geç geldiniz! Hiç terbiyeli değilsiniz. Vaktinde gelmek gerekir. Tamam mı? Yine de oturun bakayım şuraya ve bekleyin, şimdi.

(Çıkar)

4. SAHNE

Bayan Martin, Bay Martin.

(Bayan ve Bay Martin konuşmadan karşı karşıya otururlar. Birbirlerine utangaç utangaç bakarak gülümserler)

BAY MARTIN *(Buradan sonraki konuşmalar yayvan, tekdüze, biraz şakrak bir biçimde olmalıdır; hiçbir tonlama yapılmamalıdır*[2]*)* Özür dilerim, hanımefendi, ama bana sizinle daha önce bir yerlerde karşılaşmıştık gibi geliyor.

BAYAN MARTIN Bana da, beyefendi, sizinle daha önce bir yerlerde karşılaşmıştık gibi geliyor.

BAY MARTIN Acaba sizinle Manchester'da karşılaşmış olabilir miyim, hanımefendi?

BAYAN MARTIN Olabilir. Ben doğma büyüme Manchesterlıyımdır! Ama pek hatırlamıyorum, beyefendi, sizi daha önce gördüm mü görmedim mi pek söyleyemeyeceğim!

BAY MARTIN Aman Tanrım, ne kadar tuhaf! Ben de doğma büyüme Manchesterlıyımdır, hanımefendi!

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf!

BAY MARTIN Ne kadar tuhaf!... Yalnız, hanımefendi, ben Manchester'dan yaklaşık beş hafta önce ayrıldım.

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf! Ne kadar garip bir rastlantı! Ben de, beyefendi, ben de Manchester'dan yaklaşık beş hafta önce ayrıldım.

BAY MARTIN Ben, beşten çeyrek önce Londra'ya gelen sabah sekizden sonra buçuk trenine bindim, hanımefendi.

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf! Ne kadar garip! Ne kadar büyük bir rastlantı! Ben de aynı trene bindim, beyefendi, ben de!

BAY MARTIN Aman Tanrım, ne kadar tuhaf! Öyleyse belki de sizi trende görmüşümdür, hanımefendi?

BAYAN MARTIN Pekâlâ mümkün, olasılık dışı değil, ileri sürülebilir, sonuçta da, neden olmasın!... Ama hiç hatırlamıyorum, beyefendi!

BAY MARTIN Ben ikinci mevkide yolculuk ediyordum, hanımefendi. İngiltere'de ikinci mevki yoktur, ama ben hep ikinci mevkide yolculuk ederim.

BAYAN MARTIN Ne kadar garip, ne kadar tuhaf, ne kadar büyük bir rastlantı! Ben de, beyefendi, ben de ikinci mevkide yolculuk ediyordum!

BAY MARTIN Ne kadar tuhaf! Belki de ikinci mevkide karşılaşmışızdır, sevgili hanımefendi!

BAYAN MARTIN Pekâlâ mümkün ve hiç olasılık dışı değil. Ama pek iyi hatırlamıyorum, sevgili beyefendi!

BAY MARTIN Benim yerim 8 nolu vagonda, altıncı kompartımandaydı, hanımefendi!

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf! Benim yerim de 8 nolu vagonda, altıncı kompartımandaydı, sevgili beyefendi!

BAY MARTIN Ne kadar tuhaf ve ne kadar garip bir rastlan-

tı! Belki de altıncı kompartımanda karşılaşmışızdır, sevgili hanımefendi!

BAYAN MARTIN Pekâlâ mümkün, niye olmasın! Ama hatırlamıyorum, sevgili beyefendi!

BAY MARTIN Doğrusunu isterseniz, sevgili hanımefendi, ben de hatırlamıyorum, ama birbirimizi orada görmüş olabiliriz, hatta biraz düşününce, bu bana pekâlâ mümkün görünüyor!

BAYAN MARTIN Ya! Gerçekten, tabii, gerçekten, beyefendi!

BAY MARTIN Ne kadar tuhaf!... Ben pencerenin yanındaki 3 no.lu yerde oturuyordum, sevgili hanımefendi.

BAYAN MARTIN Aman Tanrım, ne kadar tuhaf ve ne kadar garip, ben de pencere kenarında sizin karşınızdaki 6 no.lu yerde oturuyordum, sevgili beyefendi.

BAY MARTIN Aman Tanrım, ne kadar tuhaf ve ne kadar büyük bir rastlantı!... Demek biz karşı karşıya oturuyormuşuz, sevgili hanımefendi! Birbirimizi orada görmüş olmalıyız!

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf! Mümkün ama hatırlamıyorum, beyefendi!

BAY MARTIN Doğrusunu isterseniz, sevgili hanımefendi, ben de hatırlamıyorum. Ama birbirimizi pekâlâ orada görmüş olabiliriz.

BAYAN MARTIN Doğru, ama hiç emin değilim, beyefendi.

BAY MARTIN Benden valizini yukarıya koymamı rica eden, teşekkür ettikten sonra da sigara içmeme izin veren hanım siz değil miydiniz, sevgili hanımefendi?

BAYAN MARTIN Evet, ben olmalıyım, beyefendi! Ne kadar tuhaf, ne kadar tuhaf, ve ne kadar büyük bir rastlantı!

BAY MARTIN Ne kadar tuhaf, ne kadar garip ve ne kadar

büyük bir rastlantı! Ama öyleyse, öyleyse, belki de o an tanışmışızdır, hanımefendi!

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf ve ne kadar büyük bir rastlantı! Çok mümkün, sevgili beyefendi! Ama pek hatırlamıyorum.

BAY MARTIN Ben de hatırlamıyorum, hanımefendi.

(Bir anlık sessizlik. Duvar saati 2–1 çalar)

BAY MARTIN Londra'ya geldiğimden beri ben Bromfield Sokağında oturuyorum, hanımefendi.

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf, ne kadar garip! Londra'ya geldiğimden beri ben de Bromfield Sokağında oturuyorum, sevgili beyefendi.

BAY MARTIN Ne kadar tuhaf, ama öyleyse, ama öyleyse, belki de Bromfield Sokağında karşılaşmışızdır, sevgili hanımefendi.

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf; ne kadar garip! Pekâlâ mümkün, neden olmasın! Ama hatırlamıyorum, sevgili beyefendi.

BAY MARTIN Ben 19 numarada oturuyorum, sevgili hanımefendi.

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf, ben de 19 numarada oturuyorum, sevgili beyefendi.

BAY MARTIN Ama öyleyse, ama öyleyse, ama öyleyse, ama öyleyse, belki de birbirimizi o apartmanda görmüşüzdür, sevgili hanımefendi?

BAYAN MARTIN Pekâlâ mümkün, ama hatırlamıyorum, sevgili beyefendi.

BAY MARTIN Ben beşinci katta 8 no.lu dairede oturuyorum.

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf, Tanrım, ne kadar garip! Ne kadar büyük bir rastlantı! Ben de beşinci katta 8 no.lu dairede oturuyorum, sevgili beyefendi!

BAY MARTIN *(Düşünceli)* Ne kadar tuhaf, ne kadar tuhaf,

ne kadar tuhaf ve ne kadar büyük bir rastlantı! Benim yatak odamda bir yatak var. Yatağın üstünde yeşil bir örtü var. Bu yatak ve bu yatak örtüsüyle bu yatak odası koridorun sonunda, banyo ile yazı odasının arasında, sevgili hanımefendi!

BAYAN MARTIN Ne kadar büyük bir rastlantı, aman Tanrım, ne kadar büyük bir rastlantı! Benim de yatak odamda yeşil örtülü bir yatak var; yatak odam da, sevgili beyefendi, koridorun sonunda, banyo ile yazı odasının arasında!

BAY MARTIN Ne kadar garip, tuhaf, acayip! Öyleyse, hanımefendi, biz aynı odada oturuyoruz ve aynı yatakta yatıyoruz, sevgili hanımefendi. Belki de orada karşılaşmışızdır!

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf ve ne kadar büyük bir rastlantı! Orada karşılaşmış olmamız pekâlâ mümkün, hem belki de dün gece. Ama hatırlamıyorum, sevgili beyefendi!

BAY MARTIN Benim küçük bir kızım var, küçük kızım benimle oturur, sevgili hanımefendi. İki yaşında, sarışın, bir gözü beyaz, bir gözü kırmızı, çok güzel, adı da, Alice, sevgili hanımefendi.

BAYAN MARTIN Ne kadar garip bir rastlantı! Benim de bir küçük kızım var, iki yaşında, bir gözü beyaz, bir gözü kırmızı, çok güzel, onun adı da Alice, sevgili beyefendi!

BAY MARTIN *(Hep aynı yayvan ve tekdüze sesle)* Ne kadar tuhaf ve ne kadar büyük bir rastlantı! Ne kadar garip! Belki de aynı kızdır, sevgili hanımefendi!

BAYAN MARTIN Ne kadar tuhaf! Pekâlâ mümkün sevgili beyefendi.

(Oldukça uzun süren bir sessizlik... Duvar saati yirmi dokuz kez çalar)

BAY MARTIN *(Uzun uzun düşündükten sonra ağır ağır ayağa kalkar ve hiç acele etmeden Bayan Martin'e doğru gider. Bay Martin'in törensel havasından etkilenen Bayan Martin de yavaşça ayağa kalkmıştır. Bay Martin hep aynı sesle konuşur)* Bu durumda, sevgili hanımefendi, sanırım artık hiç kuşku yok, biz birbirimizi daha önce de gördük ve siz benim karımsınız... Elisabeth, sana yeniden kavuştum!

BAYAN MARTIN *(Acele etmeden Bay Martin'e yaklaşır. İfadesiz bir biçimde öpüşürler. Duvar saati bir kez, çok şiddetli çalar. Saatin vuruşu seyircileri yerlerinden sıçratacak kadar şiddetli olmalıdır. Martin çiftiyse bu vuruşu duymaz)* Donald, bu sensin darling!

(Sarmaş dolaş aynı koltuğa otururlar, ve uyurlar. Duvar saati birkaç kez daha çalar. Sahneye, ayaklarının ucuna basa basa, bir parmağı susun der gibi dudaklarında, usulca Mary girer ve seyircilerle konuşur)

5. SAHNE

Aynı kişiler ve Mary.

MARY Elisabeth ile Donald şimdi beni duyamayacak kadar mutlular. Bu durumda size bir sırrı açıklayabilirim. Aslında Elisabeth, Elisabeth değil. Donald da, Donald değil. İşte kanıtı: Donald'ın sözünü ettiği çocuk Elisabeth'in kızı değil, çünkü aynı çocuk değil. Donald'ın kızının da tıpkı Elisabeth'in kızınınki gibi bir gözü beyaz, bir gözü kırmızı. Ama Donald'ın çocuğunun sağ gözü beyaz, sol gözü kırmızıyken Elisabeth'in çocuğunun sağ gözü kırmızı, sol gözü beyaz! Böylece Donald'ın tüm kanıtlama sistemi kuramını sıfıra indiren bu son engele takılarak çöküyor. İlk bakışta yadsınmaz kanıtlar

gibi görünen olağanüstü olguların varlığına karşın, aynı çocuğun anası ve babası olmadıklarına göre demek ki, Donald ile Elisabeth Donald ile Elisabeth değiller. Elisabeth istediği kadar onun Donald olduğuna inansın; Donald da istediği kadar onun Elisabeth olduğunu sansın; ikisi de fena halde yanılıyorlar. Peki bu durumda gerçek Donald kim? Gerçek Elisabeth ne? Bu karışıklığı sürdürmek kimin işine geliyor? Bilmiyorum. Bilmeye de çalışmayalım. Her şeyi olduğu gibi bırakalım.

(Kapıya doğru birkaç adım atar, sonra geri gelir ve seyircilere şunu söyler:)

Benim gerçek adım Sherlock Holmes'tur.

(Çıkar)

6. SAHNE

Bayan Martin, Bay Martin.

(Duvar saati istediği kadar çalar. Oldukça uzun bir süre sonra Bayan ve Bay Martin birbirlerinden ayrılırlar ve başlangıçtaki yerlerini alırlar)

BAY MARTIN Aramızda geçmeyen şeyleri unutalım, darling; artık birbirimize kavuştuğumuza göre bir daha birbirimizi kaybetmemeye çalışalım, önceki gibi yaşayalım.

BAYAN MARTIN Olur, darling.

7. SAHNE

Anı kişiler ve Smith'ler.

(Bayan ve Bay Smith sağdan girerler; giysilerini değiştirmemişlerdir)

BAYAN SMITH İyi akşamlar, sevgili dostlar! Bu kadar çok beklettiğimiz için özür dileriz. Önceden haber vermeyi

düşünmemiş olsanız da ziyaretimize gelerek bizi mutlu kılacağınızı öğrenince size göstermemiz gereken konukseverliği yerine getirebilmek için hemen gidip gala giysilerimizi giydik.

BAY SMITH *(Son derece öfkeli)* Sabahtan beri bir şey yemedik. Dört saattir sizi bekliyoruz. Neden geç kaldınız?.

(Bayan ve Bay Smith konuklarının karşılarına otururlar. Duvar saati, duruma göre kuvvetli ya da hafif çalarak repliklere eşlik eder. Martin'ler, özellikle de Bayan Martin çok utangaç ve çekingen bir haldedir. Bu yüzden konuşma güçlükle kurulur; ilk başlarda sözcükler ağızlardan güçlükle çıkar. Başlangıçta uzun ve rahatsızlık veren bir sessizlik olur, bunu başka sessizlikler ve duraksamalar izler)

BAY SMITH Öhö.

(Sessizlik)

BAYAN SMITH Öhö, öhö.

(Sessizlik)

BAYAN MARTIN Öhö, öhö,öhö.

(Sessizlik)

BAY MARTIN Öhö, öhö, öhö, öhö.

(Sessizlik)

BAYAN MARTIN Ya, öyle.

(Sessizlik)

BAY MARTIN Hepimiz nezle olmuşuz.

(Sessizlik)

BAY SMITH Oysa hava soğuk değil.

(Sessizlik)

BAYAN SMITH Hava cereyanı yok.

(Sessizlik)

BAY MARTIN Evet, neyse.

(Sessizlik)

BAY SMITH Of, of, of, of.

(Sessizlik)

BAY MARTIN Bir şeye mi üzülüyorsunuz?

(Sessizlik)

BAYAN SMITH Hayır, canı sıkılıyor.

(Sessizlik)

BAYAN MARTIN Aman, beyefendi, sizin yaşınızda hiç yakışmıyor.

(Sessizlik)

BAY SMITH Kalbin yaşı yoktur.

(Sessizlik)

BAY MARTIN Doğru.

(Sessizlik)

BAYAN SMITH Öyle denir.

(Sessizlik)

BAYAN MARTIN Tersi de söylenir.

(Sessizlik)

BAY SMITH Gerçek ikisinin arasındadır.

(Sessizlik)

BAY MARTIN Öyledir.

(Sessizlik)

BAYAN SMITH *(Karı koca Martin'lere)* Bu kadar çok yolculuk ettiğinize göre bize anlatacak ilginç şeyleriniz olmalı.

BAY MARTIN *(Karısına.)* Söyle, hayatım, sen ne gördün bugün?

BAYAN MARTIN Hiç anlatmayayım, çünkü kimse inanmaz.

BAY SMITH Size inanmaz olur muyuz!

BAYAN SMITH Böyle düşünürseniz çok güceniriz.

BAY MARTIN *(Karısına)* Böyle düşünürsen çok gücenecekler...

BAYAN MARTIN *(Kibar tavırlarla)* Pekâlâ, bugün olağanüstü bir şeye tanık oldum. İnanılmaz bir şeye.

BAY MARTIN Çabuk söyle, hayatım.

BAY SMITH İyi, eğlenecek bir şey çıktı.

BAYAN SMITH Nasıl olduysa.

BAYAN MARTIN Pekâlâ, bugün, sebze almak üzere pazara giderken – her geçen gün fiyatlar da ateş pahası oluyor...

BAYAN SMITH Nereye varacak bu pahalılığın sonu!

BAY SMITH Sözünü kesmemen gerekir, hayatım, huysuz şey.

BAYAN MARTIN Sokakta, bir kafenin yanında, bir beyefendi gördüm, gayet şık giyinmiş, elli yaşlarında, hatta o kadar bile değil, orada...

BAY SMITH Orada, ne?

BAYAN SMITH Orada, ne?

BAY SMITH *(Karısına)* Kesmemek gerek, sevgilim, iğrenç bir şeysin.

BAYAN SMITH Hayatım, ilk kesen sensin, davar.

BAY MARTIN Susun. *(Karısına)* Ne yapıyordu, o beyefendi?

BAYAN MARTIN Uydurduğumu söyleyeceksiniz ama bir dizini yere koyup eğilmişti.

BAY MARTIN, BAY SMITH, BAYAN SMITH Ya!

BAYAN MARTIN Evet, eğilmişti,

BAY SMITH Olamaz.

BAYAN MARTIN Evet, eğilmişti. Yanına yaklaştım ne yaptığını görmek için...

BAY SMITH Ne yapıyordu?

BAYAN MARTIN Ayakkabısının çözülen bağcığını bağlıyordu.

ÖTEKİ ÜÇÜ Olağandışı!

BAY SMITH Siz anlatmamış olsaydınız, kesinlikle inanmazdım.

BAY MARTIN Niye olmasın? İnsan sokağa çıkınca daha

olağanüstü şeyler de görüyor. Ben de bugün metroda oturmuş sakin sakin gazetesini okuyan bir adam gördüm.

BAYAN SMITH Ne ilginç bir adam!

BAY SMITH Belki de aynı adamdı!

(Kapı zilinin çaldığı duyulur)

BAY SMITH O, kapı çalınıyor.

BAYAN SMITH Kapıda biri olmalı. Gidip bakayım.

(Bakmaya gider. Kapıyı açıp geri gelir) Kimse yok. (Yerine oturur)

BAY MARTIN Size bir şey daha anlatayım...

(Zil sesi)

BAY SMITH O, kapı çalınıyor.

BAYAN SMITH Biri çalıyor olmalı. Gidip bakayım. *(Bakmaya gider. Kapıyı açıp geri gelir)* Kimse yok.

(Yerine döner)

BAY MARTIN *(Nerede kaldığını unutmuştur)* Şey!...

BAYAN MARTIN Bir şey daha anlatayım diyordun.

BAY MARTIN Evet, tamam...

(Zil sesi)

BAY SMITH O, kapı çalınıyor.

BAYAN SMITH Bu kez açmayacağım.

BAY SMITH Ama kapıda biri olmalı!

BAYAN SMITH İlk kez kimse yoktu. İkinci kez de kimse yoktu. Şimdi niye biri olsun?

BAY SMITH Zil çaldı da ondan!

BAYAN MARTIN Bu bir şey kanıtlamaz.

BAY MARTIN Nasıl olur? Kapı zilinin her çalışında kapıda kapı açılsın diye kapının zilini çalan biri var demektir.

BAYAN MARTIN Her zaman değil. Demin gördünüz işte!

BAY MARTIN Çoğu zaman, olur.

BAY SMITH Ben birinin evine gittiğimde içeri girmek için

kapının zilini çalarım. Sanırım herkes de benim gibi yapar; zil çaldığında kapıda biri var demektir.

BAYAN SMITH Kuramsal olarak doğru. Ama gerçekte başka türlüsü de olur. Demin gördün.

BAYAN MARTIN Karınız haklı.

BAY MARTIN Ah siz kadınlar yok musunuz, hep birbirinizi tutarsınız.

BAYAN SMITH Tamam, şimdi göreceksiniz. Dikkafalı olduğumu sanma, ama kimsenin olmadığını şimdi göreceksin! *(Bakmaya gider. Kapıyı açıp kapar)* Görüyorsun ya. Kimse yok.

(Yerine döner)

BAYAN MARTIN İşte bu kadar! Hep haklı olmaya çalışır şu erkek milleti ama nedense hep haksız çıkarlar!

(Zil yine çalar)

BAY SMITH O, kapı çalınıyor. Kapıda biri olmalı.

BAYAN SMITH *(Birden son derece öfkelenir.)* Beni bir daha yollama kapıyı açmaya. Gördün boşuna olduğunu. Bu deney bize kapı zili çaldığında kapıda kimsenin olmadığını gösteriyor.

BAYAN MARTIN Hiçbir zaman olmadığını.

BAY MARTIN Kesin değil.

BAY SMITH Hatta yanlış. Kapı çaldığında kapıda çoğu kez biri vardır.

BAYAN SMITH Kabul etmek istemiyor.

BAYAN MARTIN Benim kocam da çok inatçıdır.

BAY SMITH Biri var.

BAY MARTIN Olanaksız değil.

BAYAN SMITH *(Kocasına)* Yok.

BAY SMITH Var.

BAYAN SMITH Sana yok diyorum. Hem artık hiç uğruna rahatımı da bozamayacaksın. Görmek istiyorsan, kendin gidersin!

BAY SMITH Gidiyorum.

(Bayan Smith omuzlarını silker. Bayan Martin başını sallar)

BAY SMITH *(Kapıyı açmaya gider.)* Oh! How do you do! *(Hepsi de şaşkınlık içinde olan Martin'ler ile Bayan Smith'e anlamlı anlamlı bakar)* İtfaiye şefi gelmiş!

8. SAHNE

Aynı kişiler, İtfaiye Şefi.

İTFAİYE ŞEFİ *(Pırıl pırıl parlayan kocaman bir başlık ile bir üniforma giymiştir)*

Günaydın, hamfendiler, beyfendiler.

(Sahnedekiler hâlâ şaşkınlıklarını üzerlerinden tam atamamışlardır. Bozulmuş olan Bayan Smith başını arkaya çevirmiştir; İtfaiye Şefi'nin selamına karşılık vermez)

Günaydın, Bayan Smith. Bir şeye kızmış gibisiniz.

BAYAN SMITH Ne demezsiniz!

BAY SMITH Şey oldu da... karım haksız çıktığı için biraz bozuldu.

BAY MARTIN Bayan Smith ile Bay Smith arasında bir iddialaşma oldu da ondan, sayın itfaiye şefi.

BAYAN SMITH *(Bay Martin'e)* Bu sizi ilgilendirmez. *(Bay Smith'e.)* Aile kavgalarımıza lütfen yabancıları sokma.

BAY SMITH Aman hayatım, o kadar büyütme. İtfaiye şefi bizim eski dostumuz olur. Annesi bana kur yapardı; babasını da tanırdım. Bir kızım olduğunda onunla evlenmek istediğini söylemişti bana. Beklerken öldü.

BAY MARTIN Bu, ne sizin ne de onun suçu.

İTFAİYE ŞEFİ Tartışma konusu neydi?

BAYAN SMITH Kocam iddia ediyordu...

BAY SMITH Hayır, sen iddia ediyordun.

BAY MARTIN Evet, Bayan Smith iddia ediyordu.

BAYAN MARTIN Hayır, Bay Smith iddia ediyordu.

İTFAİYE ŞEFİ Sakin olun. Anlatın, Bayan Smith.

BAYAN SMITH Şöyle oldu. Size her şeyi böyle açık açık anlatmak beni çok rahatsız ediyor ama bir itfaiyeci aynı zamanda bir günah çıkarıcıdır.

İTFAİYE ŞEFİ Ne oldu?

BAYAN SMITH Kocam, kapının zili çaldığında kapıda her zaman biri olur dediği için tartıştık.

BAY MARTIN Savunulabilecek bir durum.

BAYAN SMITH Bense kapının zili çaldığında kapıda kimse olmaz diyordum

BAYAN MARTIN Bu iddia oldukça garip.

BAYAN SMITH Ama doğrulandı, hem de kuramsal olarak değil, olgularla doğrulandı.

BAY SMITH İtfaiye şefi burada olduğuna göre, yanlış. Zili çaldı, kapıyı açtım, oradaydı.

BAYAN MARTIN Ne zaman?

BAY MARTIN Çalar çalmaz.

BAYAN SMITH Tamam ama zil dördüncü kez çalındıktan sonra kapıda biri oldu. Dördüncü kez sayılmaz.

BAYAN MARTIN Hep ilk üç kez sayılır.

BAY SMITH Sayın itfaiye şefi, izninizle size birkaç soru yönelteyim.

İTFAİYE ŞEFİ Buyurun!

BAY SMITH Kapıyı açtığım ve sizi gördüğüm zaman, zili siz mi çalmıştınız?

İTFAİYE ŞEFİ Evet, ben çalmıştım.

BAY MARTIN Kapıda mıydınız? Zili içeri girmek için mi çalıyordunuz?

İTFAİYE ŞEFİ Yadsımıyorum.

BAY SMITH *(Karısına, zaferini kutlar gibi)* Görüyor musun? Zil çaldı mıydı, zili biri çalmış demektir. İtfaiye şefinin de biri olmadığını söyleyemezsin.

BAYAN SMITH Tabii. Ama ben sana ilk üç kezden söz ediyorum, dördüncü kez sayılmaz.

BAYAN MARTIN Peki, zil ilk kez çalındığında çalan siz miydiniz?

İTFAİYE ŞEFİ Hayır, ben değildim.

BAYAN MARTIN Görüyor musunuz? Zil çalıyordu ama kapıda kimse yoktu.

BAY MARTIN Belki de başka biri çalmıştır?

BAY SMITH Uzun zamandan beri mi kapıdaydınız?

İTFAİYE ŞEFİ Kırk beş dakikadır

BAY SMITH Hiç kimseyi görmediniz mi?

İTFAİYE ŞEFİ Görmedim. Eminim

BAYAN MARTIN Peki, zilin ikinci kez çaldığını duydunuz mu?

İTFAİYE ŞEFİ Duydum, ama o da ben değildim. Başka kimse de yoktu.

BAYAN SMITH Kazandım! Ben haklıydım.

BAY SMITH *(Karısına)* O kadar acele etme. *(İtfaiye Şefi'ne)* Peki, ne yapıyordunuz kapıda?

İTFAİYE ŞEFİ Hiç. Öyle duruyordum. Yığınla şey düşünüyordum.

BAY MARTIN *(İtfaiye Şefi'ne)* Ya üçüncü kez... zili siz çalmadınız mı?

İTFAİYE ŞEFİ Evet, ben çaldım.

BAY SMITH Ama kapıyı açınca sizi göremedik.

İTFAİYE ŞEFİ Saklanmıştım da ondan... Gülelim diye.

BAYAN SMITH Gülmeyin, sayın itfaiye şefi. Durum çok acıklı.

BAY MARTIN Sonuçta, bir kapının zili çalındı mı kapıda birinin olup olmadığını hâlâ bilmiyoruz!

BAYAN SMITH Kimse yoktur.

BAY SMITH Her zaman biri olur.

İTFAİYE ŞEFİ Sizi uzlaştırayım. İkiniz de biraz biraz hak-

lısınız. Bir kapının zili çalındı mıydı, kapıda kimi kez biri vardır, kimi kez de yoktur.

BAY MARTIN Bana mantıklı geliyor.

BAYAN MARTIN Bana da.

İTFAİYE ŞEFİ Yaşamda aslında her şey çok basittir. *(Smith'lere)* Haydi, öpüşüp barışın.

BAYAN SMITH Daha demin öpüştük.

BAY MARTIN Yarın öpüşürler. Vakitleri bol

BAYAN SMITH Sayın itfaiye şefi, bütün bunların açıklığa kavuşmasına yardımcı olduğunuza göre geçin şöyle rahatınıza bakın, başlığınızı çıkarıp biraz oturun.

İTFAİYE ŞEFİ Özür dilerim, fazla kalamam. Başlığımı çıkarırım ama oturacak vaktim yok. *(Başlığını çıkarmadan oturur)* İtiraf edeyim ki size tamamiyle başka bir şey için gelmiştim. Görevli olarak buradayım.

BAYAN SMITH Sizin için ne yapabiliriz görev olarak, sayın itfaiye şefi?

İTFAİYE ŞEFİ Özel yaşamınıza karıştığım için beni bağışlamanızı sizden özellikle rica ederim. *(Son derece mahcup bir halde)* Şey *(Parmağıyla Martin'leri gösterir)*... onların önünde... söyleyebilir miyim... şey...

BAYAN MARTIN Haydi sıkılmayın.

BAY MARTIN Bizler eski dostuz. Bize her şeylerini anlatırlar.

BAY SMITH Söyleyin.

İTFAİYE ŞEFİ Konu şu. Sizin evde yanan bir şey var mı?

BAYAN SMITH Ama niye soruyorsunuz bunu bize?

İTFAİYE ŞEFİ Şey ... çok özür dilerim, şehirde yanan her şeyi söndürme emri aldım da ondan.

BAYAN MARTIN Hepsini mi?

İTFAİYE ŞEFİ Evet, hepsini.

BAYAN SMITH *(Aklı karışmış)* Biliyorum... sanmıyorum, gidip bakayım mı?

BAY SMITH *(Yanık kokusu var mı diye koklar)* Yanan bir şey yok. Yanık kokmuyor [3].

İTFAİYE ŞEFİ Hiçbir şey mi? Şöminede küçücük bir ateş, tavan arasında ya da bodrumda yanan bir şeycik de mi yok? Küçücük bir yangın başlangıcı da mı yok?

BAYAN SMITH Bakın, sizi üzmek istemem ama bizim evde şu an yanan bir şey yok. Yanmaya başladığında size haber veririm, söz

İTFAİYE ŞEFİ Verin lütfen, büyük iyilik edersiniz

BAYAN SMITH Söz.

İTFAİYE ŞEFİ *(Martin'lere)* Peki sizde de mi yanan bir şey yok?

BAYAN MARTIN Yok, ne yazık ki.

BAY MARTIN *(İtfaiye Şefi'ne)* Şu sıra işler pek yolunda değil!

İTFAİYE ŞEFİ Çok kötü. Hiçbir şey yok, birkaç ıvır zıvırdan, bir şömine, bir ambar yangınından başka. Önemsiz şeyler. Gelir getirmiyor. Randıman olmadığı için de üretim primi çok düşük.

BAY SMITH Tümden bozuk her şey. Her yerde. Ticarette de, tarımda da işler çok durgunbu yıl, yangında olduğu gibi.

BAY MARTIN Buğday yok, yangın yok.

İTFAİYE ŞEFİ Sel de yok.

BAYAN SMITH Ama şeker var.

BAY SMITH Yurt dışından getiriliyor da ondan.

BAYAN MARTIN Yangın işi daha da güç. Çok fazla vergi alınıyor!

İTFAİYE ŞEFİ Arada sırada oluyor, bir ya da iki havagazı zehirlenmesi, ama ender. Geçen hafta bir genç kadın zehirlendi; örneğin, havagazını açık bırakmış.

BAYAN MARTIN Açık mı unutmuş?

İTFAİYE ŞEFİ Hayır, ama havagazını tarağı sanmış.

BAY SMITH Bu tür karışıklıklar her zaman tehlikelidir!

BAYAN SMITH Kibrit satıcısına da sordunuz mu?

İTFAİYE ŞEFİ Onda da hayır yok. Yangına karşı sigortalıymış.

BAY MARTIN Benim tarafımdan geldiğinizi söyleyerek Wakefield papazına bir gitseydiniz!

İTFAİYE ŞEFİ Papazların yangınlarını söndürme yetkim yok. Piskopos kızıyor sonra. Onlar yangınlarını ya kendileri söndürüyorlar ya da kullarına söndürtüyorlar.

BAY SMITH Durand'a gitseniz.

İTFAİYE ŞEFİ Ona da gidemem. İngiliz değil. Yalnızca İngiliz uyruğuna geçmiş. Uyruğa geçenlerin ev sahibi olma hakları var ama bir şeyleri yanarsa söndürtme hakları yok.

BAYAN SMITH Geçen yıl tutuştuğunda söndürüldü ama yangını!

İTFAİYE ŞEFİ Kendi başına yaptı her şeyi. Gizli gizli. Ama onu ihbar edecek değilim.

BAY SMITH Ben de etmem.

BAYAN SMITH Pek aceleniz olmadığına göre, sayın itfaiye şefi, biraz daha kalın. Çok memnun oluruz.

İTFAİYE ŞEFİ Size bir öykü anlatayım mı?

BAYAN SMITH Ah, tabii, çok hoşsunuz.

(İtfaiye Şefi'ni öper)

BAY SMITH, BAYAN MARTIN, BAY MARTIN Evet, evet, haydi bir öykü anlatın, yaşasın!

(Alkışlarlar)

BAY SMITH İşin ilginç yanı, itfaiyeci öyküleri gerçekleri yansıtır, yaşanmış olur, hepsi...

İTFAİYE ŞEFİ Kendi başımdan geçen şeyleri anlatırım ben. Gerçeğe uygun olanı, yalnızca gerçeğe uygun olanı. Kitaplarda olanı değil.

BAY MARTIN Doğru, gerçek kitaplarda değil yaşamdadır.

BAYAN SMITH Başlayın!

BAY MARTIN Başlayın!

BAYAN MARTIN Susun, başlıyor.

İTFAİYE ŞEFİ *(Birkaç kez öksürür)* Özür dilerim, bana böyle bakmayın. Utanıyorum. Çekingen olduğumu biliyorsunuz.

BAYAN SMITH Ne şeker şey!

(İtfaiye Şefi'ni öper)

İTFAİYE ŞEFİ Yine de başlamaya çalışacağım. Ama dinlemeyeceğinize söz verin.

BAYAN MARTIN Dinlemezsek ne dediğinizi duymayız ki.

İTFAİYE ŞEFİ Bunu düşünmemiştim!

BAYAN SMITH Söylemiştim size: çocuk o çocuk.

BAY MARTIN, BAY SMITH Aman ne şeker çocuk!

(İtfaiye Şefi'ni öperler.[4]*)*

BAYAN MARTIN Cesaret.

İTFAİYE ŞEFİ Peki, anlatıyorum.

(Yine öksürür, sonra heyecandan titreyen bir sesle anlatmaya başlar)

'Köpek ile Öküz', deneysel öykü: bir gün öküzün biri köpeğin birine sormuş: hortumunu neden yutmadın? diye. Bağışlayın, demiş köpek, kendimi fil sanmıştım da ondan.

BAYAN MARTIN Bundan çıkarılacak ders ne oluyor şimdi?

İTFAİYE ŞEFİ Onu siz bulacaksınız.

BAY SMITH Haklı.

BAYAN SMITH *(Kızgın)* Bir tane daha.

İTFAİYE ŞEFİ Genç bir dana çok fazla cam kırığı yediği için sonunda bir inek doğurmak zorunda kalmış. Ne var ki, dana erkek olduğu için, inek ona 'anne' diyemiyormuş. Çok küçük olduğu için 'baba' da diyemiyormuş. Bu yüzden dana bir insanla evlenmek zorunda kalmış; belediye başkanı da gereken her şeyi yaparak günün usu-

lüne göre kıymış nikâhı.

BAY SMITH Kuzey usulü.

BAY MARTIN İşkembe gibi.

İTFAİYE ŞEFİ On tanıyor musunuz yani?

BAYAN SMITH Bütün gazeteler yazdı.

BAYAN MARTIN Evimizin yakınlarında oldu bu.

İTFAİYE ŞEFİ Bir öykü daha. 'Horoz.[a] Bir gün bir horoz köpek kılığına girmek istemiş. Ama şansı yaver gitmemiş, onu hemen tanımışlar.

BAYAN SMITH Ama horoz kılığına giren köpeği kimse tanıyamamış.

BAY SMITH Ben de size bir öykü anlatacağım. Adı: 'Yılan ile Tilki'. Bir gün bir yılan bir tilkiye yaklaşarak ona: 'Sanırım tanıyorum sizi ben!' demiş. Tilki: 'Ben de[a] diye yanıtlamış. 'Öyleyse, demiş yılan, bana para ver.' 'Bir tilki asla para vermez' diye yanıtlamış kurnaz hayvan ve kaçıp kurtulmak için çilek fidesi ile tavuk balı dolu derin bir vadiye atlamış. Ama yılan çoktan bekliyormuş onu orada, şeytan gibi gülerek. Tilki haykırarak bıçağını çekmiş: 'Sana yaşamanın ne demek olduğunu göstereceğim!' demiş, sonra arkasını dönüp kaçıp gitmiş. Ama şansı yaver gitmemiş. Yılan daha atik davranmış. Yumruğunu tilkinin alnının tam ortasına indirmiş; tilkinin alnı paramçarça olurken şöyle bağırıyormuş yılan: 'Olamaz! Olamaz! Dört kez olamaz! Ben senin kızın değilim!'[5]

BAYAN MARTIN İlginç.

BAYAN SMITH Fena değil.

BAY MARTIN *(Bay Smith'in elini sıkar)* Candan kutlarım.

İTFAİYE ŞEFİ *(Kıskanmıştır)* Bir işe yaramaz. Hem ben biliyordum.

BAY SMITH Korkunç bir şey.

BAYAN SMITH Ama doğru değil.

BAYAN MARTIN Doğru. Ne yazık ki.

BAY MARTIN *(Bayan Smith'e)* Sıra sizde, hanımefendi.

BAYAN SMITH Ben bir tane biliyorum. Onu anlatacağım. Adı: 'Demet.'

BAY SMITH Karım çok romantiktir.

BAY MARTIN Tam bir İngiliz kadını[6].

BAYAN SMITH Anlatıyorum: Bir gün bir delikanlı nişanlısı genç kıza bir demet çiçek getirmiş; genç kız da ona teşekkür ederim demiş; ama kız ona daha teşekkür ederim demeden, delikanlı tek sözcük söylemeden, ona iyi bir ders vermek için verdiği çiçekleri geri almış, alırken de onları geri alıyorum, demiş; ona hoşça kal demiş onları geri alırken ve oradan buradan uzaklaşıp gitmiş.

BAY MARTIN O, ne kadar hoş!

(Bayan Smith'i öper ya da öpmez)

BAYAN MARTIN Herkesi kıskançlıktan çatlatan bir karınız var, Bay Smith.

BAY SMITH Öyledir. Karım zekânın ta kendisidir. Benden bile daha zekidir. En azından çok daha kadınsıdır. Öyle diyorlar.

BAYAN SMITH *(İtfaiye Şefi'ne)* Bir tane daha anlatın, itfaiye şefi.

İTFAİYE ŞEFİ Yok olmaz, çok geç oldu.

BAY MARTIN Olsun, anlatın.

İTFAİYE ŞEFİ Çok yoruldum.

BAY SMITH Bu iyiliği yapın bize.

BAY MARTIN Rica ederim.

İTFAİYE ŞEFİ Olmaz.

BAYAN MARTIN Buz gibi bir kalbiniz var. Bizse akkorlar üstündeyiz..

BAYAN SMITH *(İtfaiye Şefi'nin önünde dizlerinin üstüne çöker ya da çökmez)* Yalvarırım size.

İTFAİYE ŞEFİ Pekâlâ.

BAY SMITH *(Bayan Martin'in kulağına)* Kabul ediyor! Yine sıkacak canımızı.

BAYAN MARTIN Kahretsin.

BAYAN SMITH Bizde şans yok ki. Fazla kibarlık etmişim.

İTFAİYE ŞEFİ 'Nezle'. Kayınbiraderimin baba tarafından yeğenlerinden birinin dayısının kayınpederinin baba tarafından büyük babasının ikinci evliliğini yaptığı genç bir yerli kadının erkek kardeşinin bir yolculuk sırasında rastlayıp sevdalandığı bir genç kızdan olan oğlunun İngiliz Deniz Kuvvetlerinde tanınmamış bir onbaşının yeğeni olan ve kendisini evlat edinmiş olan babasının şakır şakır İspanyolca konuşan ve büyük bir olasılıkla, genç yaşında ölen bir mühendisin torunlarından biri olan teyzesi gibi belki o da, sıradan bir şarap çıkartılan bir bağın sahibinin torunu olan ama onun da evden hiç çıkmayan, çavuş rütbesinde bir denizciyle evlenmiş olan canı tez bir eczacı kadının amcasının oğlunun evlenmiş ve bir çocuk yapmış olduğu, ilk kocası vatanına çok düşkün olduğu için servet yapmak üzere yetiştirdiği kızlarından biri Rothschild'i tanıyan bir avcıyla evlenmiş, birkaç kez meslek değiştirmiş olan erkek kardeşiyse, amca çocuklarından birinin kendisine verdiği gözlüğü takan, çok yoksul olmayan, süt kardeşi gibi kendisi de bir sütçünün süt kardeşi ve bir köy hekiminin evlilik dışı çocuğu olan, bir başka köy hekiminin kız kardeşiyle evlenmiş bir değirmencinin evlilik dışı çocuğu bir Portekizlinin kardeşi olan nane mollanın teki dedesinin dedesinin torunu fıstık gibi güzel dul bir kadınla arka arkaya üç kez evlenen, üçüncü karısı da...

BAY MARTIN Ben galiba tanıştım bu üçüncü karısıyla. Bir arı kovanına oturmuş tavuk yiyordu.

İTFAİYE ŞEFİ O aynı karısı değildi.

BAYAN SMITH Susun!

İTFAİYE ŞEFİ Ne diyordum... üçüncü karısı da yörenin en iyi ebesinin kızı olmasına karşın genç yaşında dul kalıp...

BAY SMITH Tıpkı karım gibi.

İTFAİYE ŞEFİ ... deli dolu ve bir demiryolu şefinin kızından peydahlanmış bir çocuğu olan bir camcıyla evlenmiş, çocuğu da hayatta yolunu bulmuş...

BAYAN SMITH Demiryolunu...

BAY MARTIN İskambil kâğıtlarındaki gibi.

İTFAİYE ŞEFİ Ve, evlendiği zerzevat satıcısı kadının babasının küçük bir kentin belediye başkanı olan kardeşinin evlenmiş olduğu sarışın öğretmen hanımın kamışla balık tutan ...

BAY MARTIN Ölü kamışla mı?

İTFAİYE ŞEFİ ...erkek kardeşinin evlendiği, adı da bir önceki gibi Marie olan, onun erkek kardeşi de Marie adında bir başka sarışın kadın öğretmenle evlenmiş bulunan Marie adında bir başka sarışın kadın öğretmenin...

BAY SMITH Sarışın olduğuna göre adı Marie'den başka şey olamaz.

İTFAİYE ŞEFİ ...babasını Kanada'da büyüten yaşlı kadının papaz olan amcasının büyük annesi, kimi kez, kışın, herkes gibi olurmuş nezle.

BAYAN SMITH Garip bir öykü. İnanılacak gibi değil.

BAY MARTIN Nezle olunca, kurdela içmek gerekir.

BAY SMITH Bir işe yaramaz, ama kesinlikle içmeli.

BAYAN MARTIN Özür dilerim, sayın itfaiye şefi, ben öykünüzü pek iyi anlayamadım. Sonunda, papazın amcasının büyük annesine gelince, ipin ucunu kaçırdım.

BAY SMITH İşe papaz girince zaten her şey karışır.

BAYAN SMITH Lütfen, sayın itfaiye şefi, öykünüzü bir kez daha anlatın bize! Bakın herkes istiyor.

İTFAİYE ŞEFİ Öyle mi! Bir daha başarabilir miyim bilmiyorum. Hem ben görevdeyim. Ayrıca vaktin kaç olduğuna bağlı.

BAYAN SMITH Vakit yoktur, bizim evde.

İTFAİYE ŞEFİ Ama duvar saatiniz var?

BAY SMITH Doğru çalışmaz o. Aksinin tekidir. Vaktin hep tersini gösterir.

9. SAHNE

Aynı kişilyer ve Mary.

MARY Hanımefendi... Beyefendi...

BAYAN SMITH Ne istiyorsunuz?

BAY SMITH Ne işiniz var burada?

MARY Hanımefendi ile beyefendiden özür dilerim... bu hanım ile beyden de... ben şey... ben şey... ben de istiyorum... size bir öykü anlatmak.

BAYAN MARTIN Neler söylüyor bu?

BAY MARTIN Dostlarımızın hizmetçisi aklını kaçırmış... O da bir öykü anlatmak istiyormuş.

İTFAİYE ŞEFİ Kendini ne sanıyor bu? *(Mary'ye bakar)* Vay!

BAYAN SMITH Siz ne hakla karışıyorsunuz?

BAY SMITH Gerçekten haddinizi aşıyorsunuz, Mary...

İTFAİYE ŞEFİ Vay! Ama bu o! Olamaz.

BAY SMITH Siz de mi?

İTFAİYE ŞEFİ Olamaz! O burada ha?

BAYAN SMITH Ne demek oluyor bütün bunlar?

BAY SMITH Siz ikiniz tanışıyor musunuz?

İTFAİYE ŞEFİ Hem de nasıl!

(Mary, kendini İtfaiye Şefi'nin kucağına atar)

MARY Sizi yine gördüğüme öyle sevindim ki... sonunda rastladım size!

BAY ve BAYAN SMITH O!

BAY SMITH Bu kadarı da olmaz, burada, bizim evimizde, Londra civarında.

BAYAN SMITH Çok uygunsuz bir şey!...

İTFAİYE ŞEFİ Benim ilk yangınlarımı o söndürmüştü.

MARY Ben onun küçük fıskiyesiyim.

BAY MARTIN Durum buysa... sevgili dostlar... bu duygular açıklanabilir, insancıl, saygıdeğer...

BAYAN MARTIN İnsancıl olan her şey saygıdeğerdir.

BAYAN SMITH Ama yine de görmek istemiyorum onu burada... aramızda...

BAY SMITH Hiç terbiye almamış...

BAYAN MARTIN Bir hizmetçi parçası, üzerime vazife olmasa da, bana göre, sonuçta bir hizmetçi parçasıdır...

BAY MARTIN Arada oldukça iyi polis hafiyeliği yapsa bile.

İTFAİYE ŞEFİ Bırak beni.

MARY Onlara boş verin!... Göründükleri kadar kötü değillerdir.

BAYSMITH Öhöm... öhöm... çok duygulandırıcısınız ikiniz de, ikiniz de, ama yani biraz... yani biraz...

BAY MARTIN Evet, tam üstüne bastınız.

BAY SMITH ... Ama bu kadarı da olmaz ki....

BAY MARTIN Düşüncemi belirtmekten kendimi alamayacağım için bir kez daha özür dilerim ama yabancılarca, hatta bu işin uzmanlarınca bile anlaşılamamış İngiliz terbiyesi diye şey vardır... onun sayesinde... yani demek istiyorum ki... ama bununla sizi kasdetmiyorum tabii...

MARY Size anlatmak...

BAY SMITH Bir şey anlatmayın sakın...

MARY Anlatayım!

BAYAN SMITH Haydi, Mary'ciğim, haydi, güzel güzel mutfağınıza gidip şiirlerinizi orada okuyun, aynanın önünde...

BAY MARTIN İşe bakın, hizmetçi olmadığım halde ben de aynanın önünde okurum şiir.

BAYAN MARTIN Ama bu sabah aynaya baktığında kendini görmedin aynada.

BAY MARTIN Daha orada değildim de ondan.

MARY Size kısa bir şiir okuyacağım işte.

BAYAN SMITH Mary'ciğim, bu kadar inatçılık inanılır gibi değil.

MARY Öyleyse size bir şiir okuyacağım, tamam mı? İtfaiye şefinin şerefine, 'Yangın var' başlıklı bir şiir.

YANGIN VAR

Polikandralar korularda parıldıyordu
Taş yandı tutuştu
Şato yandı tutuştu
Orman yandı tutuştu
Erkekler yandı tutuştu
Kadınlar yandı tutuştu
Kuşlar yandı tutuştu
Balıklar yandı tutuştu
Su yanıp tutuşuyor
Gök yandı tutuştu
Duman yandı tutuştu
Ateş yandı tutuştu
Her şey yandı tutuştu
Yandı tutuştu, yandı tutuştu.

(Şiirini Smith'ler onu odadan çıkarmaya uğraşırlarken de söylemeyi sürdürür)

10. SAHNE

Mary dışında aynı kişiler.

BAYAN MARTIN Sırtım ürperdi...

BAY MARTIN Yine de bir sıcaklık var dizelerinde...

İTFAİYE ŞEFİ Bana olağanüstü geldi.

BAYAN SMITH O kadar da değil...

BAY SMITH Abartıyorsunuz...

İTFAİYE ŞEFİ Dinleyin, doğru... bütün bunlar çok nesnel şeyler... ama benim dünya görüşüm böyle. Benim hayalim. Benim idealim... bakın, bu da aklıma gitmem gerektiğini getirdi. Sizin vakitle aranız iyi değil ama benim tam üç çeyrek on altı dakika sonra bir yangınım olacak, kentin öbür ucunda. Acele etmem gerek. Pek önemli bir şey değil ama, yine de gitmeliyim.

BAYAN SMITH Nasıl bir yangın çıkacak? Ufak bir şömine tutuşması filan mı?

İTFAİYE ŞEFİ O bile değil. Bir saman alevi ile küçük bir mide yanması.

BAY SMITH Keşke gitmeseydiniz.

BAYAN SMITH Bizi çok eğlendirdiniz.

BAYAN MARTIN Sayenizde Descartes mantığıyla yoğurulmuş bir on beş dakika geçirdik.

İTFAİYE ŞEFİ *(Çıkışa doğru gider, sonra durur)* Peki, kel kantocudan ne haber? *(Genel sessizlik, huzursuzluk)*

BAYAN SMITH Saçlarını hep aynı biçimde tarıyor!

İTFAİYE ŞEFİ Ya! Haydi görüşmek üzere, baylar, bayanlar.

BAY MARTIN İyi şanslar, iyi tutuşmalar!

İTFAİYE ŞEFİ Umarım. Darısı herkesin başına.

(İtfaiye Şefi gider. Hep birden onu kapıya kadar geçirdikten sonra eski yerlerine dönerler)

11. SAHNE

İtfaiye Şefi *dışında aynı kişiler.*

BAYAN MARTIN Ben kardeşime bir çakı satın alabilirim, ama siz büyük babanıza İrlanda'yı satın alamazsınız.

BAY SMITH İnsanlar ayaklarıyla yürürler, ama elektrikle

ya da kömürle ısınırlar.

BAY MARTIN Bugün bir inek satan yarın bir sinek alır.

BAYAN SMITH İnsan yaşamda pencereden bakmalıdır.

BAYAN MARTIN Sandalyeye oturulabilir, eğer sandalyede sandalye yoksa.

BAY SMITH Her zaman her şeyi düşünmek gerekir.

BAY MARTIN Tavan yukarıdadır, yerse aşağıda.

BAYAN SMITH Evet dediğim zaman hep laf olsun diyedir.

BAYAN MARTIN Herkesin yazgısı kendisinedir.

BAY SMITH Bir döngü alın, biraz okşayın, hemen kısırlaşır!

BAYAN SMITH Öğretmen okulda çocuklara okumayı öğretir, ama dişi kedi yavrularını küçükken emzirir.

BAYAN MARTIN Ama inek bize kuyruklarını verir.

BAY SMITH Köyde olduğum zaman, yalnızlığı ve sakinliği severim.

BAY MARTIN Daha o kadar yaşlı değilsiniz.

BAYAN SMITH Benjamin Franklin haklıydı. Siz onun kadar rahat değilsiniz.

BAYAN MARTIN Haftanın yedi günü nelerdir?

BAY SMITH Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday.

BAY MARTIN Edward is a clerck; his sister Nancy is a typist, and his brother William a shop-assistant.

BAYAN SMITH Garip aile!

BAYAN MARTIN Kırdaki kuşu el arabasındaki çoraba yeğlerim.

BAY SMITH Sarayda süt içeceğime, köşkte fileto yiyeyim.

BAY MARTIN Bir İngiliz'in evi onun gerçek sarayıdır.

BAY SMITH Derdimi anlatacak kadar İspanyolca bilmiyorum.

BAYAN MARTIN Eğer sen bana kocanın tabutunu verirsen ben de sana kaynanamın terliklerini veririm.

BAY SMITH Hizmetçimizle evlendirmek için monofizit ta-

rikatinden bir papaz arıyorum.

BAY MARTIN Ekmek bir ağaçtır, oysa ekmek de bir ağaçtır, meşeden de meşe doğar, her sabah, tan vakti.

BAYAN SMITH Amcam köyde oturur ama bu, ebe kadını ilgilendirmez.

BAY MARTIN Kâğıt yazı yazmak içindir, kediyse fare için. Peynir tırmalamaya yarar.

BAYAN SMITH Otomobil çok hızlı gider, ama yemek ocakta daha iyi pişer.

BAY SMITH Enayi olmayın, dalavereciyle işi pişirin.

BAY MARTIN Charity begins at home.

BAYAN SMITH Su kemeri gelsin, beni değirmenimde görsün diye bekliyorum.

BAY MARTIN Toplumsal gelişmenin şekerle çok daha iyi gittiği kanıtlanabilir.

BAY SMITH Kahrolsun ayakkabı boyası!

(Bay Smith'in bu son repliğinden sonra öteki kişiler bir an şaşkınlık içinde susarlar. Bir tür sinirlenme yaşandığı hissedilir. Duvar saatinin vuruşları da daha sinirlidir. Bundan sonraki replikler önce buz gibi, düşmanca bir tonda söylenmelidir. Düşmanlık ve sinirlilik giderek artacaktır. Bu sahnenin sonunda, dört kişi de, birbirlerine çok yakın, ayakta duracaklar, birbirlerinin üzerine atılmaya hazır, repliklerini haykırarak söyleyecekler, yumruklarını havaya kaldıracaklardır)

BAY MARTIN Gözlük siyah boyayla parlatılmaz.

BAYAN SMITH Evet, ama para her şeyi satın alabilir.

BAY MARTIN Bahçede şarkı söyleyeceğime tavşan öldürmeyi yeğlerim.

BAY SMITH Papağan, papağan, papağan, papağan, papağan, papağan, papağan, papağan, papağan, papağan.

BAYAN SMITH Saksağan, saksağan, saksağan, saksağan, saksağan, saksağan, saksağan, saksağan, saksağan.

BAY MARTIN Saklamayan saksağan, saklamayan saksağan, saklamayan saksağan, saklamayan saksağan, saklamayan saksağan, saklamayan saksağan, saklamayan saksağan.

BAY SMITH Köpekler pireli, köpekler pireli.

BAYAN MARTIN Kaktüs, kokoroz! kokoz! kırkayak! kakavan!

BAYAN SMITH Kabakçı kabakları kabaklıyorsun.

BAY MARTIN Yumurta yumurtlamak öküz çalmaktan yeğdir.

BAYAN MARTIN *(Ağzını sonuna kadar açarak)* A! o! a! o! dişlerimi gıcırdatmak istiyorum.

BAY SMITH Kertenkele!

BAY MARTIN Gidelim, Odysseus'u tokatlayalım.

BAY SMITH Kakaoluktaki kulübemde kalmak gerek.

BAYAN MARTIN Kakaoluktaki kakaolar kestane vermez, kakao verir! Kakaoluktaki kakaolar kestane vermez, kakao verir! Kakaoluktaki kakaolar kestane vermezl, kakao verir!

BAYAN SMITH Saksağanın kazması var, saksağanın kazması var.

BAYAN MARTIN Kazma kazmanı!

BAY MARTIN Basma basmanı!

BAY SMITH Dam üstünde saksağan vur beline kazmayı.

BAYAN MARTIN Sak üstünde damdağan kaz beline vurmayı.

BAYAN SMITH Kazdır başını.

BAY MARTIN Bastır maaşını, bastır maaşını.

BAY SMITH Bastıran kokmuş olmuş!

BAYAN MARTIN Scaramouche!

BAYAN SMITH Sainte-Nitouche!

BAY MARTIN Al sana bir güzel kuş!

BAY SMITH Ağzına konmuş.

BAYAN SMITH Sainte-Nitouche tutmuş kuşumu.
BAYAN SMITH Tutmayın, kırıldı.
BAY MARTIN Sully!
BAY SMITH Prudhomme!
BAYAN MARTIN, BAY SMITH François.
BAYAN SMITH, BAY MARTIN Coppée.
BAYAN MARTIN, BAY SMITH Coppée Sully!
BAYAN SMITH, BAY MARTIN Prudhomme François.
BAYAN MARTIN Sizi gargaracı herifler, sizi gargaracı karılar.
BAY MARTIN Mariette, tencere dibi!
BAYAN SMITH Krişnamurti, Krişnamurti, Krişnamurti!
BAY SMITH Papa paytaklıyor! Papanın subabı yok. Subabın papası var.
BAYAN MARTIN Bazar, Balzac, Bazaine!
BAY MARTIN Bahçe, bornoz, balık!
BAY SMITH A, e, ı, i, o, ö, u, ü, a, e, ı, i, o, ö, u, ü, a, c, i, o, ü, i!
BAYAN MARTIN B, c, ç, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, w, y!
BAY MARTIN Suda sarmısak, sarmısaklı süt!
BAYAN SMITH *(Tren sesini taklit ederek)* Çuff, çuff, çuff, çuff, çuff, çuff, çuff, çuff, çuff, çuff, çuff!
BAY SMITH Or!
BAYAN MARTIN Dan!
BAY MARTIN De!
BAYAN SMITH Ğil!
BAY SMITH Bu!
BAYAN MARTIN Ra!
BAY MARTIN Lar!
BAYAN SMITH Dan!

(Hep birlikte, öfkeden deliye dönmüş bir halde, birbirlerinin kulağına bağırırlar. Işık sönmüştür. Karanlıkta, git-

tikçe daha hızlı bir biçimde bağırırlar)

HEPSİ BİRLİKTE Ordan değil buralardan, ordan değil buralardan, ordan değil buralardan, ordan değil buralardan, ordan değil buralardan, ordan değil buralardan[7].

(Sesler birdenbire kesilir. Işık yeniden yanar. Bay ve Bayan Martin, oyunun başında Smith'lerin oturdukları yerlere oturmuşlardır. Oyun, Martin'lerle yeniden başlar; Martin'ler, Smith'lerin birinci sahnedeki repliklerini söylemeye başlarlar, bu sırada perde de ağır ağır kapanır)

SON

DİPNOTLAR :

1- Nicolas Bataille'ın sahneye koyduğu oyunda Bayan Smith dişlerini göstermiyor, çorapları uzağa atmıyordu.

2 - Nicolas Bataille'ın sahneye koyduğu oyunda bu diyalog gerçekten trajik bir tonda ve tarzda söyleniyor ve oynanıyordu.

3 - Nicolas Bataille'm sahneye koyduğu oyunda Bay ve Bayan Martin de çevreyi kokluyorlardı.

4 - Nicolas Bataille'm sahneye koyduğu oyunda oyuncular İtfaiye Şefi'ni öpmüyorlardı.

5 - Nicolas Bataille'ın sahneye koyduğu oyunda Bay Smith bu öyküyü anlatmıyor, yalnızca öyküyü anlatıyormuş gibi hareketler yapıyordu.

6 - Nicolas Bataille'ın sahneye koyduğu oyunda bu iki replik üçer kez yineleniyordu.

7- Nicolas Bataille bu son sahnede kimi replikleri oyundan çıkarmış ya da başka kişilere söyletmiştir. Ayrıca, ilk sahnelenişte oyun, bittikten sonra yeniden yine Smith'lerle başlıyordu. Yazar, Smith'lerin yerine Martin'leri koymayı ve ikinci başlayışı Martin'lerle yapmayı, kimi tanıklıklara göre son provalarda, kimi tanıklıklara göreyse oyun oynanmaya başladıktan bir süre sonra kararlaştırmıştır.

EUGÈNE IONESCO

DERS

[La Leçon]

Komik Dram

Türkçesi
Hasan ANAMUR

KİŞİLER:

ÖĞRETMEN	50-60 yaşları arasında.
KIZ ÖĞRENCİ	18 yaşında.
HİZMETÇİ KADIN	45-50 yaşları arasında.

Ders,

ilk kez 20 Şubat 1951'de Paris'te, Theâtre de Poche'ta oynanmıştır. Oyunu sahneye Marcel Cuvelier koymuştur.

Yaşlı öğretmenin, aynı zamanda yemek odası olarak da kullanıldığı anlaşılan çalışma odası. Sahnenin solunda, apartmanın merdivenine açılan bir kapı; dipte, sahnenin sağında, dairenin koridoruna açılan bir başka kapı. Dipte, biraz sola doğru, sıradan bir kumaştan perdeli, fazla büyük olmayan bir pencere; pencerenin dış pervazında her evde görülebilecek çiçekler dikilmiş saksılar. Uzakta, kırmızı damlı, fazla yüksek olmayan evler görülmeli, küçük bir kentte olunduğu anlaşılmalıdır. Gök gri-mavidir. Sağ tarafta, rustik bir büfe.

Odanın ortasına konmuş olan yemek masası aynı zamanda çalışma masası olarak da kullanılmaktadır. Masanın çevresinde üç sandalye vardır; iki sandalye de pencerenin iki yanına konmuştur. Yerde açık renk bir halı, duvarda da birkaç kitap rafı.

Perde açıldığında sahne boştur ve oldukça uzun bir süre boş kalacaktır. Sonra kapı zilinin çalındığı duyulacaktır. Kulisten Hizmetçi Kadın'ın sesi gelir.

HİZMETÇİ KADIN'IN SESİ *(Kulisten)* Duydum. Geliyorum.

(Basamakları koşarak iner. Oldukça şişmandır; 45-50 yaşlarında gösterir; yanaklarını al basmış gibidir; saçlarını köylü tarzı toplamıştır)

HİZMETÇİ KADIN *(Ardından sağdaki kapıyı çarparak fırtına gibi girer; soldaki kapıya doğru koşarken bir yandan da ellerini belindeki önlüğe kurulamaktadır. Bu sırada kapının ikinci kez çalındığı duyulur)* Patlamayın. Geliyorum. *(Kapıyı açar. Kapıda 18 yaşındaki genç öğrenci durmaktadır. Küçük beyaz yakalı gri renkli bir önlük giymiş-*

tir; kolunun altına okul çantasını sıkıştırmıştır) Günaydın, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Günaydın, bayan. Öğretmen evde mi acaba?

HİZMETÇİ KADIN Ders için mi geldiniz?

ÖĞRENCİ Evet, bayan.

HİZMETÇİ KADIN Sizi bekliyor. Siz biraz oturun, gidip haber vereyim.

ÖĞRENCİ Teşekkür ederim, bayan.

(Yüzü seyircilere dönük olarak masanın yanına oturur. Solunda giriş kapısı vardır; sırtı öteki kapıya dönüktür. Hizmetçi Kadın, yine telaş içinde, bu kapıdan çıkar. Seslendiği duyulur)

HİZMETÇİ KADIN Beyefendi, aşağıya inin. Öğrenciniz geldi.

ÖĞRETMENİN SESİ *(Biraz titrek gibidir)* Teşekkür ederim. Geliyorum... bir iki dakikaya kadar...

(Hizmetçi Kadın çıkmıştır; Öğrenci, dizlerini bitiştirip ayaklarını sandalyenin altına doğru çekmiş, okul çantasını dizlerinin üstüne koymuş, uslu uslu beklemektedir; arada bir odaya, mobilyalara, tavana şöyle bir bakıp gözlerini yine önüne indirir. Sonra çantasından bir defter çıkarır; defterin sayfalarını karıştırır; bir sayfada, sanki dersini yineliyormuş, yaptığı ödeve son bir kez bakıyormuş gibi daha uzun bir süre durur. Terbiyeli, görgülü, aynı zamanda da yaşam dolu, şen şakrak, içi içine sığmayan bir kız izlenimi vermektedir; dudaklarında taptaze bir gülümseme vardır. Olaylar geliştikçe, hareketlerindeki, kafasındaki canlılık giderek azalacak, içine kapanıklaşacaktır. Neşeli, sürekli gülümseyen bir kızken giderek hüzünlü, asık suratlı birine dönüşecektir. Başlangıçta çok hareketliyken, gittikçe yorgunluk belirtileri gösterecek, sonunda bir uyurgezeri andıracaktır. Oyunun sonuna doğru depresyon geçirdiği yüzünden açıkça okunmalıdır.

Bu durum konuşmasına da yansıyacak, sözcükler aklına güçlükle gelecek, ağzından da bir o kadar güçlükle çıkacaktır. Felç olmuş da konuşma yeteneğini yitirmeye başlıyormuş gibi bir hali olacaktır. Başlangıçta, saldırgan denebilecek kadar atılganken, gittikçe edilginleşecek, sonunda da, Öğretmen'in elinde yumuşacık ve hareketsiz, neredeyse cansız bir nesneye dönüşecektir. Öyle ki, oyun biterken, Öğretmen son hareketi yaptığında, Öğrenci'nin hiçbir tepkisi olmayacaktır; Öğrenci, duyuları sanki donmuş, uyuşmuşmuş gibi hiçbir tepki göstermeyecektir. Yalnızca, hareketsiz yüzünde gözleri sözcüklerle dile getirilemez bir şaşkınlığı ve korkuyu anlatacaktır. Öğrenci'nin birinci durumdan ikinci duruma geçişi doğal olarak son derece yavaş bir biçimde olacaktır. Öğretmen girer. Ak düşmüş küçük, sivri sakallı, ufak tefek yaşlı bir adamdır. Gözünde kelebek gözlük, başında siyah bir takke vardır. Öğretmenlerin giydikleri uzun siyah bir önlük ile siyah bir pantolon ve siyah ayakkabılar giymiştir. Beyaz bir takma yakası, siyah bir kravatı vardır. Son derece kibar ve çok çekingendir; çekingenliğinden sesi belli belirsiz duyulur. Derli toplu haliyle ve davranışlarıyla kalıplaşmış öğretmen görünümü çizmektedir. Sürekli ellerini ovuşturur; arada bir gözlerinde bir şehvet pırıltısı belirir, ama bunu çabucak bastırır. Oyun ilerledikçe çekingenliği yavaş yavaş ortadan kalkacak, gözlerindeki şehvet pırıltıları giderek yakıcı ve sürekli bir aleve dönüşecektir. Başlardaki zararsız mı zararsız görünüşü eylem geliştikçe silinecek ve Öğretmen gittikçe kendinden daha emin, sinirli, saldırgan, egemen eğilimli biri olup çıkacaktır. Öyle ki, işi, elleri arasında zavallı bir nesneye dönüşmüş olan Öğrenci'siyle canı çektiği gibi oynamaya kadar götürecektir. Öğretmen'in sesi de, doğal olarak, zayıf ve titrekken, gittikçe daha güçlü bir hale gelecek, ve sonunda, cır-

lak mı cırlak, borazan gibi bir sese dönüşecektir. Öğrenci'nin oyunun başında son derece berrak ve tındı olan sesiyse duyulur duyulmaz olacaktır, istenirse, ilk sahnelerde Öğretmen belli belirsiz kekeleyebilir)

ÖĞRETMEN Günaydın, küçükhanım... Şey, sizsiniz değil mi, galiba, yeni öğrenci?

ÖĞRENCİ *(Çabucak ondan yana döner; iyi eğitim görmüş, son derece rahat bir yüksek sosyete kızı havası vardır. Ayağa kalkar, Öğretmen'in yanma giderek elini uzatır)* Evet, beyefendi. Günaydın, beyefendi. Gördüğünüz gibi tam vaktinde geldim. Geç kalmak istemedim.

ÖĞRETMEN Güzel, küçükhanım. Teşekkür ederim, ama acele etmeniz gerekmezdi. Sizi bekletmiş olduğum için nasıl özür dileyeceğimi bilemiyorum... Tam şeyimi bitiriyordum... şey yani... Özür dilerim... Özrümü kabul buyurursanız...

ÖĞRENCİ Özür dilemenize gerek yok, efendim. Ziyanı yok, efendim...

ÖĞRETMEN Özür dilerim... Evi kolay bulabildiniz mi acaba?

ÖĞRENCİ Çok kolay... Çok kolay oldu... Sordum ayrıca. Burada sizi herkes tanıyor.

ÖĞRETMEN Otuz yıldan beri bu kentte oturuyorum. Siz buraya yeni taşınmış olacaksınız! Nasıl buluyorsunuz kentimizi?

ÖĞRENCİ Hoşuma gidiyor. Güzel, sevimli bir kent, güzel bir parkı var, yatılı bir okulu, bir papazı, güzel mağazaları, sokakları, caddeleri var...

ÖĞRETMEN Öyle, küçükhanım. Ama ben başka yerde yaşamayı yeğlerdim. Paris'te, ya da hiç değilse Bordeaux'da.

ÖĞRENCİ Bordeaux'yu sever misiniz?

ÖĞRETMEN Bilmiyorum. Hiç gitmedim.

ÖĞRENCİ Paris'e gitmişsinizdir o halde?

ÖĞRETMEN Oraya da hiç gitmedim, küçükhanım, ama eğer izniniz olursa, bana söyleyebilir misiniz acaba, Paris hangi... ülkenin başkentidir?

ÖĞRENCİ *(Bir an düşünür, sonra bilme sevinciyle)* Paris, şeyin... Fransa'nın başkentidir, değil mi?

ÖĞRETMEN Evet, küçükhanım, kutlarım, gerçekten çok iyi. Mükemmel. Yürekten kutlarım. Ulusal coğrafyanızı su gibi biliyorsunuz. Başkentleriniz mükemmel.

ÖĞRENCİ Yok! Daha hepsini bilmiyorum, efendim, o kadar kolay bir şey değil, öğrenirken çok zorlanıyorum.

ÖĞRETMEN Merak etmeyin, hepsi olacak... Biraz cesaret... Küçükhanım... Özür dilerim... ama biraz sabırla... yavaş yavaş, yavaş yavaş... Göreceksiniz, o da oluverecek... Bugün hava güzel... yani pek o kadar güzel değil... Yok! Yine de güzel. Neyse, çok kötü değil, önemli olan da bu... Şey... şey... Yağmur yağmıyor, kar da yağmıyor.

ÖĞRENCİ Yağsaydı çok tuhaf olurdu, çünkü yazın ortasındayız.

ÖĞRETMEN Özür dilerim, küçükhanım, ben de size zaten onu söyleyecektim... ama hayatta her şeyin olabileceğini de öğreneceksiniz.

ÖĞRENCİ Tabii, efendim.

ÖĞRETMEN Şu dünyada insan hiçbir şeyden emin olamaz, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Kar kışın yağar. Kış, dört mevsimden biridir, öteki üç mevsim şunlardır... şey... ilk...

ÖĞRETMEN Evet?

ÖĞRENCİ ...bahar, sonra yaz... sonra... şey...

ÖĞRETMEN Son'la başlıyor, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Evet, tamam, sonbahar...

ÖĞRETMEN İyi, iyi, küçükhanım, çok güzel yanıtladınız, mükemmel. İyi bir öğrenci olacağınız kanısına vardım.

Gelişme göstereceksiniz. Zekisiniz, eğitim görmüş birine benziyorsunuz, belleğiniz iyi.

ÖĞRENCİ Mevsimlerimi biliyorum, değil mi efendim?

ÖĞRETMEN Tabii biliyorsunuz, küçükhanım... yani biliyor gibisiniz. Ama zamanla hepsi olacak. Zaten, böyle de iyi. Bütün mevsimlerinizi gözleriniz kapalı ezbere bileceksiniz. Benim gibi.

ÖĞRENCİ Zor bir şey ama.

ÖĞRETMEN Yok, canım. Biraz çaba, biraz da iyi niyet gerek o kadar, küçükhanım. Göreceksiniz. Hepsi olacak, emin olun.

ÖĞRENCİ Oh, ben de çok istiyorum, efendim. Bilgi edinmeye öyle susadım ki. Ailem de bilgimi derinleştirmemi istiyor. Bir alanda uzmanlaşmamı istiyor. Ne kadar sağlam olursa olsun genel kültürün günümüzde yeterli olmadığını düşünüyor ailem.

ÖĞRETMEN Aileniz son derece haklı, küçükhanım. Eğitiminizi ilerletmelisiniz. Söylediğim için özür dilerim, ama gerekli bir şey bu. Günümüzde çağdaş yaşam son derece karmaşık bir hale geldi.

ÖĞRENCİ Hem de çok karışık... Ailem oldukça zengindir, şanslı biriyim ben. Çalışmama, çok yüksek öğrenim yapmama yardımcı olacak ailem.

ÖĞRETMEN Peki siz hangi düzeyde...

ÖĞRENCİ Açılacak ilk doktora sınavına girmek istiyorum, en kısa zamanda.

ÖĞRETMEN Eğer bu soruyu size yönetmeme izin verirseniz, lise olgunluk diplomanız var demek."

ÖĞRENCİ Evet, efendim, hem fen hem de edebiyat dallarında olgunluk diplomalarım var.

ÖĞRETMEN O, öyleyse çok ileri düzeydesiniz, yaşınıza göre fazla bile ilerdesiniz. Peki hangi alanda doktora yapmak istiyorsunuz? Özdeksel bilimler alanında mı yoksa

normal felsefe alanında mı?

ÖĞRENCİ Eğer bu kadar kısa sürede yapılabileceğine inanıyorsanız, ailem bütün alanlarda doktora yapmamı istiyor.

ÖĞRETMEN Bütün alanlarda doktora mı? Çok cesursunuz, küçükhanım, sizi yürekten kutlarım. Elimizden gelenin en iyisini yapmaya çalışırız, küçükhanım. Şimdiden oldukça bilgilisiniz zaten. Bu kadar genç bir yaşta.

ÖĞRENCİ Aman efendim.

ÖĞRETMEN O zaman, izninize sığınarak, çok özür dilerim, size çalışmaya başlamak gerektiğini söylemek durumundayım. Yitirecek hiç vaktimiz yok.

ÖĞRENCİ Tabii efendim, ne demek. Başlamayı asıl ben sizden rica edecektim.

ÖĞRETMEN Sizden oturmanızı rica edebilir miyim... şuraya... izninizle, küçükhanım, eğer sizce bir sakıncası yoksa, ben de sizin karşınıza oturabilir miyim?

ÖĞRENCİ Tabii, efendim. Lütfen.

ÖĞRETMEN Çok teşekkür ederim, küçükhanım. *(Masaya, karşılıklı otururlar; seyirci onları yandan görür)* İşte oldu. Kitaplarınız, kalemleriniz yanınızda mı?

ÖĞRENCİ *(Çantasından defterler, kitaplar çıkartır)* Evet, efendim. Gerekli her şeyim var tabii.

ÖĞRETMEN Çok iyi, küçükhanım. Öyleyse, eğer sizce uygunsa... başlayabilir miyiz?

ÖĞRENCİ Tabii, efendim, sizin her dediğinizi yapmaya hazırım, efendim.

ÖĞRETMEN Her dediğimi yapmaya hazır mısınız?... *(Gözlerinde bir şehvet pırıltısı yanıp söner; bir hareket yapacakken kendini tutar)* Aman, küçükhanım, asıl ben sizin her dediğinizi yapmaya hazırım. Sizin kölenizim ben.

ÖĞRENCİ Aman, efendim...

ÖĞRETMEN Şey, isterseniz... yani... biz... biz... ben... sizin

geçmişteki ve şimdiki bilgilerinizi kısaca sınamakla başlayacağım işe, gelecekte izlememiz gerekecek yolu bulmak amacıyla... Şimdi. Çoğul kavramı konusunda bilginiz ne düzeyde acaba?

ÖĞRENCİ Oldukça bulanık... belirsiz.

ÖĞRETMEN İyi. Bir görelim bakalım.

(Ellerini ovuşturur. Hizmetçi Kadın girer; Öğretmen onun gelişine kızmışa gibidir. Hizmetçi Kadın büfeye gider, büfenin içinde bir şeyler arar gibi yaparak oyalanır)

ÖĞRETMEN Pekâlâ, küçükhanım, işe aritmetikle başlamaya ne dersiniz, tabii isterseniz...

ÖĞRENCİ Tabii, efendim. Benim istediğim de bu zaten.

ÖĞRETMEN Aritmetik oldukça yeni bir bilim dalıdır, modern bir bilimdir; aslını isterseniz, bir bilimden çok bir yöntemdi! Aynı zamanda da bir tedavi yoludur. *(Hizmetçi Kadın'a)* Marie, bitmedi mi daha işiniz?

HİZMETÇİ KADIN Bitti, efendim, tabağı buldum. Gidiyorum...

ÖĞRETMEN Çabuk olun. Mutfağınıza dönün lütfen.

HİZMETÇİ KADIN Peki, efendim. Gidiyorum.

(Gidecekken geri gelir)

HİZMETÇİ KADIN Özür dilerim ama beyefendi, kendinize dikkat edin, heyecana kapılmayın lütfen.

ÖĞRETMEN Gülünç şeyler söylemeyin, Marie. Kaygılanmayın.

HİZMETÇİ KADIN Bu lafları çok duydum.

ÖĞRETMEN Böyle gizli kapaklı sözlerinizden hiç hoşlanmıyorum. Nasıl davranacağımı çok iyi biliyorum. Bunu bilecek kadar yaşlıyım.

HİZMETÇİ KADIN Ben de biliyorum, beyefendi. Onun için aritmetikle başlamasanız daha iyi olur, diyorum, küçükhanımla. Aritmetik insanı yorar, sinirlendirir.

ÖĞRETMEN Benim yaşımda bir şey yapmaz. Ayrıca siz ne

karışıyorsunuz? Benim işime. İşimi bilirim ben. Sizin yeriniz de burası değil.

HİZMETÇİ KADIN Pekâlâ, beyefendi. Sonra uyanmadı demeyin.

ÖĞRETMEN Marie, öğütlerinize ihtiyacım yok.

HİZMETÇİ KADIN Nasıl isterseniz.

(Çıkar)

ÖĞRETMEN Ara vermek zorunda kaldığımız için özür dilerim, küçükhanım. Kusuruna bakmayın o kadının... Yorulmamı hiç istemez de... Sağlığımı düşünüp kaygılanır.

ÖĞRENCİ Aman, efendim, kurura bakılacak bir şey yok. Size ne kadar bağlı olduğunu gösteriyor bu davranışıyla. Sizi çok seviyor. İyi hizmetçi ender bulunur.

ÖĞRETMEN Aşırıya kaçıyor. Aptalca bir şev kaygısı. Biz aritmetik oyunlarımıza dönelim, bakalım.

ÖĞRENCİ Sizi izliyorum, efendim.

ÖĞRETMEN *(Espri yapar)* Ama oturduğunuz 3'erden!

ÖĞRENCİ *(Esprisini beğenir; o da espri yapar)* Tıpkı sizin gibi, efendim.

ÖĞRETMEN Pekâlâ. Öyleyse biraz aritmetik yapalım.

ÖĞRENCİ Hay hay, ben de çok istiyorum, efendim.

ÖĞRETMEN Acaba bana şunu söylemek ister miydiniz...

ÖĞRENCİ Tabii, efendim, sorun.

ÖĞRETMEN Bir artı bir, kaç eder?

ÖĞRENCİ Bir artı bir, iki eder.

ÖĞRETMEN *(Öğrencinin bilgisiyle gözleri kamaşmıştır)* Aman ne kadar iyi. Bu alanda çok ilerlemiş görünüyorsunuz. Tüm alanlarda doktoranızı kolayca yapacaksınız, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Çok sevindim. Özellikle de bunu söyleyen siz olunca.

ÖĞRETMEN Biraz daha ilerleyelim: İki artı bir kaç eder?

ÖĞRENCİ Üç.

ÖĞRETMEN Üç artı bir?

ÖĞRENCİ Dört.

ÖĞRETMEN Dört artı bir?

ÖĞRENCİ Beş.

ÖĞRETMEN Dört artı bir?

ÖĞRENCİ Beş *dü*.

ÖĞRETMEN Çok doğru bir yanıt. Dört artı bir?

ÖĞRENCİ Beş se.

ÖĞRETMEN Mükemmel. Olağanüstü. Dört artı bir?

ÖĞRENCİ Beş *cihar*. Kimi kez de altı.

ÖĞRETMEN Harikulade. Harikuladesiniz. Çok tatlısınız. Sizi hararetle kutlarım, küçükhanım. Artık devam etmeye gerek yok. Toplamada üzerinize yok. Şimdi de çıkarmaya bakalım. Eğer çok yorulmamışsanız, bana, şunu söyleyin yalnızca: Dört eksi üç kaç yapar?

ÖĞRENCİ Dört eksi üç mü?... Dört eksi üç?

ÖĞRETMEN Evet. Yani şunu demek istiyorum: Üçü dörtten çıkarın.

ÖĞRENCİ Bu eder... yedi?

ÖĞRETMEN Kusura bakmayın ama söylediğinizi onaylayamayacağım. Dört eksi üç yedi yapmaz. Karıştırıyorsunuz: Dört artı üç yedi eder, dört eksi üç yedi yapmaz... Toplama yapmayacaksınız, şimdi çıkarma yapacaksınız.

ÖĞRENCİ *(Anlamaya çalışır)* Evet... evet...

ÖĞRETMEN Dört eksi üç eder... Kaç?... Kaç?...

ÖĞRENCİ Dört mü?

ÖĞRETMEN Hayır, küçükhanım, değil.

ÖĞRENCİ Öyleyse, üç.

ÖĞRETMEN O da değil, küçükhanım... Özür dilerim, ama söylemek durumundayım... Öyle yapmaz... kusura bakmayın.

ÖĞRENCİ Dört eksi üç... Dört eksi üç... Dört eksi üç mü? On da yapmaz herhalde, değil mi?

ÖĞRETMEN Tabii ki yapmaz, küçükhanım. Ama tahmin etmek değil, akıl yoluyla bulmak gerek. Birlikte bulmaya çalışalım. Sayar mısınız, lütfen?

ÖĞRENCİ Tabii, efendim. Bir... iki... şey...

ÖĞRETMEN Saymayı biliyorsunuz, değil mi? Kaça kadar saymayı biliyorsunuz?

ÖĞRENCİ Kaça kadar... sonsuza kadar.

ÖĞRETMEN Böyle bir şey mümkün değil, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Öyleyse, on altıya kadar, diyelim.

ÖĞRETMEN O da yeter. İnsanın kendini sınırlandırması gerekir. Rica etsem, saymaya başlasanız, lütfen.

ÖĞRENCİ Bir... iki... ikiden sonra üç... dört...

ÖĞRETMEN Tamam, durun, küçükhanım. Hangi sayı daha büyük? Üç mü yoksa dört mü?

ÖĞRENCİ Şey... üç mü yoksa dört mü? Hangisi mi daha büyük? Üç ile dörtten hangisi mi daha büyük? Hangi yönde daha büyük?

ÖĞRETMEN Daha küçük sayılar, bir de daha büyük sayılar vardır. Daha büyük sayılarda küçüklerdekinden daha çok birim vardır...

ÖĞRENCİ ...Küçük sayılarda olanlardan mı daha çok?

ÖĞRETMEN Küçük sayılarda daha çok sayıda küçük birim yoksa eğer. Birimler çok küçük olurlarsa, o zaman küçük sayılarda büyüklerdekinden daha çok birim olabilir... başka birimler söz konusu olduğundaysa...

ÖĞRENCİ Bu durumda, küçük sayılar büyük sayılardan daha mı büyük oluyorlar?

ÖĞRETMEN Şimdi bunu bırakalım. Bu bizi çok uzaklara götürür: Siz, şimdilik, yalnızca sayılar olmadığını bilin yeter... Büyüklükler, toplamlar, kümeler, yığınlar, erikler, vagonlar, kazlar, çekirdekler gibi yığınla şey vardır.

Şimdi, çalışmamızı kolaylaştırmak için yalnızca eşit sayıların var olduğunu düşünelim, bunların en büyükleri en çok eşit birim içerenler olacaklar.

ÖĞRENCİ En fazla eşit birimi olan en büyüğü mü olacak? Evet, anlıyorum, efendim, siz nitelik ile niceliği özdeşleştiriyorsunuz.

ÖĞRETMEN Bu fazla kuramsal bir şey, küçükhanım, fazla kuramsal. Aklınızı buna takmayın. Örneğimize dönelim ve bu belirli durum üzerinde düşünelim. Genel sonuçlar üzerinde tartışmayı sonraya bırakalım. Elimizde dört sayısı ile üç sayısı var, her biri de her zaman eşit birimlerden oluşuyor; şimdi, bunlardan hangisi en büyük olacak, küçük sayı mı yoksa büyük sayı mı?

ÖĞRENCİ Özür dilerim, efendim... En büyük demekle ne demek istiyorsunuz? Ötekilerden daha büyük olanı mı?

ÖĞRETMEN Tastamam, küçükhanım, mükemmel. Beni çok iyi anladınız.

ÖĞRENCİ Öyleyse, dört.

ÖĞRETMEN Nedir, dört? Üçten daha mı büyük yoksa daha mı küçük?

ÖĞRENCİ Daha küçük... yok, daha büyük.

ÖĞRETMEN Harika bir yanıt. Üçten dörde kadar kaç birim vardır... ya da, dörtten üçe kadar, eğer böyle sorulmasını yeğliyorsanız?

ÖĞRENCİ Üç ile dört arasında birim yoktur, efendim. Dört üçten hemen sonra gelir; üç ile dört arasında hiçbir şey yoktur!

ÖĞRETMEN Derdimi yanlış anlattım. Benim kusurum, kuşkusuz. Çok açık anlatamadım.

ÖĞRENCİ Hayır, efendim, kusur benim.

ÖĞRETMEN Bakın. İşte üç tane kibrit. Bir tane daha, etti dört. İyi bakın, dört tane var, bir tanesini çıkartıyorum, kaç tane kalıyor?

(Seyirciler ne kibritleri, ne de sözü edilen öteki nesneleri görürler; Öğretmen masadan kalkacak ve görünmez bir karatahtaya görünmez bir tebeşirle bir şeyler yazacaktır)

ÖĞRENCİ Beş. Eğer üç artı bir dört ederse, dört artı bir beş eder.

ÖĞRETMEN Yok, öyle değil. Öyle değil işte. Hep toplamaya eğilimlisiniz. Ama çıkarmak da gerek. Yalnızca içine katmamalıyız. İçinden çıkartmalıyız da. Yaşam böyledir. Felsefe böyledir. Bilim böyledir. İlerleme, uygarlık böyledir.

ÖĞRENCİ Evet, efendim.

ÖĞRETMEN Kibritlerimize dönelim. Elimde dört tane kibrit var. Görüyorsunuz değil mi, tam dört taneler. İçlerinden birini çıkartınca, kalır...

ÖĞRENCİ Bilmiyorum, efendim.

ÖĞRETMEN Bakın, biraz düşünün. Kolay olmadığını kabul ediyorum. Ancak, gerekli zihinsel çabayı gösterebilecek ve anlayabilecek kadar eğitim görmüşsünüz. Tamam mı?

ÖĞRENCİ Yapamıyorum, efendim. Bilmiyorum, efendim...

ÖĞRETMEN Daha basit örnekler alalım. İki burnunuz olsaydı, ben de birini koparsaydım... kaç burnunuz kalırdı?

ÖĞRENCİ Hiç.

ÖĞRETMEN Nasıl hiç?

ÖĞRENCİ Hiçbirini kopartmadığınıza göre, şimdi de bir burnum olduğuna göre hiçbir şey kalmazdı. Kopartmış olsaydınız, şimdi burnum olmazdı.

ÖĞRETMEN Örneğimi anlamadınız. Bir tek kulağınızın olduğunu varsayın.

ÖĞRENCİ Peki, ne olacak?

ÖĞRETMEN Bir tane de ben eklersem, kaç kulağınız olur?

ÖĞRENCİ İki.

ÖĞRETMEN İyi. Bir tane daha ekliyorum. Kaç kulağınız oluyor?

ÖĞRENCİ Üç kulak.

ÖĞRETMEN Bir tanesini alıyorum... Kaç tane kalıyor... Kaç kulak kalıyor?

ÖĞRENCİ İki.

ÖĞRETMEN İyi. Bir tanesini daha alıyorum, kaç tane kalıyor?

ÖĞRENCİ İki.

ÖĞRETMEN Yok. İki kulağınız var, birini alıyorum, birini yiyorum, kaç tane kalıyor?

ÖĞRENCİ İki.

ÖĞRETMEN Birini yiyince... bir.

ÖĞRENCİ İki.

ÖĞRETMEN Bir.

ÖĞRENCİ İki.

ÖĞRETMEN Bir!

ÖĞRENCİ İki!

ÖĞRETMEN Bir!!!

ÖĞRENCİ İki!!!

ÖĞRETMEN Bir!!!

ÖĞRENCİ İki!!!

ÖĞRETMEN Bir!!!

ÖĞRENCİ İki!!!

ÖĞRETMEN Hayır. Hayır. Öyle değil. Örnek pek... pek inandırıcı değildi. Bakın, dinleyim.

ÖĞRENCİ Peki, efendim.

ÖĞRETMEN Sizin... sizin... sizin... şeyiniz var...

ÖĞRENCİ On parmağım!...

ÖĞRETMEN Pekâlâ. Mükemmel. İyi. Evet on parmağınız var.

ÖĞRENCİ Evet, efendim.

ÖĞRETMEN Beş parmağınız olsaydı, kaç parmağınız olur-

du?

ÖĞRENCİ On, efendim.

ÖĞRETMEN Hayır, öyle değil!

ÖĞRETMEN Öyle, efendim.

ÖĞRETMEN Size öyle değil diyorum!

ÖĞRENCİ Ama demin on parmağınız olduğunu söylediniz...

ÖĞRETMEN Ama hemen sonra da beş parmağınız olduğunu söyledim!

ÖĞRENCİ Benim beş parmağım yok, on parmağım var!

ÖĞRETMEN Başka bir yoldan gidelim... Çıkarma için, birden beşe kadar olan sayılarla yetinelim... Birazdan göreceksiniz, küçükhanım. Size anlatmayı başaracağım. *(Öğretmen görünmeyen bir karatahtaya bir şeyler yazmaya başlar. Tahtayı Öğrenci'ye yaklaştırır. O da bakmak için döner)*

Bakın, küçükhanım...

(Karatahtaya bir sopa çizer, onun altına da 1 sayısını yazar gibi yapar; sonra iki sopa çizip altına 2 sayısını; üç sopa çizip altına 3 sayısını; dört sopa çizip altına 4 sayısını yazar gibi yapar)

Görüyorsunuz işte...

ÖĞRENCİ Evet, efendim.

ÖĞRETMEN Bunlara sopa denir, küçükhanım, sopa. Burada bir sopa var; şurada iki sopa; şurada üç sopa, sonra dört sopa, sonra beş sopa. Bir sopa, iki sopa, üç sopa, dört ve beş sopa, bunlar sayılardır. Sopalar sayıldığın da, her sopa bir birimdir, küçükhanım... Ne söyledim şimdi ben?

ÖĞRENCİ 'Bir birim, küçükhanım! Ne söyledim şimdi ben?'

ÖĞRETMEN Rakam! Ya da sayı! Bir, iki, üç, dört, beş, bunlar sayma ögeleridir, küçükhanım.

ÖĞRENCİ *(Söylediklerinin doğruluğunu kestiremeden)* Evet, efendim. Öğeler, rakamlar, bunlar sopalar, birimler ve sayılar da oluyorlar aynı zamanda...

ÖĞRETMEN Aynı zamanda... Yani, sonuç olarak, aritmetik denen şey buradadır işte.

ÖĞRENCİ Evet, efendim. Öyle, efendim. Teşekkür ederim, efendim.

ÖĞRETMEN O zaman, sayın, lütfen, bu öğelerden yararlanarak... toplama ve çıkarmalar yapın...

ÖĞRENCİ *(Belleğine yerleştirmek istermiş gibi)* Şimdi, sopalar rakamlar oluyorlar, sayılar da birimler, değil mi?

ÖĞRETMEN Şey... Öyle de denebilir. Peki anlayamadığınız ne şimdi?

ÖĞRENCİ Üç birimden iki birim çıkarılabiliyor, ama acaba üç üçten iki iki çıkarılabilir mi? Ya da dört sayıdan iki rakam? Ya da bir birimden üç sayı?

ÖĞRETMEN Çıkarılamaz, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Neden, efendim?

ÖĞRETMEN Nedeni yok, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Neden nedeni yok, efendim? Bunlar ile ötekiler arasında bir fark olmadığına göre?

ÖĞRETMEN Öyledir de ondan, küçükhanım. Bunun açıklaması yoktur. Bu insanın içinde gerçekleşen matematiksel bir uslamlamayla anlaşılır. Bu yeti de insanda ya vardır ya da yoktur.

ÖĞRENCİ Ne yapalım, bende yok demek!

ÖĞRETMEN Bakın, küçükhanım, bu ilkeleri, aritmetiğin bu temel örneklerini derinlemesine anlayamıyorsunuz, mühendislik öğrenimi göremezsiniz hiçbir zaman. Hele Mühendislik Fakültesinde ders filan hiç veremezsiniz... Bunun kolay olmadığını kabul ediyorum, çok, çok soyut... kesinlikle öyle... ama, bu temel öğeleri derinliğine kavramadan nasıl akıldan hesaplar yapabilirsiniz, sı-

radan bir mühendisin bile kolayca yaptığı hesapları nasıl yapabilirsiniz, örneğin, üç milyar yedi yüz elli beş milyon dokuz yüz doksan sekiz bin iki yüz elli bir ile beş milyar yüz altmış iki milyon üç yüz üç bin beş yüz sekizi akıldan nasıl çarpabilirsiniz?

ÖĞRENCİ *(Hemen yanıtlar)* On dokuz kentilyon üç yüz doksan katrilyon iki trilyon sekiz yüz kırk dört milyar iki yüz on dokuz milyon yüz altmış dört bin beş yüz sekiz...

ÖĞRETMEN *(Şaşırmıştır)* Yok. Sanmam. Sonuç şöyle olmalı: On dokuz kentilyon üç yüz doksan katrilyon iki trilyon sekiz yüz kırk dört milyar iki yüz on dokuz milyon yüz altmış dört bin beş yüz dokuz...

ÖĞRENCİ Hayır... beş yüz sekiz...

ÖĞRETMEN *(Şaşkınlıktan şaşkınlığa düşerek, akıldan hesaplar)* Evet... Haklısınız... sonuç gerçekten de... *(Ağzının içinden belli belirsiz konuşur)* ...kentilyon, katrilyon, trilyon, milyar, milyon... *(Anlaşılır biçimde)* ... yüz altmış dört bin beş yüz sekiz... *(Şaşkın)* Ama aritmetik düşüncenin ilkelerini bilmeden bunu nasıl bilebildiniz?

ÖĞRENCİ Çok basit. Hesap yeteneğime güvenemediğim için olabilecek bütün çarpmaların olabilecek tüm sonuçlarını ezberledim.

ÖĞRETMEN Olacak şey değil... Ama izninizle bunun beni tatmin etmediğini söylemek durumundayım, küçükhanım, bunun için sizi kutlayacak da değilim: Matematikte, özellikle de aritmetikte sayıları -çünkü aritmetikte hep sayılır- sayıları anlamaktır... Aynı zamanda hem tümevarımsal hem de tümdengelimsel nitelikteki matematik bir uslamlamayla ulaşmalıydınız bu sonuca -bütün öteki sonuçlara da. Bellek matematiğin can düşmanıdır. Başka alanlarda harika iş görse de, aritmetik dendi mi bellek zararlıdır!... Yani memnun değilim... olmu-

yor, hiç olmuyor...

ÖĞRENCİ *(Üzgün)* Olmuyor, efendim.

ÖĞRETMEN Bunu şimdilik bırakalım. Başka bir alıştırmaya geçelim...

ÖĞRENCİ Olur, efendim.

HİZMETÇİ KADIN *(İçeri girer)* Öhö, öhö, beyefendi...

ÖĞRETMEN *(Onu duymaz)* Çok yazık, küçükhanım, özel matematik alanında çok gerisiniz...

HİZMETÇİ KADIN *(Kolundan çekiştirerek)* Beyefendi! Beyefendi!

ÖĞRETMEN Bütün alanlardaki doktora sınavına gire bileceğinizi hiç sanmıyorum...

ÖĞRENCİ Evet. efendim, yazık ki öyle!

ÖĞRETMEN Ama belki... *(Hizmetçi Kadın'a)* Bıraksanıza beni, Marie... Siz ne karışıyorsunuz? Haydi mutfağa! Bulaşığınızın başına! Haydi bakalım! Haydi! *(Öğrenci'ye)* Sizi sınırlı doktoradan geçirmeyi belki bir deneyebiliriz...

HİZMETÇİ KADIN Beyefendi!... Beyefendi!... *(Öğretmen'i kolundan çeker)*

ÖĞRETMEN *(Hizmetçi Kadın'a)* Bıraksanıza beni! Bırakın beni! Ne demek oluyor bu?... *(Öğrenci'ye)* Sınırlı doktoraya girmeyi gerçekten istiyorsanız...

ÖĞRENCİ İstiyorum, efendim.

ÖĞRETMEN ...size dilbilim ve karşılaştırmalı betikbilim ilkelerini öğretmem gerekecek...

HİZMETÇİ KADIN Hayır, beyefendi, yapmayın!... N'olursunuz!...

ÖĞRETMEN Marie, fazla ileri gidiyorsunuz!

HİZMETÇİ KADIN Beyefendi, n'olur betikbilim yapmayın, betikbilimin sonu kötüye varır...

ÖĞRENCİ *(Şaşırmış)* Kötüye mi varır? *(Biraz aptalca sırıtarak)* Bir bu eksikti!

ÖĞRETMEN *(Hizmetçi Kadın'a)* Bu kadarı da fazla artık! Çıkın!

HİZMETÇİ KADIN Pekâlâ, beyefendi, pekâlâ. Ama sonra söylemedi demeyin! Betikbilimin sonu kötüye varır!

ÖĞRETMEN Ben yetişkin biriyim, Marie!

ÖĞRENCİ Öylesiniz, efendim.

HİZMETÇİ KADIN Siz bilirsiniz!

(Hizmetçi Kadın çıkar)

ÖĞRETMEN Biz devam edelim, küçükhanım.

ÖĞRENCİ Olur, efendim.

ÖĞRETMEN Şimdi sizden, bu önceden hazırlanmış olan dersi çok büyük bir dikkatle dinlemenizi isteyeceğim.

ÖĞRENCİ Peki, efendim.

ÖĞRETMEN Bu ders sayesinde, yeni-İspanyol dillerin dilbilimsel ve karşılaştırmalı betikbilimsel ilkelerini on beş dakikada öğrenebilirsiniz.

ÖĞRENCİ Öğreneyim efendim, ne güzel!

(Ellerini çırpar)

ÖĞRETMEN *(Duruma egemen olmak isteyen birinin tepkisiyle)* Susun! Bu da ne demek oluyor?

ÖĞRENCİ Özür dilerim, efendim.

(Ellerini yavaş yavaş masanın üstüne koyar)

ÖĞRETMEN Susun!

(Ayağa kalkar, elleri arkasında odada dolaşır; arada bir odanın ortasında, Öğrenci'nin yanında durur, sözlerini el hareketleriyle de destekler; söylev çeker gibidir; Öğrenci onu gözleriyle izler, arada bir de başını iyice döndürmek zorunda kalır; bir iki kez de -bu hareket daha fazla yapılmamalıdır- tüm vücuduyla döner)

Evet, küçükhanım, İspanyolca bütün yeni-İspanyol dillerin doğdukları anadildir. Bu diller arasında İspanyolca, Latince, İtalyanca, Fransızca, Portekizce, Romence, Sardca ya da Sardanapalca, İspanyolca ve yeni-İspan-

yolca - bunların yanı sıra bir de, aslında Yunancaya daha yakın olmasına karşın Türkçe vardır. Türkçe'nin Yunanca'ya daha yakın olması son derece mantıklıdır, çünkü Türkiye Yunanistan'ın komşusudur, Yunanistan da Türkiye'ye sizin ve benim birbirimize olduğumuzdan daha yakındır. Bu da çok önemli bir dilbilim kuralının bir kez daha kanıtlanması demektir; bu kurala göre coğrafya ile betikbilim ikiz kardeştirler... Söyleyeceklerimi not edebilirsiniz, küçükhanım...

ÖĞRENCİ *(Ölgün bir sesle)* Peki, efendim!

ÖĞRETMEN Yeni-İspanyol dilleri birbirlerinden ayıran, bunların ağızlarını da öteki dil öbeklerinden ayrıştıran kimi özellikler vardır. Bu diller ve ağızlar arasında Avusturya ve yeni-Avusturya ya da Habsburg dil öbeği; ayrıca Esperanto, İsviçre, Helvetya, Monaco, Futbol, Andora, Bask dil öbekleri ile diplomatik ve teknik dillerin öbekleri bulunmaktadır - bunları aslında birbirlerinden ayıran şey bunların birbirlerine çarpıcı bir biçimde benzeyişleridir; bu ayrıştırıcı özelliğin korunması yoluyla yapılan çalışmalar yüzünden de bu diller ile bu ağızları birbirlerinden ayırmakta büyük güçlükler çekilmektedir. Benim burada ele aldığım konu yeni-İspanyol dillerin kendi aralarındaki ayrımlarıdır, çünkü bu diller yine de bir yerde birbirlerinden ayırt edilebilmektedirler, bu da bu dillerin ayırt edici nitelikleri sayesinde olmaktadır; yani sonuçta bu durum, söz konusu diller arasındaki olağanüstü benzerliğin ve ortak kökenlerin en kesin ve tartışmasız kanıtıdır, ne var ki, bu dilleri birbirlerinden temelde ayıran da budur.

ÖĞRENCİ Ooooh! Eveeeet, yapın, efendim!

ÖĞRETMEN Şimdi özel konularla vakit yitirmeyelim...

ÖĞRENCİ *(Öğretmen'e vurulmuş, daha ileri gidilmediğine üzülerek)* Ama, efendim...

ÖĞRETMEN Bakıyorum ilgileniyorsunuz... Çok iyi, çok iyi.

ÖĞRENCİ Hem de nasıl, efendim...

ÖĞRETMEN Hiç merak etmeyin, küçükhanım. Birazdan oraya da geleceğiz... ya da hiç gelmeyiz. Kim bilebilir ki?

ÖĞRENCİ *(Her şeye karşın hayatından memnundur)* Gelelim efendim.

ÖĞRETMEN Dil denen şey, küçükhanım, bunu iyi belleyin ve ölünceye kadar da sakın unutmayın...

ÖĞRENCİ Olur, siz ne derseniz, efendim, ölünceye kadar... Evet, efendim...

ÖĞRETMEN ...bu söyleyeceğim temel bir ilkedir, dil sonuçta sözel bir anlatım yetişidir, bu da dilin seslerden oluşmasını zorunlu kılar... Dili oluşturan seslere de...

ÖĞRENCİ Sesbirim denir...

ÖĞRETMEN Sözü ağzımdan aldınız. Bilginizi göstermeye kalkışmayın. Ses çıkartmadan dinleyin.

ÖĞRENCİ Peki, efendim. Olur, efendim.

ÖĞRETMEN Sesleri, küçükhanım, havadayken kanatlarından yakalanmak gerekir, sağırların kulaklarına düşmesinler diye. Bu nedenle, bir şey söyleyeceğiniz zaman, boynunuzu ve çenenizi kaldırabildiğiniz kadar kaldırmalı, ayak parmaklarınızın üstünde iyice yükselmelisiniz, bakın, işte böyle...

ÖĞRENCİ Peki, efendim.

ÖĞRETMEN Susun. Yerinize oturun, sözümü kesmeyin... Bir de sesleri çok yüksek biçimde, ciğerlerinizin ve ses tellerinizin tüm gücüyle çıkarmalısınız. Şöyle: Bakın: 'Kelebek', 'Evreka', 'Trafalgar', 'babişko, baba'. Böyle yapınca, çevredeki havadan daha hafif bir sıcak havayla dolan sesler, sağırların gerçek birer uçurum, birer ses mezarlığı olan kulaklarına düşme tehlikesi olmadan uçuşurlar, uçuşurlar. Gittikçe daha hızlı bir biçimde birden fazla ses çıkarırsanız, sesler otomatik olarak birbir-

lerine tutunup heceler, sözcükler, belki de tümceler, yani önemli, önemsiz kümelenmeler, tümüyle anlamsız, rastlantısal, ama bu nitelikleri sayesinde havada oldukça yükseklerde tehlikesizce durabilen ses birleşimleri oluştururlar. Yalnızca, bir anlamı olan sözcükler düşerler, anlamlarının ağırlığına dayanamayıp, paldır küldür ve girerler...

ÖĞRENCİ ...sağırların kulaklarına.

ÖĞRETMEN Öyle, ama sözümü kesmeyin... bu da büyük bir kargaşa içinde olur... Ya da birer balon gibi patlarlar. Böylece, küçükhanım... *(Öğretmen birden bir rahatsızlığı varmış gibi olur)* Neyiniz var?

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor, efendim.

ÖĞRETMEN Ziyanı yok. Böyle önemsiz bir şey için kesecek değiliz. Devam edelim...

ÖĞRENCİ *(Gittikçe daha çok kıvranacaktır)* Peki, efendim.

ÖĞRETMEN Dikkatinizi ulama yoluyla nitelik değiştiren ünsüzlere çekmek istiyorum. F'ler bu gibi durumlarda v; d'ler t; g'ler k olurlar, ya da tersi olur, şu aşağıda vereceğim örneklerde olduğu gibi: "saat üç, beş adam, tavuk eti, yeni çağ, gece oluyor".

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim,

ÖĞRENCİ Peki.

ÖĞRETMEN Şimdi özetleyelim: Sesleri söylemeyi öğrenebilmek yıllar alır. Bizse, bilim sayesinde bunu birkaç dakika içinde başarabiliyoruz. Ne demiştik, sözcükleri, sesleri ya da istediğiniz her şeyi çıkarmak için havayı ciğerlerinizden acımasızca dışarı atmak, sonra da onu ses tellerinden son derece yumuşak bir biçimde, hafifçe dokundurarak geçirmek gerekir; ses telleri, işte o zaman, bir arp ya da rüzgâr altındaki yapraklar gibi ürperirler, sallanırlar, titrerler, titrerler, titrerler, ya da fısıldarlar ya

da buruşurlar, ya da ıslık çalarlar, ıslık çalarlar, r'leri yumuşatırlar ve her şeyi harekete geçirirler: küçük dili, dili, damağı, dişleri, dudakları...

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN ...dudakları... Sonunda sözcükler burundan, ağızdan, kulaklardan, derinin gözeneklerinden çıkarlar ve güçlü, görkemli bir havalanışla bu saydığımız, köklerinden kopmuş organları sürüklerler kendileriyle birlikte ve yanlış bir adlandırmayla ona da ses denen insan sesi aracılığıyla, kimi kez bir şarkıya, kimi kez de müthiş bir senfoni fırtınasına dönüşürler, onları oluşturan, kimi kez okşayıcı, kimi kezse acı ya da şiddet içeren, dudaksıl, dişsel, patlayıcı, damaksıl ve geri kalan öteki çeşit çeşit çiçek demetleri, sessel donanma fişekleri eşliğinde.

ÖĞRENCİ Evet, efendim, dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim, devam edelim. Yeni-İspanyol dillere gelince, bunlar birbirleriyle o kadar yakın akrabadırlar ki, onları kardeş çocukları olarak kabul edebiliriz. Zaten hepsinin annesi de birdir: Bu da dişi İspanyolcadır. Bunları birbirlerinden ayırt etmek işte bu yüzden çok güçtür. Bütün sesleri çok iyi seslendirmek bu yüzden çok yararlıdır. Doğru seslendirme kendi başına bir dil demektir. Kötü seslendirmeyse insana kötü oyunlar oynayabilir. Burada, biraz konu dışına çıkarak size kişisel bir anımı anlatmama izin verin. *(Öğretmen bir süre biraz gevşeyerek kendini anılarına kaptırır; yüzünden duygulandığı okunur; ancak çabucak eski haline döner)* Çok gençtim, neredeyse çocuktum. Askerliğimi yapıyordum. Alayda, vikont olan bir arkadaşımın oldukça ciddi bir seslendirme sorunu vardı; k sesini söyleyemiyordu. Yani k diyecek yerde k diyordu. Örneğin: Uç kelebek uç, diyecek yerde: Uç kelebek uç, diyordu. Ayrıca, kız diyecek yerde kız diyordu, kayık yerine ka-

yık; 'beni rahat bırakın' yerine 'beni rahat bırakın'; kıytırık yerine kıytırık; kiki, kon, kaka yerine kiki, kon, kaka; kıyamet yerine kıyamet; kasım yerine kasım; ağustos-eylül yerine ağustos-eylül; Gerard de Nerval diyeceğine, yanlış bir biçimde Gerard de Nerval; Mirabeau diyeceğine Mirabeau filan, yani böyle şeyler filan diyordu... gibi şeyler filan... böyle şeyler filan, bir de bunun gibi şeyler filan. Yalnız bu kusurunu şapkalar sayesinde o kadar güzel gizleyebiliyordu ki kimse bir şey fark etmiyordu.

ÖĞRENCİ Evet. Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN *(Birden konuşma tarzını değiştirerek, sert bir sesle)* Devam edelim. İlk önce, bütün bu dillerin benzerliklerini belirleyelim; böylece, bunların birbirlerinden farklı yanları ileride daha iyi kavranabilir. Bu konuyu iyi bilmeyenler bu farkları kavrayamazlar. Şu bilinmelidir ki, bütün dillerin bütün sözcükler birbirlerinin eşidir...

ÖĞRENCİ Demek öyle?... Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim... bütün çekim ekleri, bütün öntakılar, bütün son takılar, bütün kökler de öyledir...

ÖĞRENCİ Sözcüklerin kökleri kare midir?

ÖĞRETMEN Kare ya da küp. Duruma göre değişir.

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim. Bu durumu açıklamak için örnek olarak Türkçe "tak" sözcüğünü alalım..

ÖĞRENCİ Neyle alayım?

ÖĞRETMEN Neyle alırsanız alın ama alın, örnek olarak, "tak" sözcüğünü, sözümü de kesmeyin.

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim... 'Devam edelim', dedim. Türkçe "tak" sözcüğünü alın. Aldınız mı?

ÖĞRENCİ Evet, evet, aldım. Dudaklarım, dudaklarım...

ÖĞRETMEN "Tak" sözcüğü "takıntı" sözcüğünün köküdür. "Kaltak" sözcüğünde de köktür, "ıntı" sonektir, "kal"sa önek. Bunlar böyle adlandırılmışlardır çünkü hiç değişmezler. Değişmek istemezler.

ÖGRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim. Çabuk. Bu öntakılar İspanyol kökenlidirler, siz de farkına vardınız, değil mi?

ÖĞRENCİ Ay! Dudaklarım çok yanıyor.

ÖĞRETMEN Devam edelim. Bunların Türkçe'de de aynı kaldıklarını, değişmediklerini gözlemlemişsinizdir. Evet, küçükhanım, hiçbir şey de onları değiştirmeyi başaramaz, ne Latince, ne İtalyanca, ne Portekizce, ne Sardanapalca, başka bir deyişle Sardanapalca, ne Rumence, ne yeni-İspanyolca, ne de Doğu dili: "Tak", "takıntı", "kaltak", hep aynı sözcük, hiç değişmeyen köküyle, aynı sonekiyle, aynı önekiyle saydığım bütün bu dillerde vardır. Bütün öteki sözcükler için de bu her zaman böyledir.

ÖĞRENCİ Her zaman aynı anlama mı gelir bu sözcükler bütün dillerde? Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Her zaman. Nasıl başka türlü olabilir ki? Her zaman ve her yerde, bu sözcüğün de, tüm dillerde akla gelebilecek öteki tüm sözcüklerin de anlamları, biçimleri, ses yapıları aynıdır. Çünkü, bütün ülkelerde, bir kavram, bir tek ve aynı sözcükle ve bunun eşanlamlılarıyla anlatılır. Dudaklarınızı da unutun.

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor. Evet, evet, yanıyor.

ÖĞRETMEN Güzel. Devam edelim. Size devam edelim diyorum... Örneğin, Türkçe nasıl söylersiniz şunu: 'Ninemin gülleri sapsarıdır, Asya kökenli dedem gibi'?

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor, yanıyor, yanıyor dudaklarım.

ÖĞRETMEN Devam edelim, devam edelim, söyleyin baka-

yım!

ÖĞRENCİ Türkçe mi?

ÖĞRETMEN Türkçe.

ÖĞRENCİ Şey... mi diyeyim yani Türkçe: 'Ninemin gülleri sapsarıdır...'

ÖĞRETMEN 'Asya kökenli dedem gibi...'

ÖĞRENCİ Tamam, Türkçe şöyle söylenir sanırım: 'Ninemin... şeyleri... şey... güller' nasıl denir, Türkçe?

ÖĞRETMEN Türkçe mi? Güller.

ÖĞRENCİ Ninemin gülleri.... şeydir... sapsarı için Türkçede de 'sapsarı' mı denir?

ÖĞRETMEN Evet, tabii!

ÖĞRENCİ 'Sapsarıdır Asya kökenli dedemin sarılığı gibi.'

ÖĞRETMEN Hayır... dedem...

ÖĞRENCİ ...gibi... Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Oldu.

ÖĞRENCİ Dudaklarım...

ÖĞRETMEN Yanıyor... ne yapalım... Devam edelim! Şimdi bana aynı tümceyi İspanyolca'ya çevirin, sonra da yeni-İspanyolca'ya...

ÖĞRENCİ İspanyolca'ya mı... İspanyolca şöyle olur: 'Ninemin gülleri sapsarıdır Asya kökenli dedem gibi.'

ÖĞRETMEN Hayır. Yanlış.

ÖĞRENCİ Yeni-İspanyolca da şöyle söylenir: 'Ninemin gülleri sapsarıdır Asya kökenli dedem gibi.'

ÖĞRETMEN Yanlış. Yanlış. Yanlış... Tersini yaptınız, yeni-İspanyolca'ya çevirecek yerde İspanyolca'ya, İspanyolca çevirecek yerde yeni-İspanyolca'ya çevirdiniz... Of, of... olmadı... tersini yapacaktınız...

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor. Karıştırıyorsunuz.

ÖĞRETMEN Siz karıştırıyorsunuz benim aklımı. Dikkatle izleyin ve not alın. Size aynı cümleyi önce İspanyolca, sonra yeni-İspanyolca, ondan sonra da Latince söyleye-

ceğim. Dikkatli olun, çünkü birbirlerine çok benzerler. Neredeyse birbirlerinin eşidir hepsi. Dinleyin, iyi izleyin...

ÖĞRENCİ Dudaklarım...

ÖĞRETMEN ...yanıyor.

ÖĞRENCİ Devam edelim... Ay!...

ÖĞRETMEN ...İspanyolca şöyle denir: 'Ninemin gülleri sapsarıdır Asya kökenli dedem gibi.' Latince: 'Ninemin gülleri sapsarıdır Asya kökenli dedem gibi.' Aradaki farkı hissediyor musunuz? Şimdi bunu şeye çevirin... Romence...

ÖĞRENCİ Şey... Güller nasıl denir Romence?

ÖĞRETMEN 'Güller' denir tabii.

ÖĞRENCİ 'Güller' denmez mi yani? Ay, dudaklarım yanıyor...

ÖĞRETMEN Hayır, hayır, hayır, 'güller', İspanyolcası 'güller' olan Türkçe 'güller' sözcüğünün Doğu diline çevirisidir, kavrıyor musunuz? Sardanapalca'da 'güller'...

ÖĞRENCİ Özür dilerim, efendim, ama... Ay, dudaklarım ne kadar çok yanıyor... Aradaki farkı kavrayamıyorum.

ÖĞRETMEN Oysa çok basit! Çok basit! Ama tabii, tüm özellikleriyle eş olmalarına karşın büyük çeşitlilikler gösteren bu diller konusunda belli bir deneyim, teknik bir deneyim olması ve bunların konuşulabilmesi gerekir. Size bu konuda bir anahtar vermeye çalışacağım...

ÖĞRENCİ Dudak yanması...

ÖĞRETMEN Bu dilleri birbirlerinden ayıran ne her zaman aynı olan sözcüklerdir, ne her dilde aynı olan tümce yapısıdır, ne dilden dile hiçbir farklılık göstermeyen titremlemedir, ne de dilin ritmi... Bunları birbirlerinden ayıran, şey... Dinliyor musunuz beni?

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Dinliyor musunuz, küçükhanım? Hm!

Kızdıracaksınız ama beni.

ÖĞRENCİ Canımı sıkıyorsunuz ama artık! Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Hay köpek canına olsun! Dinleyin beni!

ÖĞRENCİ Ne yapalım... peki... peki... tamam...

ÖĞRETMEN Bu dilleri birbirlerinden ve anaları olan dişi İspanyolca'dan ayıran şey... şeydir...

ÖĞRENCİ Nedir?

ÖĞRETMEN Sözle anlatılmaz bir şeydir. Çok uzun ve çok yorucu çalışmalardan, çok uzun bir deneyimden sonra hissedilmeye başlanan söze dökülmez bir şey...

ÖĞRENCİ Ya?

ÖĞRETMEN Evet, küçükhanım. Bunu belirleyen hiçbir kural yoktur. İnsan bunu ya hisseder ya da hissetmez. Ama hissedebilmek için öğrenim görmek, öğrenim görmek ve yine öğrenim görmek gerekir.

ÖĞRENCİ Dudak yanması.

ÖĞRETMEN Bu arada, sözcüklerin, bir dilden bir başka dile geçerken değiştikleri birkaç özel durum da yok değildir... ama bilgimizi bunun üzerine kuramayız çünkü bu durumlar ender karşılaşılan durumlardır.

ÖĞRENCİ Demek öyle?... Ah, efendim, dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Sözümü kesmeyin! Kızdırmayın beni! Sonra kendime hâkim olamam. Ne diyordum... Evet, tamam, ender durumlar, diyordum. Bunlar kolay görülen... ya da rahatça görülen... ya da zahmetsizce görülen... ya da isterseniz... şey durumlardır... Yineliyorum, ama beni dinlemek istemiyorsunuz artık, görüyorum...

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Dinleyin: Günlük dilde çok kullanılan kimi anlatımlarda bir dilden bir başka dile geçerken kimi sözcükler tümüyle değişirler; bu gibi durumlarda kulla-

nılan dil çok daha kolay belirlenir. Size bir örnek vereyim: Madrid'de çok kullanılan: 'Benim vatanım Yeni-İspanya'dır' anlatımı İtalyanca'da şöyle olur: 'Benim vatanım...

ÖĞRENCİ ...Yeni-İspanya'dır'.

ÖĞRETMEN Hayır! 'Benim vatanım İtalya'dır'. Şimdi, söyleyin bana, bu söylediklerimden bir sonuç çıkartın: Türkçe olarak İtalya nasıl dersiniz?

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor!

ÖĞRETMEN Oysa çok basit: İtalya sözcüğüne karşılık Türkçe'de bu sözcüğün tam çevirisi olarak Türkiye sözcüğü vardır. Benim vatanım Türkiye'dir. Türkiye de Fransızca'da Fransa olur! Benim vatanım Fransa'dır. Fransa da Portekizce'de Portekiz olur! Doğu dilindeki şu anlatım: Benim vatanım Doğu'dur anlatımı demek ki Portekizce'ye şöyle çevriliyor: Benim vatanım Portekiz'dir! Ve bu böylece sürer gider..

ÖĞRENCİ Tamam! Tamam! Yanıyor...

ÖĞRETMEN Dudaklarım! Dudaklarım! Dudaklarım!... yırtarın onları şimdi ha! Bir örnek daha. Başkent sözcüğünü ele alırsak, başkent sözcüğü kullanıldığı dile göre bir anlam kazanır, Yani bir İspanyol'un, 'Ben başkentte oturuyorum', dediğinde söylemek istediği şey, bir Portekizlinin 'Ben başkentte oturuyorum', demesiyle aynı şey değildir. Bu durum bir Türk, bir Fransız, bir Yeni-İspanyol, bir Romanyalı, bir Latin, bir Sardanapalli... için de böyledir. Şu anlatımı her duyuşunuzda, küçükhanım, küçükhanım, size söylüyorum bunları! Bok canına olsun! 'Ben başkentte oturuyorum' anlatımını her duyuşunuzda bunun İspanyolca mı yoksa yeni-İspanyolca mı, Türkçe mi, Fransızca mı, Doğu dili mi, Romence mi yoksa Latince mi olduğunu hemen ve kolayca anlayabilirsiniz; bunun için bu tümceyi söyleyenin tümceyi söy-

lediği zaman hangi başkenti düşündüğünü tahmin etmek yeter... Bunlar size verebileceğim tek örnekler...

ÖĞRENCİ Of, aman, dudaklarım...

ÖĞRETMEN Susun! Yoksa kafanızı kırarım!

ÖĞRENCİ Hele bir deneyin bakalım! Erkeklik budalası!

(Öğretmen, Öğrenci'nin bileğini yakalayıp büker)

ÖĞRENCİ Ay!

ÖĞRETMEN Rahat durun bakayım! Tek laf istemiyorum!

ÖĞRENCİ *(Ağlaşır)* Dudak yanması...

ÖĞRETMEN En şey olan şey... nasıl söyleyeyim?... En aykırı olan şey... evet, bu sözcük oldu... en aykırı olan şey, hiç eğitim görmemiş bir yığın insanın bütün çeşitliliklerine karşın bu dilleri konuşabilmeleri... anlıyor musunuz? Ne dedim ben şimdi?

ÖĞRENCİ ...dilleri konuşabilmeleri! Ne dedim ben şimdi!

ÖĞRETMEN Çok şanslısınız!... Halktan insanlarsa, yeni-İspanyolca sözcüklerle doldurulmuş İspanyolca konuşurlar ama Latince konuştuklarını sanırlar... ya da Doğu dilinden sözcüklerle doldurulmuş Latince konuşurlar ama Romence konuştuklarını sanırlar... ya da yeni-İspanyolca sözcüklerle doldurulmuş İspanyolca konuşurlar ama Sardanapalca ya da İspanyolca konuştuklarını sanırlar.. Anlıyor musunuz dediklerimi?

ÖĞRENCİ Evet! Evet! Evet! Evet! Daha ne istiyorsunuz...?

ÖĞRETMEN Küstahlaşma, şekerim, yoksa canına okurum... *(Öfkeli)* Bu da yetmezmiş gibi, küçükhanım, örneğin, hiç İspanyolca bilmeyen bir Türk'e İspanyolca olduğunu sandığı bir Latince'yle: 'Bağrımda bir ağrı var', dendiğinde Türk deneni sanki kendi dilinde söylenmiş gibi hemen anlar. Üstelik de bu dili kendi dili sanır. Yanıtıysa şöyle olur: 'Benim de, efendim, bağrımda bir ağrı var'; bu yanıtın arı bir İspanyolca olduğunu, Türk'le İspanyolca konuştuğunu sanan İspanyol da Türk'ün

söylediklerini eksiksiz anlar... oysa, konuştukları ne İspanyolca'dır ne de Türkçe'dir; yeni-İspanyolca tarzı Latince'dir... Öyle kıpırdanıp durmayın, küçükhanım, bacaklarınızı sallamayın, ayaklarınızı da vurmayın yere...

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN Nasıl oluyor da halktan insanlar hangi dili konuştuklarını bilmeden, hatta her biri bir başka dil konuştuğunu sanarak aralarında yine de anlaşabiliyorlar?

ÖĞRENCİ Ben de merak ediyorum.

ÖĞRETMEN Halka özgü kaba bir dene-öğren yatkınlığının - bunu deneyimle karıştırmamak gerekir! - açıklanmaz sonuçlarından biridir bu; bir aykırılık, bir anlamsız durum, insan doğasının garipliklerinden biri, tek sözcükle içgüdüdür bu - söz konusu olan içgüdüdür, burada.

ÖĞRENCİ Ya! Öyle demek!

ÖĞRETMEN Ben burada böyle kendimi paralarken siz orada havada uçuşan sinekleri seyredeceğinize... biraz dikkatinizi vermeye çalışsanız fena olmaz... sınırlı doktora sınavına girecek olan ben değilim... ben girdim ve hallettim onu, uzun zaman önce... tüm alanlardaki doktoramı da verdim... tüm alanların üzerindeki diplomamı da aldım... Sizin iyiliğinizi istediğimi anlamıyor musunuz?

ÖĞRENCİ Dudak yanması!

ÖĞRETMEN Başımın belası... Ama bu böyle yürümez, böyle yürümez, böyle yürümez, böyle yürümez...

ÖĞRENCİ Sizi... dinli...yorum...

ÖĞRETMEN Ha şöyle! Bütün bu farklı dilleri öğrenmek için, bunları konuşmaktan daha iyi bir şey yoktur... Sırayla gidelim. Şimdi size bıçak sözcüğünün bütün dillerdeki karşılıklarını öğretmeye çalışacağım.

ÖĞRENCİ Nasıl isterseniz... Nasıl olsa...

ÖĞRETMEN *(Hizmetçi Kadın'ı çağırır)* Marie! Marie! Gelmiyor... Marie! Marie!... Neredesin, Marie! *(Sağdaki ka-*

pıyı açar) Marie!...

(Öğretmen çıkar. Öğrenci kısa bir süre yalnız kalır; bakışları boştur; sersemlemiş gibidir)

ÖĞRETMEN *(Dışarıdan cırlak sesi duyulur)* Marie! Bu da ne demek oluyor? Niye gelmiyorsunuz ki! Sizi çağırınca gelmeniz gerekir! *(Ardında Marie'yle girer)* Burada emir veren benim, duyuyor musunuz. *(Öğrenci'yi gösterir)* Hiçbir şey anlamıyor bu. Anlamıyor.

HİZMETÇİ KADIN Bu kadar sinirlenmeyin, efendim, yoksa sonu kötü olur! Sonra çok ileri gidersiniz, çok ileri gidersiniz.

ÖĞRETMEN Vaktinde durmasını bilirim ben.

HİZMETÇİ KADIN Hep öyle denir. Bir de yapılabilse.

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

HİZMETÇİ KADIN Görüyorsunuz, başlıyor işte, bu belirtisi.

ÖĞRETMEN Ne belirtisi. Daha açık söyleyin. Ne demek istiyorsunuz?

ÖĞRENCİ *(Gevşek bir sesle)* Evet, ne demek istiyorsunuz? Dudaklarım yanıyor.

HİZMETÇİ KADIN Son belirti! Büyük belirti!

ÖĞRETMEN Saçma! Saçma! Saçma! *(Hizmetçi Kadın kapıya doğru yönelir)* Durun öyle gidemezsiniz! İspanyol, yeni-İspanyol, Portekiz, Fransız, Doğu, Romen, Sardanapal, Latin, Türk ve İspanyol bıçaklarını getirmeniz için çağırdım sizi.

HİZMETÇİ KADIN *(Çok sert ve ciddi)* Ben yokum o işte.

(Hizmetçi Kadın çıkar)

ÖĞRETMEN *(İtiraz etmek ister gibi bir hareket yaparken vazgeçer; ne yapacağını bilemez gibidir. Birden aklına gelir)*

Tamam!

(Çabucak çekmeceye doğru gider ve çekmeceden büyük

bir bıçak alır. Bıçak, sahneye koyucunun seçimine göre düşsel ya da gerçek bir bıçak olabilir. Sevinç içinde bıçağı kavrar ve havada sallar)

İşte onlardan biri, küçükhanım, işte bir bıçak. Bir tek bunun olması kötü; ama bunu bütün diller için de kullanmaya çalışacağız! Bu nesneye çok yakından, gözlerinizi hiç ayırmadan bakmanız ve onun söylediğiniz dilde olduğunu düşlemeniz yetecek.

ÖĞRENCİ Dudaklarım yanıyor.

ÖĞRETMEN *(Neredeyse şarkı söyler gibi, ama tekdüze)* Haydi: bı deyin bı der gibi: çak deyin, çak der gibi... Buna bakın, bakın, gözlerinizi ayırmadan...

ÖĞRENCİ Nece bu? Türkçe mi, İtalyanca mı, İspanyolca mı?

ÖĞRETMEN Artık önemi yok... Sizi ilgilendirmez artık. Söyleyin: bı.

ÖĞRENCİ Bı.

ÖĞRETMEN ...çak... Bakın.

(Bıçağı Öğrenci'nin gözleri önünde sallar)

ÖĞRENCİ ...çak...

ÖĞRETMEN Yine... Bakın.

ÖĞRENCİ Yok, hayır! Kahretsin! Yetti artık! Hem benim dudaklarım yanıyor, ayaklarım yanıyor, başım yanıyor...

ÖĞRETMEN *(Kesik kesik)* Bıçak... Bakın... bıçak... Bakın... bıçak... Bakın...

ÖĞRENCİ Kulaklarımı da yakıyorsunuz. Öyle bir sesiniz var ki! Tiz mi tiz!

ÖĞRETMEN Söyleyin: bıçak... bı... çak...

ÖĞRENCİ Hayır! Kulaklarım yanıyor, her yerim yanıyor...

ÖĞRETMEN Koparırım senin o kulaklarını, o zaman bir şeyin kalmaz, şekerim!

ÖĞRENCİ Of... ama siz yakıyorsunuz her yerimi...

ÖĞRETMEN Bakın, haydi, çabuk, yineleyin: bı...

ÖĞRENCİ Madem o kadar istiyorsunuz... bı... bıçak... *(Bir an kendine gelerek alaycı bir tavırla)* Bu yeni İspanyolca...

ÖĞRETMEN Evet, yeni-İspanyolca denebilir, ama çabuk olun... vaktimiz kalmadı... Hem ne demek oluyor bu gereksiz soru? Nasıl olur böyle bir şey?

ÖĞRENCİ *(Gittikçe daha yorgun, ağlamaklı, umutsuz, aynı zamanda da kendini albeniye kaptırmış ve öfkelidir)* Ne!

ÖĞRETMEN Yineleyin, bakın. *(Çalar saatlerin guguk diye öten kuşu gibi)* Bıçak... bıçak... bıçak... bıçak...

ÖĞRENCİ Of, başım... yanıyor... *(Elini, okşar gibi, bedeninin söylediği yerlerinde gezdirir)* ...gözlerim...

ÖĞRETMEN *(Ku ku der gibi)* Bıçak... bıçak...

(İkisi de ayakladır; Öğretmen, neredeyse kendinden geçmiş bir halde, elindeki görünmez bıçağı sallaya sallaya Kızılderililerin kafa derisi yüzme danslarını çağrıştıran bir tür dans yaparak Öğrenci'nin çevresinde döner. Ancak bunda abartıya kaçmamak gerekir. Öğretmen'in dans adımları belli belirsiz olmalıdır. Ayakta duran ve yüzü seyircilere dönük olan Öğrenci, hastalanmış, eli ayağı çekilmiş, büyülenmiş bir halde geri geri pencereye doğru gider)

ÖĞRETMEN Yineleyin, yineleyin: bıçak... bıçak... bıçak...

ÖĞRENCİ Yanıyor... boğazım, bı... ay... omuzlarım... memelerim... bıçak...

ÖĞRETMEN Bıçak... bıçak... bıçak...

ÖĞRENCİ Kalçalarım... bıçak... kasıklarım... bı...

ÖĞRETMEN İyi söyleyin... bıçak... bıçak...

ÖĞRENCİ Bıçak... boğazım...

ÖĞRETMEN Bıçak... bıçak...

ÖĞRENCİ Bıçak... omuzlarım... kollarım, memelerim, kalçalarım... bıçak... bıçak...

ÖĞRETMEN Tamam... Güzel söylüyorsunuz, artık.

ÖĞRENCİ Bıçak... memelerim... karnım...

ÖĞRETMEN *(Sesi değişir)* Dikkat...dönenin kaşığı kırılsın... bıçak öldürür...

ÖĞRENCİ *(Zayıf bir sesle)* Evet, evet... bıçak öldürür mü?

ÖĞRETMEN *(Öğrenci'yi çok gösterişli bir bıçak vuruşuyla öldürür)* Aaah! Al bakalım!

(Öğrenci de "Aaah" diye bağırarak düşer ve pencerenin yanında tesadüfen oradaymış gibi duran bir sandalyenin üstüne her tarafı görünür bir biçimde yığılır kalır. Katil ile kurban aynı anda 'Aaah!' diye bağırırlar, ilk bıçak vuruşundan sonra Öğrenci sandalyenin üstüne yığılır; yanlara iyice açılmış olan bacakları sandalyenin iki yanından sarkar; Öğretmen, onun karşısında ayakta durur; sırtı seyircilere dönüktür. İlk vuruştan sonra, ölmüş olan Öğrenci'ye, aşağıdan yukarıya doğru ikinci bir vuruş daha yapar. Bu vuruştan sonra Öğretmen'in bütün vücudu, seyircilerin iyice görecekleri bir biçimde, tepeden tırnağa titrer)

ÖĞRETMEN *(Nefes nefesedir, söylenir)* Şıllık.. İyi oldu... Rahatladım... Ah! Ah! çok yoruldum... zor nefes alıyorum... Aah!

(Güçlükle nefes alır; yere yığılacak gibi olur; neyse ki tam orada bir sandalye vardır; alnının terini siler; anlaşılmaz bir şeyler söyler; nefesi yavaş yavaş düzene girer... Ayağa kalkar, elindeki bıçağa bakar, genç kıza bakar, sonra kendine gelmeye başlar)

ÖĞRETMEN *(Paniğe kapılmıştır)* Ne yaptım ben! Ne işler açtım başıma! Ne olacak şimdi! Of! Of! Of! Felaket! Küçükhanım, ayağa kalkın!

(Ne yapacağını bilemez; bıçak hâlâ elindedir; heyecan içindedir)

Haydi, küçükhanım, ders bitti... Gidebilirsiniz... başka

zaman ödersiniz parasını... Eyvah! ölmüş... ö-ölmüş... Benim bıçağımla... Ö-ölmüş... Korkunç...

(Hizmetçi Kadın'ı çağırır) Marie! Marie! Marie'ciğim, gelsenize! Vay! Vay! Vay! Vay! *(Sağdaki kapı aralanır, Marie görünür)* Yok... gelmeyin... Yanılmışım... Size ihtiyacım yok, Marie... Artık size ihtiyacım yok... duyuyor musunuz beni?...

(Marie, yüzünde sert ve ciddi bir anlatımla, tek sözcük etmeden yaklaşır ve ölüyü görür)

ÖĞRETMEN *(Gittikçe kendine güvenini yitirdiğini gösteren bir sesle)* Size ihtiyacım yok, Marie...

HİZMETÇİ KADIN *(Alaycı)* Öğrencinizden memnun kaldınız mı bari, dersinizden iyi yararlandı mı?

ÖĞRETMEN *(Bıçağını arkasında saklar)* Evet, ders bitti... ama... o... hâlâ burada... gitmek istemiyor...

HİZMETÇİ KADIN *(Çok sert)* Öyle görünüyor!...

ÖĞRETMEN *(Eli ayağı titreyerek)* Ben yapmadım... Ben yapmadım... Marie... Hayır... Sizi temin ederim... ben yapmadım, benim güzel Marie'ciğim...

HİZMETÇİ KADIN Kim öyleyse? Kim yaptı peki? Ben mi?

ÖĞRETMEN Bilmem... belki...

HİZMETÇİ KADIN Belki de kedi?

ÖĞRETMEN Olabilir... Bilmiyorum...

HİZMETÇİ KADIN Kırkıncı kez oluyor bu, bugün!... Her gün de aynı şey oluyor! Her gün! Utanmıyor musunuz, bu yaşta... sonunda hasta olacaksınız! Hiç öğrenciniz kalmayacak. İyi de olacak.

ÖĞRETMEN *(Öfkeli)* Benim suçum değil! Öğrenmek istemiyordu! Laf dinlemiyordu. Kötü bir öğrenciydi! Öğrenmek istemiyordu!

HİZMETÇİ KADIN Yalancı!...

ÖĞRETMEN *(Bıçağı arkasında saklayarak sinsi sinsi Hizmetçi Kadın'a yaklaşır)* Sizi ilgilendirmez!

(Bıçağı Hizmetçi Kadın'a saplamak ister; Hizmetçi Kadın bileğini havada yakılar ve büker; bıçak Öğretmen'in elinden yere düşer)

...Özür dilerim!

HİZMETÇİ KADIN *(Bütün gücüyle ve gürültülü bir biçimde onu iki kez tokatlar; Öğretmen kıç üstü yere düşer ve ağlaşmaya başlar)* Katil bozuntusu! Adi herif! İğrenç yaratık! Demek aklınızda bunu bana da yapmak vardı ha? Öğrencilerinizden biri miyim ben! *(Öğretmen'i yakasından tutup ayağa kaldırır; başından düşmüş olan takkesini başına koyar; Öğretmen, yine tokatlanmaktan korktuğu için çocuklar gibi dirseğiyle yüzünü korur)* Yerine koyun şu bıçağı, haydi! *(Öğretmen bıçağı büfenin çekmecesine koyup geri gelir)* Demin sizi bir kez daha uyarmıştım: Aritmetiğin sonu betikbilime, betikbilimin sonu da cinayete varır...

ÖĞRETMEN Yok. 'Kötüye' varır, demiştiniz!

HİZMETÇİ KADIN O da aynı şey.

ÖĞRETMEN Yanlış anlamışım. Ben 'Kötüye'nin bir şehir olduğunu, betikbilimin de insanı Kötüye şehrine götürdüğünü sanmıştım...

HİZMETÇİ KADIN Yalancı! Kurnaz tilki! Sizin gibi bir bilgin sözcüklerin anlamları konusunda yanılmaz. Yapmayın bunu bana.

ÖĞRETMEN *(Hıçkırarak)* Onu isteyerek Öldürmedim!

HİZMETÇİ KADIN Neyse, yaptığınızdan pişmanlık duyuyorsunuz demek?

ÖĞRETMEN Tabii, evet, Marie. yemin ederim!

HİZMETÇİ KADIN Acıyorum size, her şeye rağmen! Ne de olsa delikanlı adamsınız! Bunu halletmeye çalışırız. Ama bir daha başlamayın. Yoksa kalp hastası olacaksınız.

ÖĞRETMEN Tamam, Marie! Ne yapmamız gerek peki şim-

di?

HİZMETÇİ KADIN Gömeceğiz onu... öteki otuz dokuzuyla birlikte... kırk tane tabut gerek... Cenaze levazımatçısı ile sevgilim papaz Auguste'ü çağırırız... Çelenkler ısmarlarız...

ÖĞRETMEN Olur, Marie, çok teşekkür ederim.

HİZMETÇİ KADIN İşimize bakalım. Aslında Auguste'ü çağırmaya bile gerek yok; dedikodulara bakılırsa siz de fırsat buldukça fena papazlık yapmıyormuşsunuz.

ÖĞRETMEN Çelenkler çok pahalı olmasın. Dersin parasını vermedi.

HİZMETÇİ KADIN Merak etmeyin... Şunu önlüğüyle örtün bari, her yeri görünüyor. Götüreceğiz zaten birazdan...

ÖĞRETMEN Peki, Marie, peki. *(Öğrenci'nin üstünü örter)* Yakalanma tehlikemiz var... kırk tane tabutla... Bir düşünsenize... İnsanlar şaşıracaklar. Ya içlerinde ne olduğunu sorarlarsa?

HİZMETÇİ KADIN O kadar kaygılanmayın. Boş olduklarını söyleriz. Zaten kimse de bir şey sormaz, herkes alıştı.[1]

ÖĞRETMEN Yine de...

HİZMETÇİ KADIN *(Cebinden bir kol bandı çıkartır. Bandın üstünde bir işaret vardır; bu bir Nazi gamalı haçı olabilir)* Eğer korkuyorsanız bunu takın, hiçbir şeyden korkmazsınız. *(Bandı Öğretmen'in koluna takar)* ...Politik bir işarettir bu.

ÖĞRETMEN Teşekkürler, Marie'ciğim; işte şimdi içim rahat etti... Siz iyi bir kızsınız, Marie... bana da çok bağlısınız...

HİZMETÇİ KADIN Tamam. Haydi bakalım, beyefendi. Hazır mısınız?

ÖĞRETMEN Evet, Marie'ciğim.

(Hizmetçi Kadın ile Öğretmen, biri omuzlarından, öteki

bacaklarından tutarak ***genç kızın*** *cesedini yüklenirler ve sağdaki kapıya doğru* ***giderler)***

Dikkat edin. Canını **yakmayın.**

(Çıkarlar.

Sahne kısa bir süre ***boş kalır. Derken*** *soldaki kapının çalındığı duyulur)*

HİZMETÇİ KADININ SESİ **Tamam,** geliyorum!

(Oyunun başındaki gibi girer ve kapıya doğru gider. Kapı ikinci kez çalınır)

HİZMETÇİ KADIN *(Kendi kendine)* Bu kızın da çok acelesi var! *(Yüksek sesle)* Patlamayın! *(Soldaki kapıya doğru gider ve kapıyı açar)* Günaydın, küçükhanım! Siz yeni öğrenci misiniz? Ders için mi geldiniz? Öğretmen sizi bekliyor. Geldiğinizi haber vereyim. Şimdi iner aşağıya! İçeri girsenize, girin, küçükhanım![2]

SON

Haziran 1950

DİPNOTLAR:

1. Paris'teki gösterimde, izleyen iki replik ile kol bantı oyundan çıkarılmıştır.
2. Ders'in gösteriminde, perde açılırken, oyunun başlamak üzere olduğunu bildiren geleneksel üç vuruştan hemen sonra çekiç sesleri duyulur; bu sesler perde açıldığında sahne daha boşken de birkaç saniye kadar sürer. Sonra, birinci sahnede, Hizmetçi Kadın koşarak Öğrenci'ye kapıyı açmaya giderken masanın üstündeki bir defteri, bir okul çantasını koşmasına ara vermeden çabucak toplayıp odanın bir köşesinde yığılı duran başka defterlerin... vb... üstüne atar. Son sahnede de Hizmetçi Kadın yeni gelen Öğrenci'ye kapıyı açmaya giderken öldürülen Öğrenci'nin defterini, çantasını aynı köşeye atar. Perde kapandıktan sonra da birkaç çekiç sesi duyulabilir.

Ionesco (1912-1994),
oyunlarındaki içerik ve anlatım özellikleriyle,
tiyatro sanatına yeni bir anlayış getirmiş,
bu alanda devrim sayılacak değişim gerçekleştirmiş
absürd tiyatro akımını yaratmış bir öncüdür.
Kel Şarkıcı, yazarın ilk oyunudur;
gündelik kalıplaşmış dili eleştirerek,
dilin iletişim kurmadaki yetersizliğini gösterir.
İkinci oyunu ***Ders,***
farstan bürlekse kadar tüm güldürü ögelerini
trajik olanla birlikte kullanarak,
tiyatroda yeni bir güldürü türünün
oluşmasını sağlamıştır.

ISBN 978975810615- 5
9 789758 106158